

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

TÜRKÇE EĞİTİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**SİVAS MASALLARININ TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM
PROGRAMI'NDA YER ALAN KÖK DEĞERLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Nilay KAYA

Danışman: Doç. Dr. Mehmet Celal VARİŞOĞLU

TOKAT - 2022

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans ders döneminde ve tez yazma sürecimde gösterdiği anlayış ve bana karşı duyduğu güvenden ötürü danışman hocam Doç. Dr. Mehmet Celal Varışoğlu'na teşekkürü bir borç bilirim.

Gerek ders dönemim gerekse tez yazma sürecimde benden desteğini esirgemeyen, uykusuz ve yorgun olduğum bu süreçte çocuklarımızla ilgilenerek benim eksikliğimi onlara hissettirmeyen kıymetli eşim Taha Tuna Kaya'ya teşekkür ederim.

Beni büyütüp bu zamanlara getiren aileme, bu süreçte desteklerini her daim hissettiren ikinci aileme ve bana her daim hayat enerjisi veren güzel yavrularıma teşekkür ederim.

Son olarak da yedi yıl aradan sonra çalışma azmi ve disiplini gösteren, çalışmayı ve öğrenci olmayı her daim seven kendime teşekkür ederim.

ÖZET

SİVAS MASALLARININ TÜRKÇE DERSİ ÖĞRETİM PROGRAMI'NDA YER ALAN KÖK DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ

Kaya, Nilay

Yüksek Lisans, Türkçe Eğitimi Bilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Mehmet Celal VARİŞOĞLU

Temmuz 2022, x + 86 sayfa

Bu araştırmada, Sivas masallarının Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda yer alan adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik kök değerleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Çalışmanın kapsamını *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları* içerisinde yer alan masallar oluşturmaktadır. Bu çalışma, nitel araştırma özelliği taşımaktadır ve temel nitel araştırma deseninde oluşturulmuştur. Nitel araştırma modellerinden durum çalışması kullanılarak yapılan bu çalışmanın deseni iç içe geçmiş tek durum desenidir. Sivas masallarındaki kök değerlere dair verilerin tespit edildiği bu süreçte doküman incelemesi yöntemi, verilerin analizinde ise betimsel analiz yöntemi kullanıldı. Bu araştırmada veri toplama araçları olarak; Benek Kaya'ya ait *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları* adlı eser; kök değerler, değerler eğitimi ve halk masallarının eğitsel boyutu konusunda yazılmış tezler, makaleler, bildiriler ve 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) kullanılmıştır. Çalışma sürecinde ilk olarak MEB tarafından 2017'de açıklanan ve öğretim programlarına dâhil edilen on kök değerinin neyi kapsadığı ve ne ifade ettiği araştırıldı. Daha sonra, anlatıcılardan derlenen Sivas masallarında on kök değerinin varlığı tespit edilmeye çalışıldı. Bu kapsamda birkaç kez okunan masallarda on kök değerinin tamamının yer aldığı görüldü ve bu değerlerin nerede, nasıl ve ne sıklıkla kullanıldığı saptandı. İncelemeler sonucunda *Has bahçenin*

gülleri-Sivas masalları'nın on kök değerin tamamını içerisinde barındırdığı, bu kök değerler içerisinde sorumluluk kök değerinin en sık kullanılan, vatanseverlik kök değerinin ise en az yer bulan değer olduğu, Sivas masallarının Türkçe dersi içerisinde değerler eğitimi sürecinde kullanılabileceği sonucuna ulaşıldı.

Anahtar Kelimeler: Sivas Masalları, Kök Değerler, Türkçe Dersi Öğretim Programı

ABSTRACT

ANALYSIS OF SIVAS FAIRY TALES IN TERMS OF THE ROOT VALUES IN THE TURKISH COURSE CURRICULUM

Kaya, Nilay

Master of Arts, the Program of Turkish Teaching

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Mehmet Celal VARIŞOĞLU

July 2022, x + 86 pages

In this research, Sivas fairy tales were examined in terms of the root values of justice, friendship, honesty, self-control, patience, respect, love, responsibility, patriotism and benevolence in the Turkish Language Curriculum. The sample of the study consists of the fairy tales in the book *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları*. This research is a qualitative research study and was studied in a basic qualitative research design. The design of this study which was conducted using case study, one of the qualitative research models, is a single-case embedded design. As data collection tools in this research; the book named *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları* by Benek Kaya; theses, articles, papers written on root values, values education and the educational trait of fairy tales and the 2019 Turkish Course Curriculum (Primary and Secondary School between 1st, 2nd, 3rd, 4th, 5th, 6th, 7th and 8th grades) were used. Throughout the research process, firstly, readings were made on what the ten root values, announced by the Ministry of National Education in 2017 and included in the curriculum, covered and meant. Later, the existence of ten root values in Sivas fairy tales collected from the narrators was determined. In this context, it was seen that all ten root values were included in these tales which were read several times, and noted where, how and how often these values were used. In the process, in which data on root values in Sivas fairy tales were determined, document analysis method was used, and descriptive analysis method was utilized in data analysis. As a result of the analyses, it was concluded that *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları* contains all ten root values, the root value of

responsibility is the most frequently used value and the root value of patriotism is the least common value among these root values, and Sivas fairy tales can be used in the values education process in the Turkish lesson.

Keywords: Sivas Fairy Tales, Root Values, Turkish Course Curriculum

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ.....	ix
KISALTMALAR.....	x
BÖLÜM I.....	1
GİRİŞ	1
Problem.....	1
Amaç	3
Önem.....	4
Sayıtlar.....	4
Sınırlılıklar	4
Tanımlar	5
BÖLÜM II.....	7
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	7
Değer Kavramı.....	7
Değerlerin Sınıflandırılması.....	9
Değerler Eğitimi.....	13
Kök Değerler.....	15
Adalet.....	17
Dostluk.....	18
Dürüstlük.....	18
Öz Denetim	19
Sabır	20
Saygı.....	20
Sevgi.....	21
Sorumluluk.....	22
Vatanseverlik	23
Yardımseverlik.....	24
Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi ve On Kök Değer	25
Masal.....	30
Masalların Kaynağı	31
Masalların Özellikleri.....	33

Sivas Masalları	35
Masallarda Değerler Eğitimi	36
Türkçe Eğitiminde Masallar	39
İlgili Alanyazın Araştırmaları	41
Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	41
Dünyada Yapılan Araştırmalar	45
BÖLÜM III	47
YÖNTEM.....	47
Araştırma Modeli	47
Evren ve Örneklem	48
Veri Toplama Araçları	48
Veri Toplama Süreci	48
Verilerin Analizi	49
BÖLÜM IV	50
BULGULAR VE YORUMLAR.....	50
Adalet Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	52
Dostluk Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	54
Dürüstlük Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	55
Öz Denetim Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	57
Sabır Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	59
Saygı Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	60
Sevgi Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	61
Sorumluluk Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	63
Vatanseverlik Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar.....	65
Yardımseverlik Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar	66
BÖLÜM V	69
SONUÇ VE ÖNERİLER	69
Sonuç.....	69
Öneriler	73
KAYNAKÇA.....	75

TABLO LİSTESİ

Tablo 1. Nelson’ın Değerler Sınıflandırması	9
Tablo 2. Spranger’in Değerler Sınıflandırması	10
Tablo 3. Rokeach’un Değerler Sınıflandırması	11
Tablo 4. Schwartz’ın Değerler Sınıflandırması	12
Tablo 5. Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar	16
Tablo 6. <i>Has bahçenin gülleri-Sivas masalları</i> ’ndaki Masalların Adları ve Numaraları	49
Tablo 7. Masallarda Adalet Kök Değerinin Dağılımı	51
Tablo 8. Masallarda Dostluk Kök Değerinin Dağılımı	53
Tablo 9. Masallarda Dürüstlük Kök Değerinin Dağılımı	54
Tablo 10. Masallarda Öz Denetim Kök Değerinin Dağılımı	56
Tablo 11. Masallarda Sabır Kök Değerinin Dağılımı	58
Tablo 12. Masallarda Saygı Kök Değerinin Dağılımı	59
Tablo 13. Masallarda Sevgi Kök Değerinin Dağılımı	60
Tablo 14. Masallarda Sorumluluk Kök Değerinin Dağılımı	62
Tablo 15. Masallarda Vatanseverlik Kök Değerinin Dağılımı	64
Tablo 16. Masallarda Yardımseverlik Kök Değerinin Dağılımı	65

KISALTMALAR

MEB : Millî Eğitim Bakanlığı

s : sayfa

TDK: Türk Dil Kurumu

TDÖP : Türkçe dersi öğretim programı

TTKB: Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı

UNESCO: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization)

YÖK: Yüksek Öğretim Kurumu

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde araştırmanın problemi, alt problemleri, amacı, önemi, sayıtları, sınırlılıkları, tanımları ve kısaltmalarına yer verilmiştir.

Problem

Kültür ve dil, milletlerin ayakta kalabilmesi ve kalıcı olabilmesini sağlayan en önemli unsurlardandır. Bu milletlerin varlığını devam ettirecek olanlar da genç nesillerdir. Bu sebeple genç nesile kendi kültürü en iyi şekilde aktarılmalı ve ana dili en etkin şekilde öğretilmelidir. Böylece bu bireylerin hem kendilerini gerçekleştirmeleri sağlanacak hem de milletin varlığına katkıda bulunmalarının yolu açılacaktır. Kültür aktarımının en etkili yolu ise sözlü ve yazılı gelenek ürünleridir. Sözlü gelenek ürünlerinden olan halk masalları kültür aktarımı konusunda çok etkili olmasının yanı sıra aynı zamanda bireysel öğütler veren eğitici metinlerdir. Son yıllarda öğretim programlarında yaptığı değişikliklerle MEB; sosyokültürel, bilimsel ve teknolojik gelişmelere ayak uydurabilen, güncel hayatı yakalarken kültüründen kopmayan ve hem bilimsel anlamda donanımlı olan hem de millî ve manevî değerlerine sahip gençler yetiştirmeyi hedeflemektedir. Bu kapsamda belirlenen on kök değer (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik, vatanseverlik) halk masalları içerisinde sıklıkla kullanılan unsurlardandır. Dinleyene/okuyana doğrudan veya dolaylı mesajlar gönderen bu ürünlerin Türkçe öğretiminde kullanımı hem bu millî ve manevî değerlerin aktarımını kolaylaştıracak hem de dil öğrenimine katkı sağlayacaktır.

Yapılan güncel alanyazın taramasında Türk masalları ve kök değerler eğitimi üzerine yapılmış çalışmalar şöyle sıralanabilir:

Benek Kaya (2004) tarafından yapılan çalışma, anlatıcılardan derlenen 70 masaldan oluşmaktadır. Akademik bir amaç gütmeyen bu eser, zamanla kaybolmaya yüz tutan halk masallarını kurtarmayı ve bunları okuyucu ile bir araya getirmeyi hedefler.

Alanyazında, masallardaki eğitsel unsurlar üzerine yapılan bazı çalışmalar göze çarpmaktadır Özcan (2017). çalışmasında kırk tane Türk dünyası masalını ele alır ve bunları değerler eğitimi üzerinden incelemeye alır. Kaçmaz (2018) çalışmasında Cahit Zarifoğlu'nun *Yürekdede ile Padişah, Motorlukuş, Ağaçkakanlar, Katıraslan, Serçekuş, Küçük Şehzade ve Kuşların Dili* adlı masal kitaplarını değerler eğitimi ve söz varlığı bakımından incelemeye almıştır. Tümen (2018) çalışmasında Naki Tezel'in *Türk Masalları* adlı eserindeki elli dört masalı konu, tema, epizot, ileti, formeller, figürler, söz varlığı ve değerler eğitimi açısından incelemiştir. Kavaklı (2019) çalışmasında Mavisel Yener'in kaleminden çıkan otuz dört masalı incelemeye alır ve bu masalarda verilmek istenen değerleri tespit eder. Öner (2019) bu çalışmasında derlenmiş on beş masalı günümüze uyarlayıp yeniden yazmayı ve bu masalları içerisinde barındırdığı değerler bakımından incelemeyi amaç edinir. Alabay Yolcu (2019) çalışmasında Hasan Lâtif Sarıyüce'nin *Anadolu Masalları* adlı eserinde yer alan masalları eğitsel değerler açısından incelemeye alır.

Alanyazında doğrudan kök değerler üzerine az sayıda çalışma bulunmaktadır. Rafadan Tayfa adlı çizgi filmin 2018 yılında gösterilen on bölümü, Şahin (2019) tarafından incelemeye alınmış ve bu bölümlerde yer alan kök değerler tespit edilmiştir. Topal (2019) ise çalışmasında farklı branşlardaki öğretmenlere kök değerler üzerine bir anket uygulamış ve bu anket sonuçlarını değerlendirmiştir. Ergül Özkul (2019) çalışmasında Haldun Taner'in *Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu, On İkiye Bir Var, Yalıda Sabah, Sancho'nun Sabah Yürüyüşü* adlı eserlerinde yer alan 30 öyküden 14 tanesini kök değerler bakımından incelemeye alır. Demir (2019) çalışmasında Necip Fazıl Kısakürek'in *Çile* adlı eserini on kök değer açısından inceler. Eserin kök değerler bakımından zengin olduğu, eserdeki kök değerlerin hem doğrudan hem de dolaylı olarak verildiği, *Çile*'nin değerler eğitiminde kullanılabilecek nitelikte olduğu ifade edilir. Çoban (2020) bu çalışmada Oğuz Kağan, Edigey, Maaday Kara ve Manas destanlarında yer alan kök değerleri tespit eder ve bu değerlerin Türk destanlarındaki önemini vurgular. Mutlu (2020) çalışmasında Türk dünyasına ait 42 hayvan masalını incelemeye alır ve bu masallardaki kök değerleri tespit edip bunları Schwartz ölçeğine göre değerlendirir. Yüce (2020) Hamdi Ülker'in dokuz adet eserini kök değerler bakımından inceler. Bu eserlerde bütün kök değerlere rastlandığı, bu değerler içerisinde en çok sevgi en az da adalet kök değerine yer verildiği ifade edilir. Son olarak Barmanbek (2020) çalışmasında Anadolu masallarında adalet anlayışı konusunu ele alır.

İncelemeye alınan 428 masal, adalet anlayışının varlığı, ne kadar yer aldığı, hangi adalet anlayışının hangi sırada yer aldığı cihetinde değerlendirilir.

Alanyazın içerisindeki önemli bir kaynak da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından yayınlanan 2019 tarihli Türkçe Dersi Öğretim Programı'dır. Bu program, ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. sınıfların Türkçe dersi programının uygulanması, ölçme ve değerlendirme yaklaşımları, öğretim programının yapısı ve sınıflara göre öğrencilere kazandırılması hedeflenen kazanımları içermektedir.

Bu doğrultuda incelemeye alınan alanyazında halk edebiyatı ürünlerinde değerler eğitimi üzerine çok sayıda çalışma yapıldığı, kök değerler üzerine çok az sayıda araştırmanın olduğu, halk masallarında kök değerler konusunda da hiçbir çalışmanın olmadığı gözlenmiştir. Bu sebeple alanyazındaki bu boşluğu gidermek adına “Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda yer alan kök değerler Sivas masallarında ne sıklıkla kullanılmıştır?” sorusu bu çalışmanın problemini oluşturmuştur. Bu çalışmada, üzerine herhangi bir akademik çalışma (yüksek lisans tezi, doktora tezi ve araştırma kitapları) yapılmamış olan Sivas masallarının Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda da yer alan on kök değer açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu amaç kapsamında Sivas masallarında on kök değerlerin saptanması, bunların kullanım sıklıklarının tespiti, Sivas masallarının değerler eğitimi sürecinde kullanılabilir kaynaklar olduğunu ispat etmek hedeflenmiştir.

Amaç

Bu çalışmada Sivas masallarının Türkçe dersi öğretim programında yer alan kök değerler açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Bu doğrultuda şu sorular sorulmuş ve bunların cevaplarını vermek hedeflenmiştir:

- Sivas masalları kök değerler açısından zengin midir?
- Ağırlıklı olarak üzerinde durulan kök değerler hangileridir?
- Sivas masallarında kök değerler ne oranda ve hangi sıklıkla kullanılmıştır?
- Örgün öğretim sürecinde kök değerlerin öğrencilere aktarılmasında Sivas masallarının etkinliği nedir?

- Türkçe eğitimi ve değerler eğitimi açısından söz konusu masallardan nasıl yararlanılabilir?

Önem

Bu çalışma ile Sivas masallarında yer alan kök değerler tespit edilmiş ve bu değerlerin ne oranda kullanıldığı saptanmıştır. Son yıllarda geleneksel masalların hem yetişkinlerin hem de çocukların hayatındaki etkisi üzerinde durulmaya, başta MEB olmak üzere pek çok kurum tarafından masallarla ilgili önemli projeler yapılmaya ve hatta masal anlatıcılığı üzerine kurslar verilmeye başlanmıştır. Alegorik yapıya sahip olan masallar, yetişkinleri de çocukları da büyülü dünyası içine alır. Doğrudan ve dolaylı olarak değerler eğitimi üzerine birçok öğretiyi bünyesinde barındırması sebebiyle de masallar son yıllarda hem akademide hem de okullarda oldukça önemli bir yere gelmiştir. Halk masalları üzerine çok sayıda çalışma yapılmış fakat masalların eğitici boyutu üzerinde pek fazla durulmamıştır. Bu cihette daha çok değerler eğitimi konusu işlenmiş ama bu masallarda kök değerler üzerine bir çalışma yapılmamıştır. Alanyazındaki bu boşluğu gidermek adına Sivas masalları, öğretim programlarında öğrencilere kazandırılmaya çalışılan kök değerler bakımından incelenmiştir ve bu araştırma bu alanda yapılacak ilk çalışma olması bakımından önemlidir. Bu çalışmanın, Sivas masallarının farklı bir boyutunu göstermesi ve Türkçe ders kitaplarına metin seçimi konusunda yol gösterici olması bakımından da önemli olduğu söylenebilir. Bütün bu sebeplerden ötürü bu çalışmanın hem Sivas masallarının kök değerler hususundaki zenginliği hem de Türkçe öğretiminde masalların önemi bakımından alanyazına ve araştırmacılara fayda sağlayacağı düşünülmektedir.

Sayıtlar

Sözlü anlatım ürünleri olan halk masalları ile öğrencilere on kök değer in aktarılabilceğı varsayılmıştır.

Sınırlılıklar

Bu çalışma, Benek Kaya'nın (2004) *Has Bahçenin Gülleri-Sivas Masalları* kitabında doğrudan masal anlatıcılarından derlenen 70 Sivas masalı ile sınırlandırılmıştır.

Tanımlar

Adalet: Herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk (TDK, 2020).

Değer Eğitimi: Değerler bireylerin kişiliklerini, davranış biçimlerini, hayata bakışlarını belirleyici unsurlardır. Bu sebeple kişilerin değerlerin farkında olması ve bu değerleri hayatlarının bir parçası haline getirmesi gerekmektedir. Bir insan ömrünün neredeyse tamamında devam eden bu öğrenme/öğretme sürecine değerler eğitimi denir (Yaman, 2012).

Değer: Toplumda yaşayan bireylere nasıl yaşanması gerektiğini gösteren, önemli olanı ve tercih edilmesi gerekeni işaret eden unsurdur (Akbaş, 2008).

Dostluk: Dostluk (yakın arkadaşlık), iki kişi arasında karşılıklı ilgi ve desteğe dayanan ilişkidir (Power, 2018).

Dürüstlük: Bireyin iş, inanç, davranış ve sözlerinin gerçeğe uygun olması durumudur (Hökelekli, 2013).

Kök Değerler: MEB'in 2017'de programı yenilemek maksadıyla on başlık altında topladığı millî, manevî ve evrensel değerlerdir. Bunlar: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverliktir.

Öğretim Programı: Eğitim programında gösterilen kazanımların gerçekleştirilmesi için gerekli olan öğretmen, konular, eğitim ortamları, yöntem, teknik, fizikî imkânlar, ders araçları, ölçme ve değerlendirme gibi unsurları kapsayan bir bütündür (Özbay, 2006, s.15).

Öz denetim: daha önemli bir amaca ulaşabilmek için kişinin tepkilerini, davranışlarını veya başka amaca yönelme eğilimini denetleyip kısıtlaması, otokontrol (TDK, 2020).

Sabır: 1. Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi, dayanç. 2. Olacak veya gelecek bir şeyi telaş göstermeden bekleme (TDK, 2020).

Saygı: Değeri, üstünlüğü, yaşıllığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram (TDK, 2020).

Sevgi: İnsanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygu (TDK, 2020).

Sorumluluk; kişinin kendi hareketlerinin, sözlerinin ve her türlü tutumunun sonuçlarını üstlenmesidir (Direkci, 2019, s.188).

Vatanseverlik: Kişinin doğup büyüdüğü vatanına, ülkesine, memleketine, soydaşlarına ve millî değerlerine duyduğu sevgi ve sorumluluktur (Şahin, 2019).

Yardımseverlik: Zor durumda olanlara yardımda bulunmak, kendi gücünü ve imkânlarını başkalarının iyiliği için kullanmak, muhtaç insanlara yardımda bulunmaktır (Aktepe, 2010, s.67).

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Değer Kavramı

İlk defa Znaniecki tarafından alanyazına kazandırılan değer kavramı, “valere” kökünden türetilmiştir ve güçlü olmak, kıymetli olmak gibi manalara gelmektedir (Şen, 2008). *Güncel Türkçe Sözlük*’te (TDK, 2020) bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet şeklinde açıklanır. Bu kavramla ilgili olarak şöyle bir tanım da yapılmıştır: Bir ulusun sahip olduğu sosyal, kültürel, ekonomik ve bilimsel değerlerini kapsayan maddi ve manevi öğelerin bütünü (TDK, 2020). Aslında okullarda öğrencilere kazandırılmak istenen de değerlerin bu tanımında ele alınan boyutudur. Öğrencilerin millî değerleri kazanırken evrensel değerleri de tanıması, öğrenmesi ve bu değerlerin içerisinde barındırdığı unsurları davranışa dönüştürmesi hedeflenmektedir.

Değerler, toplum içerisinde yaşayan bireylere nelerin önemli olduğunu, nelerin tercih edilmesi gerektiğini, özetle nasıl yaşaması gerektiğini gösterir. Bu değerler, eğitim kurumlarında öğrenciye rehberlik eden unsurlardır (Akbaş, 2008). Değer; bir toplum, bir inanç, bir ideoloji içinde veya insanlar arasında kabul edilmiş, benimsenmiş ve yaşatılmakta olan toplumsal, insanî, ideolojik veya ilahî kaynaklı her türlü duyusu, düşünüş, davranış, kural ya da kıymetlerdir (Çelikkaya, 1996, s.168). Değerler tüm topluma ve kültüre anlam kazandıran ölçütlerdir (Yazıcı, 2006).

Değerler toplumun varlığını, işleyişini, birliğini ve devamını sağlaması bakımından önemlidir. O halde bireylerin çoğunluğunun doğru kabul ettiği ahlaki ilke ve inançlar da değer olarak düşünülebilir (Aydın ve Gürler, 2014). Yazıcı ve Aslan’a (2011) göre değer; etik, estetik, siyasal, demokratik, dini ve toplumsal olmak üzere birçok alanı içine alan norm, inanç ve ilkeleri ifade eder. UNESCO (2010) ise değerleri; bir düşünce veya eylemin doğruluğunu sorgulamada kullanılan ilkeler ve standartlar olduğu, bir şeyin iyiliğini ve kötülüğünü, doğruluğunu ve yanlışlığını ayırt etmeye yardımcı kriterleri sağladığı şeklinde izah eder.

Gökalp (2014) değer kavramını herhangi bir kişinin herhangi bir zamanda hoşlandığı, takdir ettiği, arzu ettiği ve kıymet verdiği unsurlar olarak tanımlar. Değer;

insanı değerli kılan sahip olduğu üstün yetenekler ve donanımlardır (Yaman, 2012). Ateş (2017) ise bir toplumun geleceğe taşınabilmesi için değerlerin aktarımının önemli olduğunu, bireyin değerleri sadece öğrenmesinin yeterli olmadığını, bu değerlerin davranışa dönüştürülerek topluma katkıda bulunması gerektiğini vurgular.

Fichter’e göre bir toplumdaki ödül ve ceza sisteminin temelinde değerler sistemi bulunmaktadır. Değerlerin olmadığı toplumlar en güçlü kontrol aracını da kaybetmiş olur. Değerler; bulunduğu toplumda cezalandırılacak ya da ödüllendirilecek, kabul edilecek ya da reddedilecek unsurları belirler. Değerlerin bulunmadığı toplumlarda, davranışların değerlendirilmesini sağlayan ölçütler de ortadan kalkmış sayılmaktadır (Kaçmaz, 2018).

Bütün yönleriyle bakılacak olursa değerler, yapılanın “anlamli” ve “önemli” olmasını sağlayan unsurlardır. Yapılan değer tanımları; değerlerin insanların kararlarını şekillendirdiği, birey için neyin önemli olduğunu, niye var olduğunu gösteren ölçütler niteliğinde olduğu ve topluma aidiyet noktasında bireylerin çoğunlukla aynı çerçevede buluşmasına aracılık etmesini sağladığı yönündedir (Küçüköğlu, Albayrak, Serin, 2020, s.1500).

Eğitim bilimleri dışında farklı disiplinlerde de değer kavramı mevcuttur ve hepsi de bu kavramı kendi terminolojisi içerisinde tanımlar. Felsefede değer kavramı olgu bilincinden yola çıkılarak özne ile ilişkilendirilir. Değer, bir ölçüt olarak ele alınır ve olanla olmaması gereken veya olumlu ve olumsuz bir unsur olarak görülür. Sosyolojik açıdan değerler; bireye veya bir gruba yararlı olan, istenilen ve beğenilen unsurlar olarak değerlendirilir. Psikolojik açıdan ise olayların ve nesnelerin birey için önem taşıması durumudur (Çayır Çevik, 2014).

Değerler ile ilgili yapılan tanım ve açıklamalardan hareketle değerlerin özelliklerini şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Farklı disiplinler tarafından tanımlanabilir
- İnsanla ilgilidir.
- Bireyin davranışlarına yön veren bir kılavuzdur.
- Kişinin iyi-kötü, doğru-yanlış ayrımı yapmasına yardımcı olur.

- Ortak değerlere sahip bireyler birbirleriyle iletişim kurmada zorluk yaşamazlar.
- Bireyi olması gereken özelliklere götürür.
- Her değer bir diğeri ile ilişkilidir.
- Değerler soyuttur.
- Davranışsal ve yaşantısal boyuttadır.
- Değerler toplumsal bakımdan birleştiricidir.
- Bireyin hayata bakışını etkiler.
- Öğrenilebilir ve öğretilebilir olgulardır.
- Geleceğin inşası için gereklidir.
- Kültürün devamlılığını sağlar (Çayır Çevik, 2014, s.10).

Değerlerin Sınıflandırılması

Bireyin davranışlarını ve hayatını şekillendirmesine rehberlik eden değerler, farklı isimler tarafından farklı biçimlerde tanımlanır. Bu kadar çok ve değişik tanıma sahip olan değerler kavramı daha sağlam temeller üzerinde şekillendirilmek üzere değişik biçimlerde sınıflandırılır. Bu sınıflamalar içerisinde en çok Nelson, Spranger, Rokeach ve Schwartz'a ait olan sınıflandırmalar kabul görür ve alana ilişkin çalışmalarda sıklıkla kullanılır.

Nelson, değerleri bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olmak üzere üçe ayırır (Yazıcı, 2006, s.501-502).

Tablo 1. Nelson'ın Değerler Sınıflandırması

Bireysel Değerler	Bireysel değerler seçim yapmada ve satın aldığımız ürünlerde, hobilerimizde olduğu gibi diğer kişisel tercihlerimizle ilgilidir (Michealis, 1988; akt. Yazıcı, 2006, s.501).
Grup Değerleri	Belirli bir grubun üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir. Bunlar aile, kulüp, dini ya da politik bir grup olabilir (Naylor, Diem, 1987, s.350).
Sosyal Değerler	Adalet, saygı, eşitlik, farklılık gibi değerlerdir ve bireyin toplumsal yapı içerisinde varlığını sürdürmesini sağlar (Michealis, 1988; akt. Yazıcı, 2006, s.502).

Değerler eğitimi konusunda kabul gören sınıflandırmalardan birisi de Spranger'a ait olan ve altı temel değer üzerinden açıklanan değerler sınıflandırmasıdır. Bunlar;

estetik, teorik (bilimsel), ekonomik, siyasi, sosyal ve dini değer gruplarından oluşmaktadır. Bu değer sınıflandırması sonraki yıllarda Allport ve arkadaşları tarafından bir ölçeğe dönüştürülmüştür (Akbaş, 2004, s.55-56).

Tablo 2. Spranger'in Değerler Sınıflandırması

Bilimsel Değer	Gerçeğe, bilgiye, muhakemeye ve eleştirel düşünceye önem verir. Bilimsel değerleri olan insan deneysel, akılcı, eleştirici ve entelektüeldir.
Ekonomik Değer	Yararlı ve pratik olana önem verir. Ekonomik değerlerin önemsenmesi gerektiğini belirtir.
Estetik Değer	Simetri, uyum ve şekle önem verir. Birey, hayatı olayların bir çeşitliliği olarak görür. Sanatın toplum için zorunluluk olduğu düşünülür.
Sosyal Değer	Başkalarını sevmeye, yardım ve bencil olmama esastır. En yüksek değer insan sevgisidir. Nazik ve sempattır, bencil değildir.
Politik Değer	Kişisel güç, şöhret ve etki her şeyin üstündedir. Esasında kuvvetle ilgilidir.
Dini Değer	Evreni bir bütün olarak düşünür ve varlığını bu bütüne bağlar. Din uğruna dünyevi hazzardan vazgeçer.

Değerler sınıflandırmasında çok sık karşılaşılan isimlerden bir diğeri ise Rokeach'tır. Rokeach, değerleri amaç değerler ve araç değerler olarak iki gruba ayırır. Amaç değerler; rahat bir yaşam, mutluluk, eşitlik vb gibi temel amaçları kapsar. Araç değerler ise bu amaçlara ulaşmak için kullanılan hırs, neşe, sevecenlik vb gibi duyguları ihtiva eder (Bilgin, 1995). Rokeach'ın değer sınıflandırmasında araç değerler ve amaç değerler başlığı altında 18'er tane değer bulunmaktadır (Rokeach, 1973; akt. Akbaş, 2004, s.57).

Tablo 3. Rokeach'ın Değerler Sınıflandırması

Amaç Değerler	Araç Değerler
Aile güvenliği	Bağımsız olma
Barış içinde bir dünya	Bağışlayıcı
Başarılı olma	Cesaretli
Bilgelik	Dürüst
Dini olgunluk	Entelektüel
Eşitlik	Geniş görüşlü
Gerçek dostluk	Hırslı
Güzellikler dünyası	İtaatkâr
Heyecan verici bir yaşam	Kendini kontrol edebilen
İç huzur	Kibar
Kendine saygı	Kendine hâkim
Mutluluk	Mantıklı
Gerçek dostluk	Neşeli
Özgürlük	Sevecen
Rahat bir yaşam	Sorumluluk sahibi
Sosyal kabul	Temiz
Ulusal güvenlik	Yardımsever
Zevk	Yaratıcı olma

Schwartz, Rokeach'un değer sınıflandırması üzerinde bazı değişiklikler yaparak değerleri 10 temel değer tipi olarak sınıflandırır. Schwartz'ın değer sınıflandırmasında 56 adet değer bulunmaktadır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000, s. 61).

Tablo 4. Schwartz'ın Değerler Sınıflandırması

Açıklama	Değerler	Kaynaklar
Güç (power): Toplumsal konum, insanlar ve kaynaklar üzerinde denetim gücü	Sosyal güç sahibi olmak, otorite sahibi olmak, zengin olmak, toplumdaki görünümü koruyabilmek, insanlar tarafından benimsenmek	Etkileşim Grup
Başarı (achievement): Toplumsal standartları temel alan kişisel başarı yönelimi	Başarılı olmak, yetkin (muktedir) olmak, hırslı olmak, sözü geçen biri olmak, zeki olmak.	Etkileşim Grup
Hazcılık (hedonism): Bireysel zevke ve hazza yönelim	Zevk, hayattan tat almak.	Organizma
Uyarılım (stimulation): Heyecan ve yenilik arayışı	Cesur olmak, değişken bir hayat yaşamak, heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak.	Organizma
Özyönelim (self-direction): Düşünce ve eylemde bağımsızlık	Yaratıcı olmak, merak duyabilmek, özgür olmak, kendi amaçlarını seçebilmek, bağımsız olmak, kendine saygısı olmak.	Organizma Etkileşim
Evrenselcilik (universalism): Anlayışlılık, hoşgörü ve tüm insanların ve doğanın iyiliğini gözetmek	Açık fikirli olmak, erdemli olmak, toplumsal adalet, eşitlik, dünyaya barış istemek, güzelliklerle dolu bir dünya, doğa ile bütünlük içinde olma, çevreyi koruma, iç uyum.	Grup Organizma
İyilikseverlik (benevolence): Kişinin yakın olduğu kişilerin iyiliğini gözetme ve geliştirme	Yardımsever olmak, dürüst olmak, bağışlayıcı olmak, sadık olmak, sorumluluk sahibi olmak, gerçek arkadaşlık, olgun sevgi, manevi bir hayat, anlamlı bir hayat, alçakgönüllü olmak.	Organizma Etkileşim Grup
Geleneksellik (tradition): Kültür ya da dinsel töre ve fikirlere saygı ve bağlılık	Alçakgönüllü olmak, dindar olmak, hayatın bana verdiklerini kabullenmek, geleneklere saygılı olmak, ılımlı bir hayat (dünyevi işlerden el ayak çekmek), mahremiyet.	Grup

Uyma (confirm): Başkalarına zarar verebilecek ve toplumsal beklentilere aykırı olabilecek dürtü ve eylemlerin sınırlandırılması	Kibarlık, itaatkâr olmak, anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, kendini denetleyebilmek.	Etkileşim Grup
Güvenlik (security): Toplumun, var olan ilişkilerin ve kişinin kendisinin huzuru ve sürekliliği	Ulusal güvenlik, toplumsal düzenin sürmesini istemek, temiz olmak, aile güvenliği, iyiliğe karşılık vermek, bağlılık duygusu, sağlıklı olmak.	Organizma Etkileşim Grup

Değerler Eğitimi

Eğitim, daha önceden belirlenmiş amaçlar doğrultusunda bireyin yetiştirilme sürecidir. Bu süreçte kazanılan bilgi, beceri, davranış ve tutum bireyin karakterini farklılaştırır. Karakteri değişen, bilgi ve beceri donanımına sahip bireyler ise toplumsal yapıda değişim meydana getirir (Akbaş, 2004, s.26). Bilgili olmasının yanında iyi bir karaktere sahip bireyler yetiştirmek de ancak değerler eğitimi ile mümkün olabilir.

Sahip olunan değerler; bireyin gelecekteki karakterini, hayata bakışını ve hatta hayatını değiştirecek etkenlerdir. Bu sebeple bireyin bu değerlerin farkına varması, değerleri kazanması, yeni değerleri benimsemesi ve bunları kişiliğinin temeline yerleştirerek davranış haline getirmesi gerekmektedir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu değer kazanma/kazandırma sürecine değerler eğitimi denir (Yaman, 2012, s. 18).

Bacanlı (1999) değerler eğitiminin erdemli bir yaşamla bireyin hayattan zevk almasını sağlamak ve toplumun iyiliğine katkı sağlamak gibi iki amacı olduğunu ifade eder. Buradan yola çıkarak değerler eğitiminin hem bireyi hem de toplumu ilgilendiren bir tarafı olduğu da söylenebilir.

Okulların görevlerinden biri, okul programlarında aleni olarak belirtilen veya örtük olan değerleri öğretmek, kurallar çerçevesinde öğrencileri disiplin altına almak, onların ahlaki gelişimlerine katkı sağlamak ve karakterlerini olumlu yönde etkilemektir (Akbaş, 2008). Ahlak ve karakter eğitimi konularında çalışmalar yapan Kanad (1951; akt. Akbaş, 2008, s.10) okullardan çıkacak bireylerin onur sahibi, adil, cesur, namuslu, görev bilinci yüksek ahlaklı bireyler olmasının hedeflendiğini ifade eder. John Dewey

ise ahlak kavramını öznel bir kavram olarak değerlendirirken değer kavramının da kişinin toplum ile ilişkisi sonucu ortaya çıktığını söyler. Dewey’’e göre otorite kaynaklı değerleri dayatmak yerine öğrencilerin kendi değerlerini oluşturmalarına katkı sağlamak gerekir (Sözer ve Sel, 2015). Değerler eğitimi, eğitimin bütünselliğini tamamlayan bir unsurdur ve eğitimin zihinsel öğrenmelerle sınırlı tutulmayıp bireyin aynı zamanda duygu, tutum gibi duyuşsal yönünün de geliştirilmesi gerektiği temeli üzerinde yükselir (Aydın ve Gürler, 2014).

Bireyin hem kendini geliştirmesi hem de topluma uyum sağlaması hususunda rehberlik eden değerler, nesilden nesile aktarılan unsurlardır. Genç neslin yol haritası olabilecek nitelikteki bu değerlerin öğretimi ailede başlar, okulda devam eder. Ailede başlayan değerler eğitimi süreci, ilerleyen zamanlarda okul ile desteklenir ve daha profesyonel bir boyut kazanır. Evde değerler eğitimi sürecinde çocukların büyükanne ve büyükbaba ile geçirdikleri zaman da önemlidir. Büyük ebeveynler aktardıkları değer ve beceriler ile toplumsal dinamiklerin ayakta kalmasına katkı sağlarlar (Altan ve Tarhan, 2018).

Değerlerin eğitim alanına girmesi UNESCO tarafından 1995’te “Yaşayan Değerler Eğitimi Programı” adı altında Birleşmiş Milletlerin 50. yıl dönümü kutlamaları kapsamında yapılan projeye dayanır. Bu projede evrensel değerleri öğrencilere kazandırmak maksadıyla etkinlik temelli uygulamalar benimsenir. Daha iyi bir dünya için değerlerimizi paylaşalım yaklaşımından yola çıkan proje; iş birliği, özgürlük, mutluluk, dürüstlük, sevgi, alçak gönüllülük, barış, saygı, sorumluluk, sadelik, hoşgörü ve birlik olmak üzere 12 evrensel değere odaklanmıştır (Cihan, 2014, s.433).

Türkiye’de değerler eğitimi ilk 2010 yılında dönemin Milli Eğitim Bakanı Nimet Baş tarafında yayımlanan genelge ile uygulanmaya başlamıştır. Genelgede rol model olma, karşılıklı güven, hoşgörü, dürüstlük, sınıf içinde uyulması beklenen davranışlar, yardım organizasyonları, doğum günü ve özel günlerde etkinlikler düzenlenmesi gibi çeşitli etkinlik ve konulara yer verilmiştir. Bu kapsamda oluşturulan değerler eğitimi komisyonları, kazandırılması istenen değerler ile ilgili yıllık planlar hazırlayıp okullara göndermiştir. Okullar da örnek plan rehberliğinde kendi planlarını oluşturmuşlardır (Şimşek, 2015, s. 82).

Yukarıdaki açıklamaları özetleyecek olursak değerler eğitiminin ailede başlayıp okulda devam eden bir süreç olduğunu, okulların hem zihinsel hem de ahlaki bakımdan

donanımlı bireyler yetiştirmeyi hedeflediğini, bireyin içinde yaşadığı topluma uyum sağlaması ve bu topluma katkıda bulunabilmesi için değerler eğitiminin gerekli görüldüğünü söylemek mümkündür.

Kök Değerler

MEB 18 Temmuz 2017 tarihinde yaptığı bir basın açıklaması ile programlarda yaptığı yenilik ve çalışmaları açıklamış, daha sonra bu açıklamalar Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından yazılı bir biçimde MEB'in resmi internet sitesinde yayımlanmıştır. Bu açıklamada; programların neden ve nasıl yenilendiği, programlarda neler yapıldığı ve öne çıkan özelliklerin neler olduğu, çalışmaların nasıl devam edeceği, yenilenen programlardaki değerler ve değerlerle ilişkili tutum ve davranışların neler olduğu, öğrencilere kazandırılması hedeflenen yeterlilik ve beceriler ile ilişkili bilgi, beceri ve tutumların hangileri olduğu konularına değinilmiştir (TTKB, 2017). Sosyokültürel hayat, bilim ve teknolojideki hızlı değişim çağın gerekliliklerini karşılayabilen bireylerin yetiştirilmesi gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. Bu ihtiyaç doğrultusunda hareket eden MEB, 2005 yılında programları yenileme, geliştirme ve güncelleme çalışmalarına başlamış, 2015-2016 yıllarında da bu çalışmaları nihai şekline ulaştırmıştır. 2016-2017 eğitim öğretim yılında ise 51 programda iyileştirme, güncelleştirme, gözden geçirme ve değişiklik çalışmaları yapılmıştır (TTKB, 2017).

Öğrencilerin değerler sisteminin gelişiminde önemli bir yeri olan okullarda, aleni veya örtük bir şekilde, öğrencilerin belirli değerleri davranışa dönüştürmesi hedeflenir. Önceki öğretim programlarından farklı olarak değerler ve değerler eğitimi yenilenen programların ana odağı olmuştur.

- Değerler eğitiminin bütün eğitimin ruhu olduğu, ayrı bir konu/öğrenme alanı olarak düşünülmemesi gerektiği, öğretmenlerin değerleri programın tamamlayıcı bir unsuru olarak görüp bunları uygun yaklaşımlarla öğrenciye kazandırması,
- Değerleri sadece programlarda zikredilen sözcükler olmaktan çıkarıp bunları okulda ve okul dışında uygulamaya dönüştürme fırsatının öğrenciye sağlanması,
- Değerlerin kalıcı ve anlamlı olabilmesi için öğrencilere kazanımların içerik boyutu ile ilişkilendirilerek ve konu anlatımından daha çok akıl

yürütme, sorgulama, araştırma, yorum yapma, bağlantı kurma ve değerlendirme becerilerini kullanabilecekleri drama, rol oynama vb. çalışmalarla aktarılması,

- Öğrencilerin kendilerini güvende hissedecekleri destekleyici, toplum bilincini geliştiren, karşılıklı sevgi ve saygıya dayanan bir sınıf ortamı oluşturulması
- Değerlerin aktarılması mevzusunda okul-aile iş birliğinin gerekliliği vurgulanmıştır (TTKB, 2017, s.8).

Yapılan bu güncelleştirme ve iyileştirme çalışmaları kapsamında mevcut programları da içine alan geniş bir alanyazın taraması yapılmış, disiplin alanlarının her birinde kazanımlarla ilişkilendirilerek öğrencilere aktarılması hedeflenen milli, manevi ve evrensel değerler on başlık altında toplanmış ve bu değerlere ilişkin tutum ve davranışlar belirlenmiştir. Yenilenen programla öğrencilere kazandırılması hedeflenen on kök değer şöyle sıralanabilir: Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik (TTKB, 2017, s. 7-8).

Tablo 5. Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar

Değerler	Değerlerle İlişkili Bazı Tutum ve Davranışlar
Adalet	Adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Dostluk	Diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	Açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
Öz denetim	Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
Sabır	Azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
Saygı	Alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve konumunu gözetme...
Sevgi	Aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma,

	vefalı olma...
Sorumluluk	Kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	Çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
Yardımseverlik	Cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

(TTKB, 2017, s.24).

Daha önce bahsi geçen, farklı isimler tarafından değişik şekillerde tanımlanan ve sınıflandırılan değerler, MEB tarafından sadeleştirilmiş ve değerler eğitiminin özünde yatan bu kavramlar on kök değere indirgenmiştir. Adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik ve yardımseverlik gibi değerlerden mülhem kök değerler şu şekilde tanımlanabilir:

Adalet

Arapça adl kökünden gelen adalet kelimesi hem hakkaniyet hem de zulüm anlamlarına gelmektedir. Zulüm ve hakkaniyetin tek bir kelime ile karşılanması adaletin olmadığı yerde zulmün görüleceğinin de habercisi niteliğindedir. Bu sebeple bazı İslam âlimleri adalet kavramını açıklarken bireysel ve toplumsal düzeyde dengede olma şekli olarak açıklar (Apaydın, 2018). Adalet, *Türkçe Sözlük*'te yasalarla sahip olunan hakların herkes tarafından kullanılmasının sağlanması, türe; herkese kendine uygun düşeni, kendi hakkı olanı verme, doğruluk şeklinde tanımlanır (TDK, 2020). John Rawls'ın teorisine göre adalet; kişiyi diğer insanların sömürsünden korur ve toplumsal iş birliğinin sağlanması için güçlü bir zemin oluşturur (Yeşilkaya, 2020, s.484). Adalet her şeyi yerli yerine ve en uygun şekilde koymak demektir. Bu yönüyle adalet; düzen, nizam ve intizamı ihtiva eder. Bu şekilde bakılınca adaletin karşıtı; nifak, fesat ve kargaşadır (Güler, 2020). Aristoteles adalet kavramının adaletsizlik kavramıyla birlikte açıklanabileceğini vurgular. Yasalara uymamak, onu kendi çıkarlarına göre kullanmak ve bu şekilde eşitsizlik oluşturmak adaletsizliktir. Yasalara uygun davranmak ve eşitliği gözetmek ise adalettir (Topakkaya, 2008). Sokrates, Platon (Eflatun) ve Aristoteles adaletin bireysel bir erdem olduğunu ifade eder (Karagöz, 2002). Toplumun huzuru için

erdemli insanlara ihtiyaç vardır. Toplum içerisinde adaletin hâkim olması isteniyorsa öncelikle insanların bu değere sahip olması gerekir (Bakkal, 2018). Çünkü bireyin öncelikle kendisinde başlatacağı adalet kavramı zamanla topluma yayılacak ve o toplumu etkisi altına alacaktır. Yukarıda tanımlanan adalet kavramına kök değerler açısından bakılacak olursa bu değer diğer değerlerin temelini oluşturduğu söylenebilir. Çünkü adalet mefhumu gelişmemiş bireye diğer değerleri öğretmek ve benimsetmek zor olacaktır. Hayatın her alanında âdil olmayı becerebilen bireylerin diğer kök değerleri anlaması ve davranışa dönüştürmesinin hem daha kolay hem de daha sağlam temeller üzerinde olacağı söylenebilir.

Dostluk

Farsçadan Türkçeye geçmiş olan dost kelimesi; sevilen, güvenilen yakın arkadaş olarak tanımlanır (TDK, 2020). Montaigne dostluk kavramını ruhların her yönüyle kaynaşması şeklinde tanımlar. Kişinin kendisine benzeyen, kendisini onunla özdeşleştirdiği, aynı bunalımları yaşadığı kişi ile tek başına kaldıramayacağı sorunlarını paylaşması durumu dostluk olarak açıklanabilir (Reymond-River, 2019; çev. Onur). Aristoteles'e göre dostluk ruhun bir etkinliğidir ve bu aslında erdemi işaret eder. Ona göre erdem ise iki aşırılık arasında orta olandır (Kabadayı, 2013). Yapılan tanımlarda çoğunlukla iki insan arasındaki dostluk üzerinde durulduğu görülmüştür. İnsanlar arası dostluk dışında ilişkiler kurmak da mümkün olabilir. Hayvan dostu, kitap dostu, doğa dostu vb. gibi kavramların olduğu düşünülürse dostluğun sadece iki insan arasında olmadığı, gönül bağı ile kurulan her ilişkide var olduğu söylenebilir. Değerler eğitimi içerisinde yer alan dostluk kök değerinin özellikle okul çağındaki çocuklarda önemli olduğunu söyleyebiliriz. Kendisine yakın bulduğu bir akranyla dost olabilen çocuklar, kendisini doğru bir şekilde anlatma ve karşısındaki kişi tarafından doğru anlaşılma hazzını da yaşayacaktır. Bu yönüyle dostluk kök değerinin paylaşımına açık olma, güven duyma, güvenilir olma, dayanışma gibi davranışları da ihtiva ettiği söylenebilir.

Dürüstlük

Farşça durust kökünden gelen dürüst sözcüğü, doğru, düz anlamlarına gelmektedir. Dürüstlük ise doğru, içten, açık ve net olma halidir. Kandırma, düzenbazlık, hile gibi kötü davranışları değil doğruluk ve gerçekçilik gibi iyi eylemleri içerir. Ayrıca dürüstlük, karşıdaki insanları ikna etme noktasında da oldukça önemli bir yere sahiptir. Dürüst tutum ve davranışlara sahip olmayan bireylerin kaliteli iletişim

kurması mümkün değildir (Yalnız ve Yılmaz, 2018). Sağlıklı insan ilişkileri güven üzerine inşa edilir. Güveni sağlamak ise dürüstlük ile mümkün olabilir. Özünde, sözünde doğru ve dürüst olan bireylerin çevreleriyle uyum içinde yaşayabileceği ve diğer kişilerle iletişim kurarken de zorluk çekmeyeceği söylenebilir. Dürüstlüğün açık ve anlaşılır olma gibi davranışları beraberinde getirdiğini ifade etmek mümkündür. Açık ve anlaşılır olmayı, sözünde durmayı düstur edinen kişiler meramını herkese her şekilde anlatabilir. Böylece iletişim sorunları içerisinde yer alan yanlış anlaşılma problemi de ortadan kalkacaktır.

Öz Denetim

Öz denetim, bireyin zihinsel faaliyetlerine ve gözlemlenebilen davranışlarına hâkim olması, özellikle çevresel oyalama ve karşıt dürtülere rağmen planlarını açık bir şekilde ifade etme ve gerçekleştirme yeteneğidir (Karşlı, 2020, s. 55). Öz düzenleme, irade ve öz disiplin ile eş anlamlı olarak kullanılan öz denetim (Can ve Öztürk, s. 2026), bireylerin erken çocukluk döneminde edindikleri, dünyayı anlamak ve sorunlarla baş edebilmek için geliştirdikleri mekanizmalardan biridir (Kaygusuz ve Özpolat, 2016, s.198). Tangney, Baumeister ve Boone'a göre öz-denetim, kişinin tepkilerini bastırma ya da kontrol altında tutma yeteneği ile istenmeyen eğilimler göstermekten kaçınma ve bu davranışları engelleme kapasitesidir (Can ve Öztürk, 2018). Mehta'ya (2010) göre öz denetimi yüksek olan bireyler, öz denetim seviyesi düşük bireylere göre iç dünyalarını çok farklı şekilde yapılandırır. Yüksek öz denetim; hayata adapte olma, derslerde daha başarılı olma ve insanlarla iyi ilişkiler kurma gibi davranışlarla örneklenirken düşük öz denetim ise patolojik hastalıklar, kolay incinme, madde kullanımı ve yeme bozukluğu gibi kötü davranışlarla açıklanır (Can ve Öztürk, 2018). Yapılan açıklamalar ışığında öz denetimin; istenmeyen durumlarla karşı karşıya gelindiğinde duygularını kontrol etme, değişen şartlar karşısında kendini uyarılama olduğunu söylemek mümkündür. Duygularını kontrol altına almayı başarabilen bireylerin kötü davranışlar edinmeyeceği, aldığı kararların sağlıklı olabileceği söylenebilir. TTKB (2017) öz denetim kök değerini açıklarken davranışlarını kontrol edebilen, davranışlarının sorumluluğunu üstlenebilen, öz güven sahibi olan ve gerektiğinde özür dileyebilen bireylerin sahip olabileceği bir davranış olarak ifade eder. Bu kök değerinde amaç hata yapmamak değil hatalardan ders çıkarmak, ortada bir hata var ise bunun sorumluluğunu üzerine almak ve hatalı olduğunu kabul edip özür dilemekten imtina etmemek olmalıdır.

Bu kök değeri davranış haline dönüştürebilen bireylerin hem kendileriyle hem de toplumla barışık olabileceğini söyleyebiliriz.

Sabır

Sabır kelimesi Arapça sa-be-ra kökünden gelir ve tutmak, engellemek, hapsedmek, sızlanmamak, kendini acındırmamak, dili şikâyetten korumak gibi manalarda kullanılır. Sabır; bir şey için acele ve telaş etmeden beklemek, sebat, kendine hâkim olma, tahammül, dayanma, edebini bozmama, sıkıntı ve bela karşısında sızlanmama vb kullanımlarla da karşımıza çıkabilir (Tok ve Kahraman, 2019, s.91-93). Sabır; azim, sebat ve öz denetim gibi önemli kavramlarla bir arada kullanılır. Sebat, zorluklar karşısında pes etmeden mücadele etme; azim ise karşılaşılan engelleri yenme kararlılığıdır. Öz denetim ise davranışlarına hâkim olma şeklinde ifade edilir (Karslı, 2020). Engellemeler karşısında kendini kontrol altında tutmak olarak ifade edilen sabır ile öz denetim arasında bu şekilde bir bağ kurulur. Sabır; hayal kırıklığı, sıkıntı ve acı karşısında bireyin sakince bekleme eğilimi olarak açıklayan Schnitker (2012), olumsuz duygularla baş etmede insan hayatının temelinde sabrın olduğunu ileri sürer. Schnitker'e göre sabır; davranışsal olarak beklemeyi, duyuşsal olarak sakin olmayı içerir. Bu açıdan bakıldığında sabrın hayat kalitesini yükselten bir unsur olduğu söylenebilir (Eliüşük ve Arslan, 2016). Teknolojinin hızla geliştiği çağımızda, gençlerin hızlı olmayan şeylere karşı sabrının azaldığını söylemek yanlış olmayacaktır. İnsanların beklemeye, hatalara en önemlisi de başka insanlara tahammülünün olmadığı bu dönemlerde sabır, kazandırılması hedeflenen en önemli değerlerden biri olacaktır. Son yıllarda artan şiddet olaylarının temelinde insanların birbirlerine olan tahammülsüzlüklerinin olduğu söylenebilir. Sabır kök değerini anlayan ve bunu davranışa dönüştürebilen bireyler; sorunların üstesinden gelebilme, insanlara ve onlardan kaynaklı hatalara tahammül edebilme, zorluklarla mücadele etmede güçlü kalabilme gibi hayatı kolaylaştıran kazanımlar elde edebilir. Sabretmek pasiflik değildir, aksine azimle ve sebat ederek bir şeyleri elde etme çabasıdır.

Saygı

Saygı; değeri, üstünlüğü, yaşlılığı, yararlılığı, kutsallığı dolayısıyla bir kimseye, bir şeye karşı dikkatli, özenli, ölçülü davranmaya sebep olan sevgi duygusu, hürmet, ihtiram ve başkalarını rahatsız etmekten çekinme duygusudur (TDK, 2019). Saygı muhataba onu düşündüğümüzü hissettirmektir. İnsanların cinsi, ırkı, lisanı ne olursa

olsun, onları ayırmadan farklılıklarını kabul etmektir. Saygı insanların arasındaki olumsuzlukları olumluya çeviren bir bağ, insanlar arasında bir iletişim kapısıdır. Kendine ve başkalarına değer vermek, çevresinden değer görmektir (Perese Karakter Okulu Öğretmen Kitabı, 2005: 8). Saygının, sağlıklı iletişim kurmak için gerekli unsurlardan biri olduğu söylenebilir. Çünkü karşısındaki bireyin kişiliğine, düşüncelerine saygı duymayan insanlar arasında düzgün bir iletişim ağı kurulamaz. Saygının tanımı yapılırken içerisinde sevgiyi de barındırdığı söylenir. İnsanların birbirini sevmeye mecburiyeti olmayabilir. Fakat her ne koşulda olursa olsun ölçülü davranma, farklılıkları kabullenme ve muhatabına saygılı davranma zorunluluğu olmalıdır. Bu sebeple değerler eğitimi kapsamında öğrencilere; öğretmenlerine, arkadaşlarına, aile büyüklerine, diğer canlılara saygı duymaları gerektiği öğretilmelidir. Temelinde saygı olan her ilişki hem sağlam bir iletişim ağının hem de refah düzeyi yüksek bir toplumun en önemli yardımcısı olabilir. John Dewey'e göre değer; öncelikli olarak saygı duyulması, takdir edilmesi ve kıymet bilinmesi gereken anlamına gelir (Tonga ve Uslu, 2015, s. 93). Dewey'in değer tanımının saygı değerini içerdiği göz önünde tutulacak olursa bütün değerler eğitimin temelinde saygı kök değerinin olduğunu söylemek mümkün olabilir.

Sevgi

Sevgi, insanı bir şeye veya bir kimseye karşı yakın ilgi ve bağlılık göstermeye yönelten duygudur (TDK, 2019). Özden ve Elmalı (2017) sevgi kelimesinin bugünkü anlamda ilk defa eski Yunan filozofu Empedokles tarafından kullanıldığını ifade eder. Empedokles'e göre evrendeki bütün varlıklar sevgi ve nefretin çatışmasından doğmuştur. Bütünlük sevginin nefreti yenmesi sonucunda süreklilik kazanacaktır. Bozuluş, nefretin kazanmasıyla oluşur ve bu sebeple sevginin kazanması önemlidir (Avcı, 2018). Sevgi kavramı farklı disiplinlerin konusu olmuştur. Bu kavram; edebiyat, teoloji, felsefe, psikoloji ve sosyoloji gibi farklı disiplinler kendi terminolojisi içerisinde tanımlar (Şahin ve Kılıç, 2021). Anlaşılması zor bir kavram olan sevgi, edebiyatta şiirlerin yazılmasındaki tek sebeptir. Ortaçağ tıbbına göre sevgi ve aşk bir çeşit hastalıktır. Teoloji ilmine göre sevgi, Allah'a yaklaşma ve onu anlamanın en iyi yoludur. Felsefeye göre ise sevgi ve aşk mükemmel olmayanın mükemmel olma çabasıdır (Kayadibi, 2012, s.36). Eski çağlardan beri üzerine düşünülen bir kavram olan sevginin; nefret duygusunun zıddı olduğu, içerisinde fedakârlık ve merhamet gibi duyguları barındırdığı ve insanın en temel gereksinimleri arasında olduğu söylenebilir.

Sevgiyi sadece insanlar arasında bir duygu olarak düşünmemek gerekir. Çünkü insan sevgisi dışında, anne-baba, evlat, hayvan, doğa, vatan, kitap, yaşam sevgisinden de bahsetmek mümkündür.

İnsanın doğuştan getirdiği sevgi duygusu eğitimde önemli rol oynayan faktörlerden birisidir. Doğuştan gelen ve sonradan geliştirilen bu duygu aile büyüklerinin yönlendirmesiyle ileri boyuta taşınabilir. Sevgi ortamında büyüyen çocuklar zamanla sevgi iletişimi kurmayı öğrenecektir. Oluşturulan sevgi ortamında çocuklar istenilen derecede eğitilebilirler. Çünkü sevgi, eğitimin itici gücüdür (Kayadibi, 2012). Sevmeyi ve seilmeyi bilen bireylerin eğitim hayatlarının daha verimli geçeceği fikrine ulaşmak mümkün olabilir. Sevildiğini bilen birey hem kendine hem de başkalarına güvenme ve sevgisini gösterme konusunda daha net davranışlar sergileyebilir. Bu konuda sevgi yoksunluğundan da bahsetmek gerekebilir. Zira sevginin zıddı olan nefret sevgi yoksunluğunun olduğu ortamlarda gözlenebilir. Sevgisiz büyüyen bireyler; güvensiz, mutsuz, bulunduğu toplumla uyumsuz ve merhametsiz olabilir. Bütün bu sebeplerden ötürü çocuklara sevgi kök değerini anlatmak, benimsetmek ve sevginin her kapıyı açabilecek güçte olduğunu öğretmek gerekli olacaktır.

Sorumluluk

Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet (TDK, 2019) olarak tanımlanan bu kavram Lickona'ya göre saygının genişletilmiş hali olarak açıklanır. Diğer insanlara saygı gösteren kişi aslında onlara değer vermiş olur ve değer vermek de onların iyiliği için sorumluluk hissetmeyi gerektirir. Ayrıca sorumluluk; ailede, iş hayatında ve okulda bir mesleği veya işi başarıyla yerine getirmeyi gerekli kılar (Akbaş, 2008). Sorumluluk, bireyin içinde bulunduğu şartlarda üzerine aldığı maddi ve manevi yükümlülüklerin tamamıdır. Sorumluluk değerinin vicdanî, toplumsal ve dinî olmak üzere üç çeşidi olduğu kabul edilir. Vicdanî sorumluluk, olumsuz koşullarla özü bozulmamış insanın içinde var olan ve seçimler yapmasını sağlayan dürtüdür. Toplumsal sorumluluk bireyi kuşatan sosyal çevredir. Dinî sorumluluk ise aşkın kudret olan otorite tarafından belirlenen sorumluluktur (Nazıroğlu vd. 2016, s.199-200).

Sorumluluk kavramı ve öğrencilere kazandırılması gereken sorumluluk bilinci Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 1. maddesinde; Atatürk inkılap ve ilkelerine ve

Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek, 2. Maddesinin 2. fıkrasında; Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek; 11. maddesinde ise güçlü ve istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının, her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır şeklinde ifade edilir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973). Milli Eğitim Temel Kanunu'nda da görüldüğü üzere vatandaşlık sorumluluklarının bilincinde olan ve bu sorumluluğu davranışa dönüştürebilen bireyler yetiştirmek hedeflenmiştir. Karakterler ancak değerle inşa edilebilir. Hayran olunan, saygı duyulan insanların özellikleri genellikle aynıdır. Alçakgönüllü, dürüst, kibar, sadık, saygılı, sabırlı ve sorumluluk sahibi kişiler karakterli insanlar olarak nitelendirilir (Akbaş, 2004, s.68-69). Ailede başlayıp okulda devam eden eğitim hayatında sorumluluk alma/verme kavramlarının önemini vurgulamak yerinde olacaktır. Sorumluluklarının farkında olan, özgür iradesi ile sorumluluklarını yerine getiren, sözünde duran, tutarlı davranışlar sergileyen ve davranışlarının sonucunu üstlenebilen bireylerin hem toplumda saygı duyulup kabul gören kişiler olacağı hem de bu bireylerin kişisel gelişim konusunda doyum noktasına ulaşabileceği söylenebilir.

Vatanseverlik

Vatanseverlik kavramını anlamak için öncelikle vatan kelimesinin ne anlama geldiğini bilmek gerekir. Vatan, bir halkın üzerinde yaşadığı, kültürünü oluşturduğu toprak parçasıdır (TDK, 2019). Vatan kavramının üç farklı anlam boyutu vardır: İlk olarak topraksal (teritory), ikinci olarak kökensel (ataların bıraktığı), son olarak da kolektif/ulusal (ulusun mekânsal boyutu). Bu sebeple vatan sözcüğüyle ilgili kavramlar vatanseverlik duygusuyla ifade edilir. Vatan, vatansever kişiler tarafından fedakârlıkta bulunulacak, savaşılacak ve gerekirse ölünecek yerdir. Çünkü vatan atalar ülkesidir

(Beken, 2010, s.1-2). Zamir ve Horowitz (2013) vatanseverlik kavramını bireyin yaşadığı ülkeye ait olması olarak tanımlar (akt. Karasu Avcı, Avcı, İbret, 2017, s.1559). Vatansever olmak, kişinin diğer ülkelerin erdemini kabul etmemesi ve kendi vatanının kusurlarını görmezden gelmesi manasına gelmemektedir. Vatansever kişiler, başka ülkelerde yaşayanlara da saygı duyar (Ravitch, 2016, akt. Karabulut, 2020).

Vatanseverlik kavramı Milli Eğitim Temel Kanunu'nun 2. maddesinin 1. fıkrasında; Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin milli, ahlaki, insani, manevi ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, laik ve sosyal bir hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek şeklinde ifade edilir (Milli Eğitim Temel Kanunu, 1973).

Öğrencilere hem milli hem de evrensel değerleri kazandırmanın hedeflendiği eğitim sistemimizde vatanseverlik değerinin milli boyutuyla yer alan bir unsur olduğu ifade edilebilir. Vatanseverlik mefhumunun; vatanını sahiplenme, vatanına en iyi şekilde hizmet etme, vatandaşı olduğu ülke ile gurur duyma, sahip olduğu tarihi ve kültürel mirasa sahip çıkma, uygun fırsatlar bulunduğunda ülkesini yurtdışında en başarılı şekilde temsil etme gibi duyguları içerdiği söylenebilir. Ayrıca vatanseverlik ırkçılık ile de karıştırılmamalıdır. İyi bir vatansever, başka ülkelere ve o ülkelerin halklarına saygılı olmayı bilmelidir.

Yardımseverlik

Yardım, kendi gücünü ve imkânlarını başka birisinin iyiliği için kullanmaktır (Kolukısa, Oruç, Akbaba, Dünder, 2008, s.278). Podsakoff'a (2000) göre yardımseverlik; başkalarına gönüllü olarak yardım etme ve iş ile ilgili problemlerin oluşmasını engellemeye yönelik davranışlardır (akt. Buluç, 2008, s.582). Yardımseverlik; imkânlarını başkalarının iyiliği için kullanma, zor durumda olanlara yardım etme, sosyal örgütlere bağışta bulunma, bir işi gönüllü olarak yapma gibi davranışları bünyesinde barındırır (Aktepe, 2010). Yardımseverlik kavramı diğerkâmlık sözcüğü ile eş anlamlıdır ve başkalarının kaygısını taşımak, onlara yardım etmeye çalışmak anlamında kullanılır. Yardımseverlikte, yapılan yardımların maddi ya da manevi bir karşılığı beklenmez (Bilgin, 2003).

Cömert, iş birliğine yatkın, merhametli, misafirperver ve paylaşıma açık insanların yardımsever oldukları söylenebilir. Menfaat gözetmeden yardım eden bir birey, toplum içinde sevgi, saygı ve hoşgörü çerçevesinde bir ortam oluşmasına hizmet edebilir. Söz gelimi kazancının bir bölümünü kendisinden az geliri olanlarla paylaşan kişiler, toplum içerisindeki maddi dengesizliği azaltmak adına bir adım atmış olacaktır. Yardımseverlik kök değerini tam anlamıyla kavrayan öğrencilerden; zor durumda olan birisine yardım eli uzatmayı, merhametli olmayı ve en önemlisi sıkıntıda olan birisini görmezden gelmemeyi, ona yüz çevirmemeyi davranış haline getirmesi beklenebilir.

Türkçe Dersi Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi ve On Kök Değer

Dil, toplumun sahip olduğu kültürü genç nesile aktarma ve kültürün kalıcı olmasını sağlama amacıyla kullanılan en önemli araçtır. Bir milletin kalıcılığı kültürün yeni kuşağa ne derece anlatıldığı ve benimsetildiği ile yakından ilişkilidir. Bu sebeple dil ve kültür aktarımı arasında sıkı bir bağ olduğunu söylemek mümkündür. Dil, ferde cemiyetin bağışladığı en büyük miras ve donanımdır. Ana, baba, çevre, okul, çocuğa dil vasıtasıyla cemiyetin asırlar boyunca biriktirdiği hayat tecrübesini ve kültürünü de aktarır. (Kaplan, 1983, s.45).

Gökalp (1975) hars olarak adlandırdığı kültürü her medeniyetin her millette aldığı hususi şekiller biçiminde açıklar. Kültür, maddi ve manevi her şeyi işlemek ve geliştirmek demektir (Kaplan, 1983, s.38). Kültür; insanoğlunun varoluşundan bugüne kadar ürettiği, ektiği, medeniyete kattığı her şeydir.

Ana dili eğitimi, bireyin doğduğu andan itibaren ailede başlar, okulda devam eder. Ana dili becerisi gelişen bireyin ait olduğu toplumun kültürüne olan hâkimiyeti de artar. Bu sebeple dil öğretimi aynı zamanda bir kültür öğretimidir (Melanlıoğlu, 2008). Ana dili, bireyleri birbirine bağlayan, bir toplumu gelişigüzel insan yığını olmaktan çıkarıp milletleştiren en önemli etkenlerden biridir. Bu sebeptendir ki her devirde toplumlar, kültürlerini yaşatabilmek ve gelecek kuşaklara aktarabilmek için ana dillerini toplumun bütün fertlerine öğretme gayreti içerisinde girmişlerdir (Özbay ve Melanlıoğlu, 2009, s.9). Bu bakımdan ana dili eğitimi; öneminin farkına varılması, kültürel değerlerle desteklenmesi gereken bir uygulama alanıdır (Temizkan ve Atasoy, 2014).

1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu, Türkiye’de eğitim ve öğretim çalışmalarının öğretim programları çerçevesinde planlanmasını gerekli kılar. Okullarda

ulaşılması gereken amaçları, bunları gerçekleştirecek dersleri ve konuları sıralayan, öğretmene bu işte rehberlik edecek düşünceleri kapsayan kılavuza öğretim programı denir (Arslan, Mirici, Yaman, 2001, s.30). Programlar, bir öğretim alanının standart ve etkili bir süreç içerisinde gerçekleştirilmesinde en önemli unsurlardan bir tanesidir (Balcı, Coşkun, Tamer, 2012). Özbay (2006) Türkçe dersinin bir bilgi değil beceri dersi olduğunu ifade eder. 2006 Türkçe Dersi Öğretim Programı da bu temel üzerine inşa edilmiştir (Sallabaş ve Dağ, 2020).

Hem ana dili eğitimi hem de Türkçe dersi öğretim programı açısından bakıldığında kültür aktarımı hususunda bu iki unsurun yakın bir ilişki içerisinde olduğunu söylemek mümkündür. Türkçe dersi ana dili eğitiminin verildiği uygulama alanı, Türkçe dersi programı ise bu dersin nasıl planlanması gerektiğini ortaya koyan yol haritası niteliğindedir. Bu sebeple değerler ve değerler eğitimi konularının TDÖP’de yer alması oldukça önemlidir. TDÖP’de değerler ve değerler eğitimi konusunun yer alması, bu değerlerin öğretiminde hem öğretmenini işini kolaylaştıracak hem de öğretim sürecinin daha planlı işlenmesini sağlayacaktır.

Değerler konusunun programlarda ne zaman ve ne şekilde yer aldığını görmek için Cumhuriyet dönemi itibariyle yayımlanan Türkçe dersi programlarına göz atmak yerinde olacaktır. 1924 İlkemekteplerin Müfredat Programı, 1926 İlkemekteplerin Müfredat Programı ve 1930 İlkemektep Müfredat Programı’nda değerler ve değer aktarımı ile ilgili herhangi bir amaca rastlanmaz. Milli Eğitim’in ilke ve amaçlarının ilk kez açıklandığı 1936 Yeni İlkokul Müfredat Programı ise milli değerler, vatan sevgisi, Türk ahlakı gibi konuların yer bulduğu bir programdır. 1948 İlkokul Programı’nda genel amaçlar kısmında Türk dilini sevdirmek ve kitap sevgisini aşlamak gibi değerlere yer verilir. 1968 İlkokul Programı’nın hedefleri arasında ise dil sevgisi vardır. 1981 İlköğretim Okulları Türkçe Eğitim Programı’nın genel amaçları içerisinde değerler ile ilgili olarak dili sevdirmek, Türk kültürünü tanıma, Türk yurdunu, ulusunu, doğayı, hayatı ve insanlığı sevmek gibi unsurlar göze çarpar. Ayrıca bu programda dilin bir kültür aktarım aracı olduğu, bu aktarımın da Türkçe dersi ve Türkçe yazılmış sanat eserleri ile mümkün olabileceği üzerinde durulur (Melanlıoğlu, 2008).

Ülkemizde eğitim ve öğretim faaliyetleri 2005 yılına kadar davranışçı kuram temelinde şekillendirilirken 2006 yılıyla birlikte öğrenci temelli bir eğitim benimsenmiş, ders içerikleri ve kitapları bu doğrultuda oluşturulmuştur. Bu uygulama ilk olarak 6. sınıflar ile sınırlı tutulurken sonraki senelerde 7 ve 8. sınıflarda da

uygulanmaya başlanmıştır (Sallabaş ve Dağ, 2020, s.543). Öğrenciyi merkeze alıp öğretmenin yol gösterici olarak tayin edildiği bu sistemin somut örneklerinden birisi 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'dır.

2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı (MEB; 2006) öğrencilerin bireysel farklılıklarının bilincinde olan, hedeflenen kazanımlara ulaşmak amacıyla çeşitli etkinliklere yer veren, öğrencinin muhakeme gücünü ortaya çıkaran, öğrenciyi iş birliğine özendiren bir program niteliğindedir. Programın temel yaklaşımı dil sevgisi ve dil bilinci kazandırmak üzerine kuruludur. Programda, Genel Amaçlar içerisinde değerler ile ilgili maddeler şu şekildedir:

1.Dilimizin milli birlik ve bütünlüğümüzün temel unsurlarından biri olduğunu benimsemeleri,

9.Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla milli ve evrensel değerleri tanımaları,

10.Hoşgörü, insan haklarına saygılı, yurt ve dünya sorunlarına duyarlı olmaları ve çözümler üretmeleri,

11.Milli, manevi ve ahlaki değerlere önem vermeleri ve bu değerlerle ilgili duygu ve düşüncelerini güçlendirmeleri

Okuma Metinlerinde Bulunması Gereken Özellikler ve Dinlenecek/İzlenecek Materyallerin İçeriğinde Bulunması Gereken Özellikler başlıkları altında 2. maddede “Metinlerde milli, kültürel ve ahlaki değerlere, milletimizin bölünmez bütünlüğüne aykırı unsurlar yer almamalıdır.”, 5. maddede “İnsan hak ve özgürlüklerine, insani değerlere aykırı öğeler yer almamalıdır.” ibareleri mevcuttur. *Kendisini Karşısındakinin Yerine Koyarak Konuşma (Empati Kurma)* başlığında amaç kısmında “konuşmada, karşısındakinin değer yargılarını, duygu ve düşüncelerini anladığını hissettirerek etkili bir iletişim kurmak”tan bahsedilir. *Ezberleme* kısmında “...kültürel ve edebi değere sahip metinler...” ilerleyen bölümlerde ise “...kişisel ve sosyal değerlere önem verme” şeklindeki ifadeleri görmek mümkündür.

2017 yılında programlara giren kök değer kavramını 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda doğrudan kök değerler adıyla aramak pek yerinde olmayacaktır. Fakat değerler eğitimi içerisinde yer alan erdemler konusu aynı zamanda bu kök değerlerin bazılarını içermektedir. Bu sebeple on kök değer bu programda ismen var olup olmadığına bakmak daha yerinde olacaktır. Bu doğrultuda

incelenecek olursa 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'nda "adalet" kavramına hiç yer verilmemiştir. "Dostluk" değeri ise *Temalar* başlığında *Toplum Hayatı* teması altında görülür. "Dürüstlük" değeri bu isimle hiçbir kısımda yer almazken "öz denetim" değeri de öz disiplin adıyla öğrenci dosyalarının amacının açıklandığı kısımda zikredilir. "Sabır" değeri, karşısındakini sabır ve saygı ile dinleme kazanımında yer alır. Ayrıca *Atatürkçülükle İlgili Konular ve Açıklamalar* kısmında Atatürk'ün ideallerini gerçekleştirmek için gösterdiği sabırdan bahsedilir. "Saygı" değeri *Temalar* başlığında *Kişisel Gelişim* ana teması içerisinde kendine saygı; ilerleyen bölümlerde ise farklı düşüncelere saygı duymak, konuşmacıyı sabır ve saygıyla dinlemek, insan haklarına saygılı olmak biçimlerinde kendisine yer bulur. Programda "Sevgi" değeri programın temel yaklaşımında dil sevgisi; Atatürk'ün insan sevgisi, tarih bilgisi ve sevgisi; sevgi teması altında insan, aile, vatan, millet, bayrak, dil sevgisi; *Okuma Kültürü* ana teması kapsamında okuma sevgisi ve etkinlikler içerisinde insan sevgisi biçimlerinde ele alınır. Bunların dışında 6. sınıfta sevgi temasının zorunlu olduğu belirtilir. "Sorumluluk" değeri *Temalar* başlığında *Kişisel Gelişim* ana teması içerisinde doğrudan sorumluluk şeklinde yer alırken programın genelinde ise sorumluluk alma, öğrenciye sorumluluk bilinci kazandırma şeklindeki kullanımlarıyla karşımıza çıkar. "Vatanseverlik" değeri sevgi teması içerisinde "vatan sevgisi" başlığı ile programda yerini alır. "Yardımseverlik" değeri *Toplum Hayatı* ana temasında doğrudan "yardımlaşma" başlığı ile kullanılır.

Kök değerler açısından 2006 İlköğretim Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı'na bakılırsa değerlerin çoğunlukla *Temalar* başlığı altında yer aldığı söylenebilir. Türkçe ders kitabı hazırlayanlar için kullanılması zorunlu ana temalar ve alt temalar içerisinde bazı değerlere yer verilmiştir. Değerlerin programda zikredildiği diğer kısımlar ise kazanımlar ve etkinlikler içerisinde yer almaktadır.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) (MEB, 2019) ile değer ve beceri kazandırmanın hedeflendiği ifade edilir ve *Öğretim Programlarının Amaçları*'nda değerlere yer verilen maddeler şu şekildedir:

2. İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlaki bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak.

3. Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle milli ve manevi değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak,

4. Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, milli ve manevi değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesinde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak.

Öğretim Programlarının Perspektifi kısmında; eğitim sisteminin amacının değer ve yetkinliklerle bütünleşmiş bir süreci benimsediğinden, değerler ve yetkinliklerin ayrılamaz olduklarından ve değişen hayatla birlikte değerlerin de güncelleştirilmesi gerektiğinden bahsedilir. *Değerlerimiz* başlığı altında ise değerlerin neden önemli olduğu, niçin öğrencilere kazandırılması gerektiği, değerlerin ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmediği aksine öğretim programlarının her birinde ve her biriminde yer aldığı ifade edilir. Bunlara ek olarak kök değerler ile ilgili olarak da şu ifadeler yer verilir: Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına hem ilişkili olduğu alt değerlerle hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.

2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı’nda kök değerler konusu en çok *Temalara İlişkin Açıklamalar* başlığı altında kullanılır. “Adalet” kök değeri *Birey ve Toplum, Hak ve Özgürlükler ve Vatandaşlık*; “dostluk”, “dürüstlük” ve “sabır” değerleri *Erdemler*; “öz denetim” değeri *Kişisel Gelişim, Erdemler*; “saygı” değeri *Erdemler, Birey ve Toplum, Kişisel Gelişim*; “sevgi” değeri *Erdemler, Okuma Kültürü ve Duygular*; “sorumluluk” kök değeri *Kişisel Gelişim, Vatandaşlık*; “vatanseverlik” kök değeri *Milli Mücadele ve Atatürk* başlıkları altında göze çarpar. Bunların dışında “sabır” değeri T.3.2.5. ve T.4.2.5’te; “saygı” kök değeri *Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı*’nda, T.1.2.4, T.3.2.5. ve T.4.2.5’te; “sevgi” *Türkçe Dersi Öğretim Programı’nın Özel*

Amaçları başlığı altında; “sorumluluk” *Yetkinlikler*’de, *Ölçme ve Değerlendirme Yaklaşımı*’nda; “yardımseverlik” *Değerlerimiz* başlığında da zikredilir.

Yukarıda anlatılanlar üzerinden bir değerlendirme yapmak gerekirse bir kültür aktarım aracı olan dilin, bu dilin öğrencilere öğretildiği Türkçe derslerinin ve Türkçe derslerinin yol haritası olan TDÖP’nin değerler eğitimi hususunda ne derece önemli bir rol üstlendiği daha iyi anlaşılacaktır. Cumhuriyet’in ilk yıllarından itibaren yayımlanan öğretim programlarından hareketle okullarda öğrencilere salt öğretimin değil aynı zamanda eğitimin de verildiği çıkarımı yapılabilir. Eğitim de milli, manevi ve evrensel değerler ile mümkündür. Bilgi bakımından donanımlı aynı zamanda da iyi bireyler yetiştirmenin hedeflendiği bu sistemde öğrencinin değerleri anlaması, algılaması, benimseyip davranışa dönüştürmesi beklenir.

Masal

Halk kültürü ürünlerinden biri olan masalın birçok araştırmacı tarafından yapılmış farklı tanımları mevcuttur. Masal, Arapça mesel kelimesinden gelir ve halk dilinde yaygın olarak kullanılan adap ve öğütleri anlatan söz anlamına gelmektedir (Sami, 1992, s.1388). Elçin’e (1993, s.368) göre masal kelimesi; Habeşçede mesl, Aramicede maslâ, İbranicede mäsâl, Arapçada mesel, mäsâl şeklinde kullanılır ve Türkçeye de masal biçimiyle girer. Kelime olarak kökeni eskilere dayanan masal; “dinleyiciyi inandırmak gibi bir iddiası olmayan, yapısında kalıplaşmış ifadeler bulunan, masal anası, masal ninesi adı verilen kadınlar tarafından anlatılan hayal ürünü anlatmalardır.” (Sakaoğlu, 2013, s.3). *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*’nde masalın tanımı şöyle yapılmıştır:

Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olayların bulunduğu bir varmış bir yokmuş gibi sıradan bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi içti muratlarına erdiler, yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi belirli sözlerle sona eren, zaman ve mekan kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türüdür (Seyidoğlu, 1985, s.5).

Tezel’in (1985) masal tanımında ise olayların geçtiği yer ve zaman belli değildir ve dev, peri, cin, ejderha, arap bacı gibi isimsiz masal kahramanları herhangi bir kişiyi temsil etmez. “Masal nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlarından ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçeğe ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatıdır.” (Boratav, 2013, s. 85). Masal “günlük hayatın sınırlı, kuru gerçeğiyle yetinmeyen halk muhayyilesinin tabiat ve gerçek dışı bir âlemde yaşattığı

kahramanların hikâyesidir.” (Kabaklı, 1971, s.73). Masal “yaşamak zorunda kaldıklarımızla yaşamak istediklerimizin kendine has bir üslupla harmanlanıp kendi mantık silsilesi içerisinde geleneksel motiflerle anlatılan” bir edebi üründür (Günay, 1992, s.321). Ayrıca Günay (1975), bazı araştırmacıların masalı çocukları eğlendirme aracı olarak tanımladığını fakat masalların okuma yazma bilmeyen halkın romanı ve hikâyesi olduğunu söyler. Kunos, masalların ait oldukları milletin geçmişini, yargılarını, edebiyatını ve ahlakını gösteren aynası olduğunu söyler (Kunos, 1994).

Devellioğlu’nun (2008) kişinin terbiyesine ve ahlâkına faydalı hikâye olarak ifade ettiği masalı Kaya (2007), çoğunlukla olaylarını hayal dünyasından alan; insan, hayvan ya da olağanüstü varlıkları karakter edinen, dinleyenleri/okuyanları eğlendiren ve bir yandan da düşünmeye sevk eden, gerçeği hayallerle ve olağanüstü olaylarla harmanlayarak veren mensur sözlü anlatım türü olarak tanımlamaktadır.

Yukarıdaki tanımlardan yola çıkarak genel bir masal tanımı yapmak gerekirse masalın; sıra dışı mekânlarda olağanüstü varlıkların ya da kişilerin maceralarını anlatan, dinleyene/okuyana vermek istediği bir iletisi olan, halk arasında yüzyıllardır anlatılagelen, her anlatıcının kendisinden bir şeyler eklediği, ait olduğu toplumun deneyimlerinden beslenen, toplumun geçmişine ve hayal dünyasına ışık tutan sözlü gelenek ürünü olduğu söylenebilir.

Masalların Kaynağı

Masalların kaynağı/kökeni konusunda pek çok araştırmacı incelemelerde bulunmuş ve bu hususta birbirinden farklı görüşler ileri sürmüşlerdir. Günay (1975), Thompson’ın *The Folktale* eserinden faydalananarak masal araştırmaları kaynaklarını beş tarihi dönem içerisinde değerlendirir. Bunlar şu şekildedir:

1.Eski Mısır: Eski Mısır döneminden kalma papirüslerde masal biçimli anlatımlara rastlanmıştır. Çoğunlukla din adamlarının yazıya geçirdiği bu masallar hem o dönemin anlayışına hem de diğer halkların kültürlerine dair ipucu barındırır. Araştırmacılar çok önemli üç masalı içeren ilk el yazmasının M.Ö. 1700’lü yıllara dayandığını iddia eder. M.Ö. 1250’de yazıldığı tahmin edilen *İki Kardeş* masalı, tam anlamıyla bugünkü masal biçiminde olmasa da buna benzer özellikler taşımaktadır.

2.Babil ve Mısır: Bu dönemde, genellikle devlet yönetimiyle ilgili yazılı belgeler bulunmuştur. Sık olmasa da mitolojik öğelerin olduğu metinlerde masal izlerine de

rastlanmıştır. Bu döneme ait *Gilgamiş* ve *Etana* efsanesi dünya masallarında bulunan motifleri içermektedir.

3.Eski Yunan: Bu döneme ait çok fazla edebî kalıntı bulunmuştur. Bu kalıntılar masal içerikli olmasa da masal motifi niteliği taşımaktadır. Homeros'un ve Ezop'un eserleri işte bu Eski Yunan sözlü geleneğinden beslenmiştir.

4.Latin: Bu dönemde Apuleius tarafından yazılan *Metamorphoses* adlı eserde *Cupid ve Psyche* hikâyesinde bugünkü masal şekline benzer unsurlar yer almaktadır.

5.Hindistan: Hint halkı Homer'in çok öncesine dayanan bir yazılı geleneğe ve binlerce yıl içinde çok az değişen bir inanışa sahiptir (Günay, 1975, s.4-5).

Alman halkının kültürünü yazısız alanda yani köyde arayan ve bu sahada halk masalları derleyen Grimm kardeşler (Oğuz, 2010) *Kinder und Hausmarchen* adlı eserlerinin ön sözünde masalların kaynağı hususunda iki görüş ortaya koyarlar:

1.Hint-Avrupa Teorisi: Bu teoriye göre Hint-Avrupa dil grubuna giren milletlerin masalları aynı zamanda Hint-Avrupa medeniyetlerinin mirasıdır.

2.Parçalanmış Mitler Teorisi: Eski mitlerin parçalanmış hali olarak kabul edilen bu teoriye göre bu parçalar ancak içinden çıktıkları mitlerin tam anlamıyla açıklanması ile anlaşılabilir (Günay, 1975, s.17).

Sakaoğlu (2013, s.10-11) masalların kökeni konusunda ortaya koyulan görüşleri şöyle sıralar:

1.Mitolojik Görüş/ Tarih Öncesi Görüş/ Kablettarih Nazariyesi: Masalların kökeninin mitolojide aranması gerektiği üzerinde duran bu görüşün önde gelen temsilcilerinden birisi G. Huet'tir. Huet'e göre masalların kökeni Hint mitolojisine dayanmaktadır. G. Grimm, Dasent, Max Müller, George Cox gibi isimler de bu görüşü savunmaktadır.

2.Tarihî Görüş/ Hindoloji Okulu/ Tarihî Nazariye: Bu görüşü savunanlar masalların ilk olarak Hindistan'da oluştuğunu ve daha sonra buradan Avrupa'ya yayıldığını ileri sürerler. Bu sava göre *Pançatantra*, *Vetalapancavincati*, *Çakasaptati* vb. Hint masal kitaplarının dünyadaki masalların kaynağını teşkil ettiği söylenir. Masalların Hindistan'dan Avrupa geçişi ise X. yüzyıl öncesi sözlü gelenek aracılığıyla; X. yüzyıl sonrası Bizans, İspanya ve İtalya üzerinden İslami etkiyle; Budist ürünlerin

Çin ve Tibet üzerinden Moğollar aracılığıyla olmuştur. Sylvestre de Sacy, Theodor Benfey, Henry Gaidoz, Josep Bediler bu görüşün temsilcileridir.

3.Etnografik Görüş/ Antropoloji Okulu/ Etnografik Nazariye: Büyük ölçüde geçmişin ve döneminin kültürünün izlerini taşıyan bu masallar, gerçek hayatın kalıntılarıdır. Bu düşünceyi savunanlara göre her masalın motif ve tip açısından benzer yanları olsa da bu masallarda her kültürün kendine has izlerine de rastlamak mümkündür. Bu da masalların tek bir kaynağı olmadığı görüşünü doğrular. Bu görüşü A. Lang, Edward Tylor, M. Lennan gibi antropologlar savunur.

Her milletin kendine has üslubuyla, kendi tecrübesi, coğrafyası ve kültürüyle oluşturduğu masalları vardır. Fakat yukarıdaki görüşlerden hareketle geneline bakılacak olursa birbirinden farklı olsa da özünde her masalın benzer nitelikler taşıdığı söylenebilir.

Masalların Özellikleri

Temelde benzer özelliklere haiz olan masallar, bulundukları kültür içinde tecrübe, yaşam biçimi, coğrafya vb. unsurlarla harmanlanarak bulunduğu toplumun muhayyilesini yansıtır hale gelir. Propp (1985) masalın tarihsel incelemesinin yapılabilmesi için bütün özelliklerinin yapısal olarak incelenmesinin gerekli olduğunu vurgular. Masalları, onların verdiği iletiyi ve masal dünyasını anlayabilmek adına bu sözlü gelenek ürününün özelliklerini bilmek yerinde olacaktır.

Masalları şekil bakımından ele alan Propp (1985), masalların çoğunlukla mensur olduğunu fakat bazı masalların manzum nitelikte de olabileceğini söyler. Ayrıca masallarda zamanın belirsiz olduğunu, çeşitli mekânların kullanıldığını, olaylar arasında neden-sonuç ilişkisi aranmadığını ve konu içerisinde zıtlıkların olabileceğini belirtir. Propp'a göre masallar bir yanda oldukça renkli ve çeşitli iken diğer tarafta tekdüze ve tek biçimlidir. Masal kahramanları bilgili ve eğitilidir. Bu kişilerin fiziksel özellikleri (adı, yaşı, cinsiyeti) değişebilir fakat masal içerisinde temel görevleri ve işlevleri değişmez (Propp, 1985).

Masallar çok uzun olmayan anlatılardır. Anlatımı birkaç gün süren masalların yanı sıra birkaç dakikada anlatılıp bitirilen masallar da mevcuttur. Genellikle nesir şeklinde olan masalların nesir-nazım birlikte kullanıldığı biçimleri de vardır. Her masal bir tip olarak kabul edilir. Fakat bazı anlatıcılar unutkanlık gibi etkenler sebebiyle birkaç masalı birleştirip tek masal gibi anlatabilir. Masalların dili anlatıldığı yörenin

dilidir. Bu masallar hem anlatıcısının hem de dinleyicisinin dilinden özellikler barındırır. Masallarda efsane, deyim, atasözü, mani, ninni, fıkra vb. halk edebiyatı ürünleri de kullanılır (Sakaoğlu, 2013, s.4-6).

Masallar; masal başı (tekerleme), masalın kendisi ve masal sonu olmak üzere üç bölümden oluşur. Döşeme olarak da adlandırılan masal başında, dinleyicinin ilgisini çekmek ve onu masal âlemine hazırlamak maksadıyla tekerlemeler kullanılır (Tezel, 2009, s.10).

Masal kahramanları yeri ve zamanı belli kişiler değildir. Bunlar padişah, karı-koca, tüccar vb. belirsiz karakterlerdir. Eğer isim kullanılmışsa bu, anlatımı kolaylaştırmak veya karakterin özelliklerini daha iyi belirtmek içindir (Boratav, 1987, s.112). Masallarda insanlar (padişah, tüccar, oduncu, Keloğlan, Arap vb.), hayvanlar (aslan, at, tilki, güvercin, papağan vb.), bitkiler (ağaç, çiçek vb.), maddî unsurlar, alet ve eşya (dağ, taş, mağara, kuyu, su, sofrası, seccade, değirmen, ayna, çalgı vb.), hayalî varlıklar (dev, cin, peri vb.), yalın fikirler (akıl, zekâ, iyilik, kötülük, güzellik vb.) unsurlar mevcuttur (Elçin, 1993, s.369).

Sakaoğlu (2013, s.7-10) masalların içerik özelliklerini şu şekilde sıralar:

- Masallar olağanüstü olaylar üzerine kurulmuştur.
- İnsan dışındaki varlıklar da masal kahramanıdır ve masal kahramanları da olağanüstü özelliklere sahiptir.
- Masallardaki eşya ve aletler de olağanüstü vasıflara sahiptir ve başka şekillere bürünebilirler.
- Masallarda geçmiş zaman kullanılır. Masal anlatıcısı geçmiş zamanı kullanarak hem olayların eskiden olduğunu vurgular hem de olayların gerçek olmadığını belirtir.
- Soru-cevap, tasvir ve tekrar gibi anlatım tarzları kullanılır.
- Masallar masal ülkesi (Hint, Yemen, Çin-Maçin, Kaf Dağı, körler ülkesi, devler ülkesi, yedi kat yerin altı vb.) adı verilen yerlerde geçer.
- Masal kahramanlarının duası da bedduası da gerçekleşir.
- Hızır, derviş, pîr gibi kişilerin duası kabul olur.
- Masallarda her durum bir şeyi sembolize eder ve bu semboller önemlidir.

- 3, 7 ve 40 sayıları masallarda kullanılan önemli formellerdir.
- Masal kahramanlarının bazıları sembolik tiplerdir ve bunlar bir karakteri temsil eder. Keloğlan'ın aklı ve zekâyı; Köse'nin hainliği; üvey annenin kötülüğü temsil etmesi gibi.
- Kahramanlar olağanüstü kişilerin yardımıyla başarıya ulaşırlar.
- Bütün masallarda dinleyene iyilik, güzellik, dürüstlük, çalışkanlık vb. öğütler verilir.
- Gerçek hayata yakın masalların yanında olağanüstü masallar da mevcuttur.
- Masallarda, anlatıcının bakış açısına göre dinî öğeler de yer alabilir.
- Masallar, anlatıldığı bölgenin kültür ve halk bilimi özelliklerini de içerir.

Sivas Masalları

Bu çalışmaya kaynaklık eden Sivas masallarının derlenmiş ve yazıya geçirilmiş en derli toplu hali Benek Kaya'ya ait olan *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları* adlı yapıttır. Yazarın, bu çalışma sürerken kaleme aldığı ikinci Sivas masalı kitabı *Tıngır mıngır- kaynağından Sivas masalları* (Benek Kaya, 2021) adlı eseri de bu alanda yazılmış önemli bir kaynaktır. Bu iki kitap dışında derlenmiş Sivas masallarının olduğu herhangi bir kaynak bulunamamıştır. Ayrıca yazarın bu kitabının tanıtımının yapıldığı bir yazı da mevcuttur (Derdiçok, 2021). Kitap halinde olmasa da Sivas iline ait 4 Eylül, Yayla, Sivas, Sivas Folkloru, Altıncı Şehir gibi dergilerde yayınlanan halk masalları mevcuttur. Bunların dışında Sayar (2012) "Sivas masallarında mitolojik unsurlar" başlıklı bir makale yayınlamıştır. Bu çalışmalardan başka iki adet tez çalışması vardır. Bunlardan en eski olanı Soykan'a (1966) ait olan ve Gemerek çevresinden derlenmiş masallar ve bunların tahlili üzerine yapılan tezdır. YÖK'ün Tez Merkezi'nde görülmeyen bu tezin ismine Sakaoğlu'nun (2002) çalışmasında tesadüf edilmiştir. Sivas masalları konusunda yapılmış diğer tez ise Tataş'a (2021) ait *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları* içerisinde yer alan masalların tip çözümlemesinin yapıldığı yüksek lisans tezidir. Yukarıda sayılan eserler ve akademik çalışmalar dışında Sivas masalları konusunda herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır.

Yapılan bütün bu çalışmalara bakınca folklorik unsurlar bakımından zengin bir kaynak olan Sivas yöresinin yeterli ilgiyi görmeyişi bizi Sivas masallarının eğitsel boyutuyla ilgili bu çalışmayı yapmaya sevk etmiştir.

Masallarda Değerler Eğitimi

Yüzlerce yıllık tecrübelerden süzülerek gelen masalların dinleyeni/okuyanı inandırmak ve gerçek olayları anlatmak gibi bir gayesi yoktur. Fakat bu durum masalların dinleyene/okuyana çeşitli iletiler vermesine engel teşkil etmez. Bu bakımdan ele alınan masalların, okullarda öğrencilere kazandırılmak istenen milli, manevi ve evrensel değerleri içeren önemli kaynaklar olduğu söylenebilir. Masalların eğitsel boyutuyla, çocuk edebiyatındaki önemiyle ve değerler eğitiminde kullanımıyla ilgili çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu başlık altında bu konularla ilgili bazı görüşlere kısaca yer verilecektir.

Masalların kökeninin dayandırıldığı Hint masalı külliyatından *Pançatantra* iki Hintli prene öğüt verme amacıyla yazılmıştır. Hem Doğu'daki hem de Batı'daki hayvan masallarının daima öğüt veren bir tarafı vardır. Masallarda ahlâkî değerler ön plandadır ve bu masallar iyi ahlâkî ve doğruluğu kazandırmayı amaç edinir. Çocuk masalı olarak yayınlanan birçok masal kitabı, masalların çocuklar için ne kadar önemli olduğunu gösterir niteliktedir. Fakat çocuklar için karmaşık ve iç içe geçmiş masallar yerine daha kısa ve kahramanı hayvan olan masallar tercih edilmelidir (Sakaoğlu, 2002 s.11-12). Vermek istediği iletiyi doğrudan değil de dolaylı yollardan veren masalların değerleri kazandırması hem etkili hem de daha kolay olabilir. Bu şekilde hayvanlarla ya da diğer masal kahramanlarıyla sembolize edilen değerler, masalı dinleyen/okuyan çocuklar tarafından daha kolay benimsenebilir ve davranışa dönüştürülebilir.

1936'da yayın hayatına başlayan *Kültür Haftası* (www.sabah.com.tr) dergisinde Sabri Esat Siyavuşgil masalın çocuk kültürü için önemini şöyle ifade eder:

Masal çocuk kültürünün en besleyici bir gıdasıdır... Masalda uçan atın peşine takılan hayretimiz, gerçek dünyada yürüten atı daha iyi kavrayan bir dikkat olur. Masalda suya basa basa yürüyen derviş, bizi gerçek dünyada Arşimède'e ulaştıran bir sürprizdir. Masaldaki peri kızının sorduğu bilmeceye Keloğlan'dan evvel karşılık bulan yavru, yarının bilgisine ve öbür günün hayat meselelerini halle çalışıyor demektir (Sakaoğlu, 2002, s.12).

Siyavuşgil masalların ahlâkî boyutunu ise şu sözlerde ele alır: “Ahlâk davranışlarımıza ilk hızı gene masallar verir. Büyüklerimize itaatsizlik, yaramazlık, oburluk, yalancılık vesaire hakkındaki vaiz ve nasihatlarını anlamayan yavru, yalan söylediği için taş kesilen çocukla memnu çeşmenin suyundan içip kurt olan yaramazın hikâyesini can kulağı ile dinler.” (Sakaoğlu, 2002, s.12-13).

Ziya Gökalp, *Küçük Mecmua*'da *Masallar* başlıklı yazısında masalların çocuk terbiyesi için önemli olduğunu vurgular. Çocukların ilk kahramanlık derslerini, fikirleri

uğruna mücadele etmeyi bu masallardan öğrendiklerini ve bunun için de derlenen masalların, çocukların terbiyesine uygun olanlarından seçilmesi gerektiğini söyler (Sakaoğlu, 2002, s.12). Edebiyatta millî olma yolunda ve halk masalları konusunda çalışan Gökalp, masallar hakkında yaptığı çalışmalarda masalların estetik yönünden ziyade eğitici işleviyle ilgilenir (Korkmaz, 2009).

Günay’a (1979) göre masal dinleyen çocuklar doğru olana yönelir, kendilerine masal anlatan büyükleriyle bir bağ kurar, bu şekilde de sevmeyi ve sevilmeyi öğrenir. Ayrıca masalların içerik bakımından incelendiğinde düşünülenin aksine hayattan kopuk olmadığını ileri sürer. “Eğitici, çocukların anlayışını geleneksel çocuk oyunları, tekerleme, bilmece ve masallarla derinleştirebilir.” (Günay, 1975, s.1) diyerek çocuklara millî ve evrensel değerleri kazandırma sürecinde öğretmenlere de yol gösterir.

Kavcar (1982) eğitimin dünü tanıtmaya, bugünü kavratma ve yarına hazırlama gibi üç önemli işlevi olduğunu söyler. Bu açıdan bakınca masalların bu işlevi en iyi şekilde yerine getirebilecek materyaller olduğu söylenebilir. Masallar çok eski zamanları anlatması bakımından dünü tanıtır; hayal ile gerçek dünyayı birleştirerek içinde bulunulan zamanın farkına varılmasını sağlar; masal kahramanının başına gelenler üzerinden ders çıkarıp aynı hatalara düşmeme iletisi vererek yarına hazırlar. Geniş bir zaman aralığına sahip olan ve zamanda bu kadar sıçramalar yapan masallar; geçmiş, geleceği ve şimdiki zamanı kucaklayan bu tavrı ile değerler eğitimi sürecinde etkili bir rol üstlenebilir.

Kültür taşıyıcısı konumundaki masallar aynı zamanda evrensel niteliktedir. Bu özellikleri sayesinde masallar, halka ait değerler ve kültür unsurlarını hem dayanıklı tutacak hem de onların taze kalmasını sağlayacaktır (Alangu, 1983). Masalların bu yanıyla değerleri aktarma ve onları sonraki nesillerin kullanımı için her daim diri tutma özelliği olduğunu söylemek mümkündür. Böylece değerler, geçmişte nasılsa günümüzde de aynı şekilde varlığını devam ettirebilir ve yeni nesil tarafından yaşatılabilir.

Masallar çocuklara kültürel kimlik ve kişilik kazandırır (Karaman, 2018, s.36). Kültürel kimliğin millî ve manevî değerleri içerdiği düşünülürse masalların değerler eğitimindeki yeri daha iyi anlaşılabilir. Kültürel kimliğinin farkında olan bireylerin evrensel değerlere ulaşmasının daha kolay ve daha sağlam temeller üzerinde olacağı söylenebilir. Masalların asıl işlevi iyi örnekler üzerinden çocukların ruh dünyasını

geliştirmek, onları inandıkları yolda yürüyebilecek, önlerine çıkan engelleri aşabilecek kişilikli bireyler yapmaktır (Yılar ve Turan, 2007).

Masallarda ait oldukları toplumun gelenek, görenek ve inançlarını, sosyo-kültürel ve ekonomik yapısını ortaya koyan iletiler vardır (Helimoğlu Yavuz, 2002). Ölçer Özünel (2011) masalları kültürel gen haritaları olarak tanımlarken onun kültür aktarımı rolüne de değinmiş olur. Bu masallarda her anlatıcının, anlatılan her coğrafyanın, edinilen her tecrübenin bir yansıması görülebilir. Böyle zengin kaynaklardan beslenerek gelen masalların, çocuğun hayal dünyasını geliştirirken aynı zamanda kendisinden önceki nesillerin olaylar karşısındaki tutumunu da örneklendirdiği söylenebilir.

Masallarla büyüyen çocukların duygu, düşünce ve hayal dünyaları zenginleşir. Masallar çocukların dostluk, yardımseverlik, iyilik, çalışkanlık ve dürüstlük gibi değerleri öğrenip davranışa dönüştürmesine katkıda bulunur. Masalların çocukları eğlendirmek ve oyalamak dışında onları eğitmek, onların kendileriyle ve çevreleriyle uyumlu birey olmasını sağlamak gibi işlevleri de vardır (Karatay, 2007). İç dünyası masal dünyasına benzeyen çocuk (Tahiroğlu, Kayabaşı ve Kayabaşı, 2013) masal kahramanı ile kendisini özdeşleştirebilir, onun azminden, dürüstlüğünden, başarısından, insan ilişkilerinden kendisine pay çıkarabilir. Masal âleminde gezintiye çıkarken farkında olmadan bazı değerleri öğrenip davranışa dönüştürebilir.

Değerler eğitiminde hedef kitlenin çocuklar olduğu göz önünde bulundurulursa öğretim sürecine hizmet edecek en önemli alanın çocuk edebiyatı, çocuk edebiyatı içerisinde de en önemli edebî türün masallar olduğu söylenebilir. “Birey, temel dil becerilerini edinip geliştirirken, okur kimliği edinirken, toplumsal bilinç kazanırken, temel değerleri öğrenirken doğrudan doğruya çocuk edebiyatından istifade eder.” (Baş, 2015, s.5). Çocukların, kültürümüzün zengin örnekleri arasından seçilen örneklerle karşı karşıya getirilmesi ve özenle yetiştirilmesi gerekmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2005, s. 64). Bu açıdan bakıldığında kültürün hem zengin hem de çocuklara uygun olan örneklerinin masallar olduğu söylenebilir. Dünyada çocuk edebiyatı, halk kültürüne ait unsurlardan beslenmektedir (Yalçın ve Aytaş, 2005). Köklü kültürümüz de kültür aktarımı aracı olan masallarımız da çocuk edebiyatına kaynaklık edebilecek niteliktedir.

Çocukların masal dinlemesi/okuması hususunda iki farklı görüş vardır. Birisi çocuklara masal okunmaması gerektiğini, masalların çocukları gerçek hayattan

uzaklaştırdığını, doğru ve mantıklı düşünme becerisini engellediğini söyler. Diğer görüş ise çocukların eğitiminde masalların var olması gerektiği düşüncesini ileri sürer. İkinci görüşü destekleyen isimlerden biri olan Anatole France insanın hayal eden bir varlık olduğunu ve bu yönüyle hayvanlardan üstün olduğunu söyler. Bu görüşüyle çocuklara sadece eğitici kitaplar verilmesi gerektiğine dair düşüncelere de karşı çıkar (Oğuzkan, 2006, s.24-25). Masallarda dev, cin gibi olağanüstü varlıkların çocukları korkutacağı ve onlarda şiddet duyguları uyandıracacağı ve bu nedenle masalın çocuk eğitiminde yararlı olmayacağını savunanlar vardır. Bu görüşe karşıt olarak masallardaki bu motiflerle çocuğun hayattaki olumsuzluklara karşı hazırlandığı ve karşılaştığı sıkıntılara rağmen mücadele etmesi gerektiği öğretilir (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007, s. 56).

İçinde bulunduğu kültürün izlerini taşıyan masallar, geçmişle gelecek arasında bir köprü konumundadır. Geçmişin izlerini, geleneklerini, değerlerini gelecek nesillere sezdirerek öğreten masalların değerler eğitimi sürecinde önemli kaynaklar olduğu söylenebilir. Kendini masal kahramanının yerine koyan çocuk, kahramanın yolculuğuna eşlik eder, onunla birlikte değerleri öğrenir ve benimser. Özellikle küçük yaştaki çocuklara doğrudan bilgi vermenin zorluğu düşünülürse masal gibi iletilerini sembolik bir anlatımla veren, çocukta duygudaşlık uyandıran, onu hayata hazırlayan bir türün varlığı değerlerin öğretimini de kolay kılabilir. Masallarda iyi ile kötü, zorluk ile kolaylık gibi tezat durumları bir arada dinleyen/okuyan çocuk hem hayatın bir örneğini görmüş olacak hem de toplumsal değerlere sahip olan kahramanın her daim başarılı olacağı bilgisine ulaşmış olacaktır.

Türkçe Eğitiminde Masallar

“Türkçe Dersi Öğretim Programı, öğrencilerin hayat boyu kullanabilecekleri dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma ile ilgili dil becerilerini ve zihinsel becerileri kazanmaları, bu becerileri kullanarak kendilerini bireysel ve sosyal yönden geliştirmeleri, etkili iletişim kurmaları, Türkçe sevgisiyle, istek duyarak okuma ve yazma alışkanlığı edinmelerini sağlayacak şekilde bilgi, beceri ve değerleri içeren bir bütünlük içinde yapılandırılmıştır. Türkçe Dersi Öğretim Programı; dil becerilerinin ve yeterliliklerinin geliştirilmesini, diğer tüm alanlarda öğrenme, kişisel ve sosyal gelişme ile mesleki becerileri edinmenin ön şartı olarak kabul etmektedir.” (MEB, 2019, s.7). Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma gibi dört temel dil becerisini kazandırmayı, dili etkili ve düzgün kullanma alışkanlığı edindirmeyi hedefleyen TDÖP, bu amacını gerçekleştirmek için edebî metinlerden yararlanır. “Bireyin ana dilini edinme ve

geliştirme süreci doğrudan doğruya o dilin edebiyatı ile bağlantılıdır.” (Baş, 2015, s.1). Dilin özenle işlendiği bu metinler, çocuklara dilin inceliklerini örnekler üzerinden öğreten materyallerdir. Bu edebî metinler içerisine sözlü gelenek ürünü masallar da girmektedir. Burada masalları, ana dili öğrenimine ve öğretimine katkısı bakımından ele almak yerinde olacaktır.

“Çocuğa anadilin, bir işçi elindeki alet gibi nasıl kullanıldığını öğreten, ona bu dilin türlü hünerlerini, kıvraklığını, zenginliğini ilk gösteren kişiye kendi dilini konuşmayanlardan uzaklaştırıcı, onu konuşanlara yakınlaştırıcı duyguyu -ninnilerin, tekerlemelerin, türkülerin yanı başında, ama herhâlde onlardan daha geniş ölçüde- ilk aşıl原因an masallardır.” (Boratav, 1998, s.14-15). Kişilerin dil ve edebiyat zevklerinin oluşmasında, gelişmesinde masalların önemli katkısı vardır. Masal dinleyicisi, karşısında sürekli iyi konuşan birisini gördüğü zaman bundan etkilenir. Bu şekilde dinlediği masalları başkasına anlatan çocuk, her masalda yer alan bu sade ve anlaşılır dili kullanarak davranış haline dönüştürür (Gürel, Temizyürek ve Şahbaz, 2007). Masallar çocukların bir yandan dil becerilerini geliştirirken diğer taraftan da onlarda, millî ve evrensel değerlere karşı bir bilinç uyandırır (Karatay, 2007). Yavuz (2002) masalların ana dilini; ikilemeler, benzetmeler, uyaklar, deyimler, atasözleri vb. unsurlarla öğreten bir edebiyat ürünü olduğunu söyler.

Masallarda yer alan tekerlemeler dil edinimi sürecinde oldukça işlevseldir. Masallar, doğru seslendirme ve söyleyişi kolaylaştırmak amacıyla kullanılabilir. Tekerlemelerdeki söyleyiş kıvraklığı, sesleri çıkarmada zorluk çeken çocuklara da yardımcı olacaktır (Alagöz, 2012). Çocuklar, ana dili zevki ve estetiği ile ilk kez tekerlemeler aracılığıyla tanışır. Böylece, ana dili hem öğrenilir hem de seslendirilir. Tekerlemelerde anlamdan ziyade ses ön planda olduğu için bu süreçte çocuk ana dilindeki söyleyiş güzelliklerini keşfeder, vurgulama, tonlama gibi ses hareketlerini rahatlıkla kullanır (Melanlıoğlu, 2012).

Masalların Türkçe dersi ve ana dili öğrenimi sürecinde önemli bir yere sahip olduğu söylenebilir. Dört temel dil becerisine hitap eden masallar, okunan metni dinleme yönüyle dinleme becerisine; yazıya geçirilmiş olanları okuma tarafıyla okuma becerisine; dinlediği masalları kendi cümleleriyle anlatma yönüyle konuşma becerisine; ilerleyen yaşlarda kendi üslubuyla masal biçimli metinler yazma yönüyle de yazma becerisine hitap edebilir. Dört temel dil becerisi bakımından ele alınırsa masalların Türkçe dersi etkinliklerinde kullanılabileceği söylenebilir. Masallar içerisinde

barındırdığı deyim, atasözü, ikileme gibi unsurlarla dinleyen/okuyanın söz varlığına katkıda bulunabilir. Masalların da yazılı metinler gibi giriş, gelişme ve sonuç bölümlerinden oluştuğunu fark eden çocuk, metni daha kolay anlayabilir ve buna benzer metinleri yazarken daha kolay hareket edebilir. Masalın zaman, mekân, olay, şahıs vb. unsurları üzerinden konuşma ve yazma etkinlikleri yaparak çocuğun derse katılımı sağlanabilir. Anlatıldığı yörenin ağız özelliklerini de bünyesinde barındıran masallar çocuklara, dilin zenginliğini gösterirken aynı zamanda ağız özelliklerinin de ana dili eğitimi sürecine dâhil edilmesini sağlayabilir.

İlgili Alanyazın Araştırmaları

Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Alanyazında yurt içinde yapılan çalışmaların yer aldığı bu bölümde eserler günümüzden geçmiş yıllara doğru bir sıralama takip edilerek verilmiştir.

Barmanbek (2020) bu çalışmada Anadolu masallarında adalet anlayışı konusunu ele alır. 428 masalın incelendiği bu çalışmada ilahi adalet, kişiler eliyle adalet, adaletsizlik ve devlet eliyle adalet gibi konular üzerinde durulur. Devlet eliyle adaletin sıralama olarak en sonda yer alması konusunda ise insanların yargıyı adalet dağıtan bir merci olarak düşünmediği çıkarımına varır.

Çoban (2020) bu çalışmada Oğuz Kağan, Edigey, Maaday Kara ve Manas destanlarında Türkçe dersi programında yer alan kök değerleri tespit etmeyi ve bu kök değerlerin Türk destanlarındaki önemine vurgu yapmayı amaç edinmiştir. Araştırma sonucunda Türk destanlarında en çok vatanseverlik kök değerinin tespit edildiği, bunu sevgi ve saygı kök değerlerinin takip ettiği ifade edilmiştir. Kök değerleri bünyesinde barındıran Türk destanlarının hem değerler eğitimi açısından hem de Türkçe ders kitapları için metin seçimi bakımından katkı sağlayacağı üzerinde durulmuştur.

Mutlu (2020) çalışmasında Türk dünyasına ait 42 hayvan masalını incelemeye alır ve bu masallardaki kök değerleri tespit edip bunları Schwartz ölçeğine göre değerlendirir. Çok sayıda deyim de kullanıldığı bu masalların ana dili eğitiminde kullanılması gerekliliği üzerinde de durulur. Kullanımda olan Türkçe kitapları da masallara yer vermesi bakımından incelemeye alınır ve bunların içerisinde özgün masalların azlığından, çeviri masalların daha çok yer almasından bahsedilir.

Yüce (2020) Hamdi Ülker'in dokuz adet eserini kök değerler bakımından inceler. Bu eserlerde bütün kök değerlere rastlandığı, bu değerler içerisinde en çok sevgi en az da adalet kök değerine yer verildiği ifade edilir.

Alabay Yolcu (2019) çalışmasında Hasan Lâtif Sarıyüce'nin *Anadolu Masalları* adlı eserinde yer alan masalları eğitsel değerler açısından incelemeye alır. Bu kapsamda değerlendirilen 60 masalda 72 değer tespit edilir.

Demir (2019) çalışmasında Necip Fazıl Kısakürek'in *Çile* adlı eserini on kök değer açısından inceler. Eserin kök değerler bakımından zengin olduğu, eserdeki kök değerlerin hem doğrudan hem de dolaylı olarak verildiği, *Çile*'nin değerler eğitiminde kullanılabilecek nitelikte olduğu ifade edilir.

Ergül Özkul (2019) çalışmasında Haldun Taner'in *Şişhane'ye Yağmur Yağıyordu, On İkiye Bir Var, Yalıda Sabah, Sancho'nun Sabah Yürüyüşü* adlı eserlerinde yer alan 30 öyküden 14 tanesini kök değerler bakımından incelemeye alır. Çalışmada ele alınan 14 öykünün hepsinde kök değerler tespit edilir ve bu öykülerin değerler eğitiminde kullanılabileceği sonucuna ulaşılır.

Kavaklı (2019) çalışmasında Mavisel Yener'in masallarında verilmek istenen değerleri tespit etmek amacını gütmektedir. Araştırmada Mavisel Yener'in yazdığı otuz dört masal incelemeye alınmıştır. Otuz dört masalın tek tek kodlandığı bu çalışma üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde kuramsal çerçeveden, ikinci bölümde Mavisel Yener'in hayatı, edebî kişiliği ve eserlerinden, üçüncü bölümde ise masallardan elde edilen ve örneklerle gösterilen bulgulardan bahsedilmiştir. Araştırma sonucunda Mavisel Yener'in kaleme aldığı otuz dört masalda on dokuz değer tespit edilmiştir. Bu değerler şu şekildedir: Sabır-kararlılık-inanç, özgüven, özdisiplin-çalışkanlık-zamanı verimli kullanma, dostluk-vefa, hoşgörü, sevgi, alçakgönüllülük, duyarlılık, sorumluluk, dürüstlük, güvenilirlik, saygı, adalet, cesaret, iyilik, yardımseverlik, paylaşma, merhamet, tutumluluk-kanaatkârlık.

Öner (2019) bu çalışmasında amacının derleme masalları güncelleştirerek yeniden yazmak ve değerler eğitimi açısından incelemek olduğunu söylemiştir. Seçilen on beş masal dil, üslup, çocuk psikolojisi gibi unsurlar göz önünde bulundurularak yeniden yazılmıştır. Yeniden yazılan bu masalarda değerler eğitimine ait hususlar tespit edilmiş ve bunlar fişlenmiştir. Değerler, bireysel ve sosyal değerler olmak üzere iki ana

başlığa ayrılmıştır. Bireysel değerlerden en çok yardımlaşma değeri, sosyal değerlerden ise en çok ahlak ve ideal değerleri tespit edilmiştir.

Şahin (2019) çalışmasında Rafadan Tayfa isimli çizgi filminin 2018 yılında yayınlanan on bölümünü kök değerler bakımından incelemeye almıştır. Çizgi filmin izlenen on bölümü, Çizgi Film İnceleme Formu ile uzman öğretmen eşliğinde incelenmiş, sözlü ve görsel bulgulara ulaşılmıştır. Çizgi filmin yönetmeniyle yapılan görüşmenin de yer aldığı bu çalışmada 742 veri elde edilmiş, bunlardan 674'ü sözlü, 68'i ise görseldir. En çok tekrarlanan kök değerın özdenetim olduğu, bunu sırasıyla sorumluluk ve saygının takip ettiği, en az yer verilen kök değerin ise vatanseverlik olduğu tespit edilmiştir.

Topal (2019) tarafından yapılan bu çalışmada Millî Eğitim Bakanlığı tarafından tespit edilen on kök değerin değerkler eğitimi açısından değerklendirilmesi amaçlanmıştır. Bu çalışmanın amacı kapsamında yarı yapılandırılmış 4'lü likert ölçek şeklinde hazırlanmış bir anket oluşturulmuştur. Bu anketle öğretmenlerin on kök değere dair görüşleri değerklendirilmiş, bu değerklerin yeterli olup olmadığı, başka dinî ve manevî değerklere yer verilip verilmemesiyle ilgili öğretmen görüşleri alınmıştır. 2018-2019 eğitim öğretim yılında Trabzon ve Gümüşhane'de farklı branşlardaki 67 öğretmene uygulanan bu anketler ile on kök değerin ne ölçüde öğrenildiği öğretmen görüşleri üzerinden tespit edilmeye çalışılmıştır.

Türkçe dersi öğretim programı (2019) ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. sınıfların Türkçe dersi programının uygulanması, ölçme ve değerklendirme yaklaşımları, öğretim programının yapısı ve sınıflara göre öğrencilere kazandırılması hedeflenen kazanımları ihtiva etmektedir. Birey ve toplumun değışen ihtiyaçları doğrultusunda bilgiyi üretebilen, problem çözeabilen, eleştirel düşünen, kararlı, empati yapabilen, topluma ve kültüre katkı sağlayabilen, iletişim becerilerine sahip olan vb. bireyler yetiştirmeyi hedefleyen Millî Eğitim Bakanlığı, bu hedefler doğrultusunda salt bilgi aktaran değil bireysel farklılıkları göz önünde bulunduran, değerk ve beceri kazandıran öğretim programları hazırlamıştır. Öğretim programları; kalıcı ve anlamlı öğrenmeyi sağlamak, önceki öğrenmelerle ilişki kurabilmek, diğer disiplinleri ve günlük hayatı değerkler, beceriler ve yetkinlikler çerçevesinde bütünleştirmek için oluşturulmuştur.

Eğitim ve öğretim programlarının birbirini tamamlayıcı amaçları açıklanırken özellikle ortaokulu ve liseyi bitiren öğrencilerin millî ve manevî değerkleri benimsemiş

ve bunları günlük hayatına uygulamış olması üzerinde durulmuştur. Esasında eğitim sisteminin amacı değerlerimiz ve yetkinliklerle bütünleştirilmiş bilgi ve beceriye sahip bireyler yetiştirmektir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma işlevini, öğretim programlarını da içerisine alan eğitim programıyla gerçekleştirir. Öğretim programlarında değerlerimiz ayrı bir konu ya da ünite gibi görülmemiş aksine öğretim sürecinin nihai gayesi olarak öğretim programlarının her biriminde yer almıştır. Türkçe dersi öğretim programı dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma gibi dört temel dil becerisi üzerine oluşturulmuştur. Program çerçevesinde her sınıf için sekiz temadan oluşan bir uygulama süreci benimsenmiştir. Bu temalardan “Erdemler”, “Millî Kültürümüz”, “Millî Mücadele ve Atatürk” temaları zorunludur, geri kalanı ise kitap yazarlarının tercihinine bırakılmıştır. Programın içerisinde Türkçe ders kitabı oluştururken dikkat edilmesi gereken hususlar açıklanmış sonrasında ise dört temel dil becerisi, sınıf düzeylerine göre kazanımlar ve kazanımların açıklamalarına yer verilmiştir.

Kaçmaz (2018) çalışmasında Cahit Zarifoğlu’nun *Yürekdede ile Padişah, Motorlukuş, Ağaçkakanlar, Katıraslan, Serçekuş, Küçük Şehzade ve Kuşların Dili* adlı masal kitaplarını değerler eğitimi ve söz varlığı bakımından incelemeye almıştır. Birinci bölümde çalışmanın amacından ve öneminden, ikinci bölümde konuyla ilgili kuramsal bilgilerden, yazarın hayatı ve eserlerinden, üçüncü bölümde çalışmanın yönteminden bahsedilmiştir. Dördüncü bölümde Cahit Zarifoğlu’nun seçilen eserlerinin özetleri verilmiş ve bu eserler hem değerler eğitimi hem de söz varlığı bakımından incelenmiştir. Çalışmanın son bölümünü ise sonuç ve öneriler oluşturmaktadır.

Tümen (2018) çalışmasında Naki Tezel’in *Türk Masalları* adlı eserindeki elli dört masalı konu, tema, epizot, ileti, formeller, figürler, söz varlığı ve değerler eğitimi açısından incelemiştir. Beş bölümden oluşan araştırmanın birinci bölümünde kavramsal çerçeve verilmiştir. İkinci bölümünde Naki Tezel’in hayatı, masalları, masal derlemeciliği, Türk masallarının kökeni ve masalların çocuk eğitimine katkıları üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde araştırmanın yöntemi ve uygulama süreci anlatılmıştır. Dördüncü bölümde elde edilen bulgular ve bulguların yorumlanması, beşinci bölümde ise bulguların sonucu ve bulgular üzerine bazı öneriler yer almıştır. Araştırma sonucunda Cahit Kavcar’ın belirlediği değer sınıflandırmasında “bireylerde gerçekleşmesi istenen davranışlar” ve “sosyal hayat ile ilgili telkinler” değer grubuna ait unsurlar tespit edilmiştir.

Özcan (2017) çalışmasında Türk dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliği konusunu ele almıştır. Değer eğitiminin, kültür aktarımını sağlayan masallar üzerinden yapılabileceği üzerinde durulmuştur. İncelemeye alınan kırk adet Türk dünyası masalında değerler eğitimine dair unsurlar bulunmuş ve bu masalların değerler eğitimi sürecinde kullanılabileceğine vurgu yapılmıştır.

Benek Kaya (2004) tarafından yapılan çalışmada 1972 yılından beri çeşitli zamanlarda derlenmiş 70 Sivas masalı yer almaktadır. Masalların bir kısmı Benek Kaya tarafından, bir kısmı Doğan Kaya tarafından derlenmiş, diğer bir kısmı da Doğan Kaya tarafından Sivas Lisesinde 1975 yılında öğrencilere derleme ödevi olarak verilmiştir. Çalışmanın amacı, masallar üzerine bilimsel bir araştırma yapmaktan ziyade zamanla unutulup gidecek bu masalları kurtarmak ve doğrudan anlatıcılardan derlenen masalları okuyucuya sunmaktır. Masalların tavrını bozmamak adına ağız özelliği taşıyan kelimeler çıkarılmamış, okuyucunun zorlanmaması için de ağız özelliği taşıyan bu kelimelerin anlamları sayfa altında açıklanmıştır. Masallar, anlatıcıların söylediği orijinal adlarıyla verilmiştir. Masal anlatıcıları ile ilgili bilgiler ise masal bütünlüğünü bozmamak adına masalların numaralarına göre kitabın sonunda verilmiştir.

Dünyada Yapılan Araştırmalar

Bu başlık altında, değerler eğitimi konusunda dünyada yapılmış bazı çalışmalara günümüzden geçmişe doğru bir sıralama takip edilerek yer verilmiştir.

DeNobile (2019) *Values education: what, how, why, and what next?* adlı çalışmasında değerler eğitimini sınıf, okul ve toplum olmak üzere üç farklı düzeyde incelemiştir. Avustralya’da yapılan bu çalışma; değerler eğitimi konusunda son on yıl içerisinde Avustralya’da ne gibi çalışmalar yapıldığını, değerler eğitimi sürecinde hangi noktaya gelindiğini, okul yöneticilerinden alınan destekle bu sürecin başarıya ulaştığını açıklar.

Veugelers ve Vedder (2010) *Values in teaching teachers and teaching* isimli çalışmalarında değerler ve değerler eğitimini konu edinmiştir. Ahlaki eğitimin, değerlerin ve değerler eğitiminin okulun en önemli parçası olduğu vurgulanmıştır.

Schwartz ve Sagie (2000) *Value consensus and importance: a cross-national study* adlı çalışmalarında değerlerin tanımlanması ve ölçülmesi konusunda bir inceleme yapmışlardır. Toplamların hem kendilerine özgü hem de diğer toplumlarla karşılaştırılabilir nitelikte değerleri olduğu vurgulanmıştır. Değerlerin ait oldukları

toplumların yapısına, sosyo-ekonomik durumuna göre değişkenlik gösterdiği ifade edilmiştir.

Halstead ve Taylor (2000) *Learnin and teaching about values: a review o recent research* bu makalelerinde; çocukların okula başlamadan önce bazı değerlere sahip olduğu, okullarda değerler eğitimi konusunda daha sistemli çalışılması zorunluluğu, bu konuda birkaç yaklaşımdan faydalanılması gerekliliği, değerler hususunda öğretmenlerin destek alması gerektiği konuları üzerinde durmuşlardır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde; araştırma modeli, araştırma modeline göre evren-örneklem veya çalışma grubu, veri toplama araçları, veri toplama süreci ve verilerin analizi hakkında bilgiler verilmiştir.

Araştırma Modeli

Sivas masallarını, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (MEB, 2019) yer alan kök değerler (adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik) bakımından incelemeyi amaçlayan bu çalışma nitel araştırma özelliği taşımaktadır ve temel nitel araştırma deseninde oluşturulmuştur.

Nitel sözcüğü, belli ortak özelliklerin paylaşılması ile ortaya çıkan yaklaşımları vurgulamaktadır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz ve Demirel, 2013, s.235). Temel nitel araştırma, tüm disiplin alanlarında ve pratikte uygulama alanlarında görülebilen, eğitimde kullanılabilen en yaygın nitel araştırma biçimlerindedir. Bu araştırma türünde veriler; gözlem, görüşme ya da doküman incelemesi yoluyla toplanır (Merriam, 2013).

Bu çalışmada nitel araştırma modellerinden durum çalışması kullanılmıştır. Mc-Millan (2000) durum çalışmalarını bir ya da daha fazla olayın, ortamın, programın, sosyal grubun ya da diğer birbirine bağlı sistemlerin derinlemesine incelendiği yöntem olarak tanımlamaktadır (Mc-Millan,2000, akt. Büyüköztürk ve diğerleri, 2013, s.249).

Araştırmanın deseni, iç içe geçmiş tek durum desendir. Tek bir durum içinde çoğu kez birden fazla alt tabaka veya birim olabilir. Bu durumda birden fazla analiz birimi söz konusu olacaktır. Buradaki ayrım, bir durum çalışmasının ilgili durumu, bütüncül ve tek bir ünite olarak ele almasına veya bir durum içinde olabilecek birden fazla alt birime yönelmesine ilişkindir. Birinci durumda bütüncül tek durum deseni kullanılırken, ikinci durumda iç içe geçmiş çoklu durum deseni kullanılır (Şimşek ve Yıldırım, 2008: 291).

Çalışmada, Türkçe öğretimini hedefleyen öğretim programı ile 70 Sivas masalının bulunduğu masal kitabı değerler eğitimi bakımından birden fazla boyutuyla ele alındığı için iç içe geçmiş tek durum deseni özelliği göstermektedir.

Evren ve Örneklem

Evren, bir araştırma için soruları cevaplamak amacıyla ihtiyaç duyulan verilerin elde edildiği canlı ya da cansız varlıklardan oluşan büyük gruptur. Başka bir ifadeyle evrenin, araştırmada toplanacak verilerin analizi ile elde edilecek sonuçların geçerli olacağı, yorumlanacağı grup olarak tanımlanabilir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2013, s.80). Bir araştırmada hedef evren ve ulaşılabilir evren olmak üzere iki tür evrenden söz edilebilir. Hedef evren, ulaşılması hemen hemen imkânsız olan evrendir. Ulaşılabilir evren ise araştırmacının gerçekçi seçimidir (Büyüköztürk ve diğerleri, 2013). Örneklem, evrenden daha yerinde bir ifadeyle sınırlı ve ulaşılabilir olan evrenden belli kurallara göre seçilen ve her bakımdan bu evreni temsil eden küçük bir kümedir. Araştırma yapılırken evrenin tamamının incelenmesi yerine o evreni temsil edecek örneklemin alınması tavsiye edilir (Balcı, 2006, s.80-81).

Bu çalışmanın evreni tüm halk masallarıdır. Örneklemini ise 70 adet Sivas masalının derlendiği Benek Kaya'ya ait *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları* adlı eserdir.

Veri Toplama Araçları

Bu araştırmada veri toplama araçları olarak; Benek Kaya'ya ait *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları* adlı eser, kök değerler konusunda yazılmış tezler, makaleler ve bildiriler; değerler eğitimi hususuna değinen tezler, makaleler ve bildiriler; halk masallarının eğitsel boyutu ile ilgili tezler, makaleler ve bildiriler, 2019 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar) ve ortaokul Türkçe dersleri için faydalanan Türkçe ders kitapları kullanılmıştır.

Veri Toplama Süreci

Çalışmada öncelikle MEB tarafından 2017'de açıklanan ve eğitim programlarına dâhil edilen on kök değer neler olduğu ve bu değerlerin neyi ifade ettiği üzerine bir inceleme yapılmıştır. Daha sonra, içerisinde doğrudan anlatıcılardan derlenen 70 adet Sivas masalını barındıran ve Benek Kaya'ya ait *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları* adlı eser incelenmiştir. Eserdeki masallarda on kök değer varlığı saptanmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda birkaç kez okunan masallarda on kök değer tespit edilmiş, okuma sonrası elde edilen veriler not alınmıştır. Bu notlar hangi değer nereden, ne

sıklıkla ve nasıl kullanıldığını gösterir niteliktedir. Verilerin toplandığı bu süreçte doküman incelemesi yönteminden faydalanılmıştır. Doküman incelemesi, araştırmaya konu olan yazılı materyallerin incelenmesidir. Tek başına da kullanılabilen bu yöntem, diğer yöntemleri desteklemek amacıyla da kullanılabilir (Şimşek ve Yıldırım, 2008).

Verilerin Analizi

Doküman incelemesi yöntemiyle Sivas masalarında kök değer verileri tespit edilmiş ve bu veriler betimsel analiz yöntemiyle analiz edilmiştir. Betimsel analiz, elde edilen verilerin belirli bir mantık sıralaması dâhilinde açıklanması, gerektiğinde verilerin alıntılarla desteklenmesi, sonuçların kendi içinde yorumlanıp özetlenmesidir (Şimşek ve Yıldırım, 2008).

Araştırmanın konusunu oluşturan masalarda tespit edilen on kök değer tablo haline getirilmiş ve elde edilen veriler bu tablo doğrultusunda yorumlanmıştır. İlk olarak 70 masalın numaralandırıldığı bir tablo oluşturulmuştur. Sonra masaların numarası, kök değerlerin adı, masadaki kök değerlerin sayısı ve değerlerin görüldüğü sayfaların numarasından oluşan bir tablo yapılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

Bu bölümde *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları*'ndaki masalların adları ve numaralarının verildiği bir tabloya yer verilmiştir. Ayrıca on kök değere ilişkin bulgu ve yorumları içeren başlıklar ve bu başlıklar altında masal numarası, kök değerlerin masallarda görülme sıklığı ve sayfa numaralarını gösteren tablolar bulunmaktadır.

Tablo 6. *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları*'ndaki masalların adları ve numaraları

Numara	Masalın Adı
1	Ahmet ile Zeynep
2	Altı Kardaş
3	Altın Horoz
4	Altın Kirpikli Oğlan
5	Ana Ali Kız
6	Apak Bacı
7	Balıkçı Hasan
8	Berri Hala
9	Cırttan
10	Culfa
11	Çapgöz
12	Çember Has Güzel
13	Çöpüklü Tay
14	Danacının Oğlu
15	Devin Kızı
16	Dünya Güzeli
17	Düzenci Kadın
18	Esvaplı Şeytan
19	Eşek Başlı Kız
20	Gençlikte Gelen Zulüm
21	Göğbaldır
22	Hasırcı Kız
23	Helâl Mal
24	İlik Yiyen Kız
25	İnciden Koca
26	İsimsiz Şehzade
27	Has Bahçenin Gülleri
28	Kara Köpek
29	Karavezir
30	Karga Ağası
31	Kedi Gelin

32	Keloğlan
33	Kırk Bir Kızla Kırk Bir Bezirgân
34	Kırk Tay Anası
35	Kırk Yorganlı Kız
36	Kırmızı İnek
37	Kilitli Bey
38	Korkak Adam
39	Köse ile Zan Oğulları
40	Kumral Zaman Hikayesi
41	Kurbağa Gelin
42	Kusmuk
43	Of Dede
44	Padişahın Kızı
45	Padişah ve Üç Oğlu
46	Padişahın Yedi Oğlu
47	Peri Padişahının Oğlu
48	Saf Mehmet
49	Salkım Üzüm
50	Seksenlikle Doksanlık
51	Sığircının Oğlu
52	Sucu
53	Süpürgeci Emmi
54	Şahşah Paşa
55	Şamdanım Şamdanım
56	Şerbet Dolu Cam Bardak
57	Şeytan
58	Tekerleme Masal
59	Tilkinin Kurnazlığı
60	Terzi Kızı Makbule
61	Üç Kardeş
62	Üç Nasihat
63	Üç Turunc'un Aşkđ
64	Yasemenim
65	Yazılan Yazı Bozulmaz
66	Yedi Kardaşlar
67	Yedi Peçeli
68	Yemen Padişahının Oğlu
69	Yeşil Çetu Kuşu
70	Yılan Bey

Adalet Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Tablo 7. Masallarda adalet kök değerinin dağılımı

Masal Numarası	Görülme Sıklığı	Sayfa Numarası
3	1	43
7	3	78,81,83
9	1	102
10	7	109,114,115,116
19	1	202
20	1	211
24	2	233
29	1	270
30	2	271
35	1	306
36	4	311,312,313,314
37	1	323
39	4	333,335
40	1	339
41	5	349,350
42	1	358
46	1	388
51	1	429
52	1	434
53	1	440
55	3	456,457,460
56	1	464
61	2	503
65	1	543
66	1	549
68	1	562
70	1	580

Tablo 7'ye bakıldığında *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları*'ndaki 70 masal içerisinde 27 masalda 50 farklı yerde adalet kök değeri ile ilgili unsurlara rastlandığı görülecektir. Bu masalların bazılarında doğrudan “adalet” kavramı kullanılırken (10 ve 39 numaralı masallar) bazılarında anlam üzerinden bir kullanım sergilenmiştir. Bu masallar içerisinde adalet, çoğunlukla padişahın temsil ettiği bir unsurken yer yer ilahi adaletten (29 ve 41 numaralı masallar) de bahsedilebilir. Bunların dışında masalların içinde bulunduğu zaman diliminde, adaletin uygulayıcısı olarak bilinen kadılar (39 ve 70 numaralı masallar) da bu kök değerin anlam üzerinden dolaylı bir biçimde

kullanıldığı kısımlardır. Ayrıca bazı masallarda elde edilen ganimetlerin paylaşımında da adalet kök değerinin varlığı tespit edilmiştir. Âdil paylaşımın söz konusu olduğu bu masallarda (7, 36, 42, 53, 56, 61 ve 66 numaralı masallar) sık sık “malsa benim, cansa senin” şeklindeki ifadelerle rastlamak mümkündür.

Adalet teması üzerine kurulmuş olan *Culfa* adlı masalda padişah ve onun adaletinden şu şekilde bahsedilir: “...Ellerini kollarını temizlemiş, tavuğu yülümüş içini de temizlemiş. Bu memleketin padişahı çok adaletli imiş. En iyisi ben bunu padişaha götürüyim, göstereyim. Belki bana acır da parasını verir. Ben de yeni bir tavuk alırım, hanım da bana kızmaz diye düşünmüş.” (s.109). “Olur mu hiç! Senin gibi adaletli bir padişah böyle yapar mı? Adam varlıklı mı, yokluklu mu? İki tane kaz almış, getirmiş size sunmuş. Bir de adama dayak atıp merdivenlerden aşağı atmışsınız. Allah razı olur mu? Bu adalet mi, demiş.” (s.114).

Kurbağa Gelin masalında padişah, küçük oğluna öte dünyaya gidip annesinden anahtar alma görevi verir. Öte dünyaya giden küçük oğlan orada bazı manzaralara şahit olur. Bu manzaralar özetle, dünyada adaletsizlik yapanların öte dünyada ilahi adaletle cezalandırıldığı durumlardır. “Geldik; baş ucunda aşlar, yemekler, ekmekler dolu olan adama... o adam evde çoluk çocuğunun gözü önünde sofrayı kurdurur, tek başına yermiş. Çoluk çocuk da öyle bakarmış. Şimdi de ekmeğe aşı o bakıyor; açlıktan ölüyorum! diye bağırıyor.” (s.351).

Dostluk Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Tablo 8. Masallarda Dostluk Kök Değerinin Dağılımı

Masal Numarası	Görülme Sıklığı	Sayfa Numarası
1	1	29
5	1	60
7	10	77,78,80,81,84
13	1	146
16	4	166,172,173,174
20	1	210
29	1	268
33	1	291
34	5	298,299,300,301,
35	1	309
39	4	331
46	1	390
64	1	520

Tablo 8’e göre 70 masal içerisinde 13 masalda 32 farklı yerde dostluk kök değeri tespit edilmiştir. Bu masallar içerisinde dostluk/arkadaşlık temasını konu edinen (7, 16 ve 34 numaralı masallar) masallar mevcuttur. Doğrudan “dostluk” ifadesinin kullanıldığı bir masal (29 numaralı masal), “arkadaş” ifadesinin kullanıldığı beş masal (7, 13, 20, 34, 39 numaralı masallar) saptanmıştır. Ayrıca “ahbap” ifadesinin geçtiği iki masal (1 ve 64 numaralı masallar) da mevcuttur.

Dostluk ifadesinin açık bir şekilde kullanıldığı *Karavezir* adlı masalda dostluk kök değeri şöyle kullanılmıştır: “Padişah’ın bir de Karavezir’i varmış. Bu Karavezir çok kötü kalpliymiş. Derviş ile Padişah’ın dostluklarını kıskanmaya başlamış. Her gün gelip Derviş’i Padişah’a kötülemeye başlamış...” (s.268).

Dostluk temasını konu edinen *Balıkçı Hasan* masalında Ahmet ile Mehmet’in dostlukları/arkadaşlıkları şöyle ifade edilir: “Ahmet, ben de iş bulmak için İstanbul’a gidiyorum. Seninle arkadaş ya da kardeş olalım. İstanbul’da çalışalım. Ben senden büyük olduğum için ben senin büyük kardeşin, sen de benim küçük kardeşim ol...” (s.78).

Yasemenim adlı masalda zindana atılan kız ile Zindancıbaşı’nın dostlukları “ahbap” kelimesine de yer verilerek şu şekilde anlatılır: “Bu zindanın çok yaşlı bir

Zindancıbaşı varmış. Günler geçtikçe, kız bu adamla ahabap olmuş. Kızı çok sevmiş. Baba-kız gibi olmuşlar. Kız her gün Zindancıbaşıyla dertleşirmiş.” (s.520).

Dürüstlük Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Tablo 9. Masallarda Dürüstlük Kök Değerinin Dağılımı

Masal Numarası	Görülme Sıklığı	Sayfa Numarası
1	1	31
2	3	35,39,40
5	5	60,63,64
6	2	68.71
8	2	97.1
16	1	166
17	6	175,177,179,181,182,183,
18	1	196
19	1	200
21	2	217,220,
22	1	223
23	1	231
25	3	242.243
26	3	249.251
27	5	253,254,255
28	1	267
30	2	272.274
31	1	282
32	1	287
33	4	290,291,292,
34	1	302
36	1	312
38	4	326,327,328,329
39	1	334
40	1	338
41	2	348, 349
42	8	354, 355, 356, 359, 361,
44	1	372
45	2	380, 381
46	4	392, 393, 394, 395
47	3	397, 398, 401
48	2	404, 406,
49	1	410
50	1	420
51	1	425
52	3	433, 434
53	3	439, 442

54	16	447, 448, 449, 450, 451,452
55	2	459
56	1	467
59	6	487, 490, 491, 492
60	1	494
62	1	506
63	4	512, 513
64	4	521, 526, 529, 530
65	1	542
66	2	548
68	1	562
70	5	573, 576, 577, 579

Tablo 9'a göre 49 masalda 129 farklı yerde dürüstlük kök değeri ile ilgili unsurlar tespit edilmiştir. Bu masallar içerisinde bir tanesinde (5 numaralı masal) doğrudan “dürüst” ifadesi; bir başka masalda ise (1 numaralı masal) “mert” ifadesi kullanılmıştır. Dürüstlük temalı sadece bir adet masal (5 numaralı masal) mevcuttur. Dürüstlük kök değerinin tespit edildiği diğer 47 masalda, kahramanın dürüst olmayıp bunun sonucunda karşılaştığı durumlar anlatılmıştır.

Ana Ali Kız masalında yanına çırak olarak aldığı genç hakkında demir ustası şöyle der: “...Yanıma geldi, iş istedi. Ben de acıdım, işe aldım. Ama aldığı parayı hak ediyor. Çok dürüst biri...” (s.60).

Dürüstlük kök değerinin merkeze alındığı *Helâl Mal* masalında kocasının iznini almadan bir kadından semer satın alan tüccarın yıllar sonra aldığı semeri geri getirmesi şu şekilde anlatılır:

Beni tanımadın mı hanım? İki yıl önce senden eski bir semer almıştım. O semere dört misli fiyat ödemiştin. Sen bana semeri istemeye istemeye satmıştın. Kocana da sormamıştın. Ha! Bu arada semerin bana çok faydası dokundu. Bağdat, Horasan, Hindistan dolaşıp durdum. O sayede yolda kalmadım, iyi de para kazandım. Ama senin gönülsüz vermen içime dert oldu, kocan sana kötülük eder diye düşündüm. Ancak gelebildim. Semeri geri getirdim... (s.231).

Öz Denetim Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Tablo 10. Masallarda Öz Denetim Kök Değerinin Dağılımı

Masal Numarası	Görülme Sıklığı	Sayfa Numarası
1	1	24
2	1	34
5	2	61, 62
7	1	82
8	1	88
10	2	108, 116
12	1	135
13	1	151
14	1	153
15	1	153
24	1	234
29	1	270
32	1	286
33	1	293
38	1	328
44	1	378
56	1	466
64	3	519, 532, 536
65	1	544
69	1	566

Tablo 10'a göre 20 masal içinde 24 farklı yerde öz denetim kök değeri tespit edilmiştir. Davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme (TTKB, 2017) şeklinde ifade edilen öz denetim kök değeri genellikle yaptığı yanlışın farkına varıp pişman olan karakterler aracılığıyla kullanılır.

Berri Hala masalında kocasına verdiği sözü tutmayan kızın pişmanlığı şöyle anlatılır: “Kızın düğünde-müğünde gözü kalmamış. Doğru evine gitmiş. Bir gün beklemiş, beş gün beklemiş, on gün beklemiş, bir ay beklemiş, yılanın geldiği yok... Kız, ‘Eşşek kafam niye söyledim?’ demiş. Kafasını duvarlara vurmuş, kendini taşlara çalmış; ama çare yok...” (s.88-89).

Altı Kardaş masalında Padişah'ın küçük oğlu, devin kışkırtmasına karşı davranışlarını şu şekilde kontrol eder: “En küçük dev, oğlana; -Yiğit isen bir kere daha vur, demiş. Oğlan da; -Ben anamdan bir kere doğdum, başka vurmam demiş.” (s.34).

Yeşil Çetü Kuşu masalında öz denetim kök değeri ile ilgili şöyle bir kullanım söz konusudur: “...Ablaları; ‘Şu yiğit gibi bir nişanlı bulamadın.’ diye kıza bir yandan çıkışmış, bir yandan da alay etmişler. Kız kendini zorla zaptetmiş, susmuş.” (s.566).

Sabır Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Tablo 11. Masalarda Sabır Kök Değerinin Dağılımı

Masal Numarası	Görülme Sıklığı	Sayfa Numarası
3	4	47, 48, 51
5	1	62
7	1	79
8	1	88
10	1	117
12	2	127, 129
13	1	143
20	4	207, 208, 209
23	1	231
31	1	277
34	1	295
40	2	338, 340
41	2	343, 345
55	2	453, 454
57	1	468
59	3	488, 489, 490
60	2	497
63	1	510
64	1	521
65	3	537, 538
67	1	553
68	2	559, 561
69	1	566
70	1	577

Tablo 11’deki veriler doğrultusunda 24 masalda 40 farklı yerde sabır kök değeri ile ilgili unsurların tespit edildiği görülecektir. Bu masallar içerisinde iki masalda (3 ve 7 numaralı masallar) doğrudan sabır kelimesi; bir masalda (5 numaralı masal) sabırsızlanmak sözcüğü; bir masalda (8 numaralı masal) sabrı tükenmek deyimi; bir masalda (63 numaralı masal) ise sabırsızlanmak kelimesi kullanılmıştır. Ayrıca dört masalda (55, 57, 64, 65 numaralı masallar) sabırsız davranışlar sergileyen masal kahramanları mevcuttur. Ayrıca sabır temasını işleyen altı adet masal (20, 40, 55, 59, 60, 64 numaralı masallar) tespit edilmiştir.

Altın Horoz masalında işini sabırla yapan ve bunun karşılığını alan delikanlının sabrı şu şekilde anlatılır: “Birkaç gün sonra mağaraya varmış. Oğlan, Padişah’ın

dediklerini tek tek sabırla yerine getirmiş. Sonunda atı, köpeği, sabrı ve Allah'ın yardımıyla Altın Horoz'u almış.” (s.51).

Sabır temasını işleyen masallardan biri olan *Gençlikte Gelen Zulüm* masalında birkaç gün içerisinde evini, tarlalarını, hayvanlarını ve eşini kaybeden adamın yaşadıkları karşısındaki sabrı ve Allah'tan geldi deyip kabullenışı şöyle anlatılır: “Çocuklarına demiş ki: Ananız n'oldu çocuklar? Çocuklar da demiş ki: Birkaç tane adam geldi anamızı götürdü. Adam buna da şükretmiş. Yatağını sırtına vurmuş, çocuklarının da elinden tutmuş yola revan olmuş...” (s.209).

Saygı Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Tablo 12. Masalarda Saygı Kök Değerinin Dağılımı

Masal Numarası	Görülme Sıklığı	Sayfa Numarası
2	1	33
3	5	43, 45, 48, 49
5	1	67
10	3	110, 113, 118
12	2	134, 135
13	2	143, 144
15	3	158, 161, 163
17	1	189
19	2	204, 205
22	1	226
27	1	257
37	2	316, 317
41	4	342, 349, 350, 352
42	1	353
44	2	368, 376
55	5	455, 456, 457
56	2	461, 462

Tablo 12'ye göre 19 masalda saygı kök değeri tespit edilmiş ve bunların 38 farklı yerde kullanıldığı gözlemlenmiştir. Bu masallar içerisinde bir masalda (3 numaralı masal) saygı kelimesi; iki masalda (22 ve 56 numaralı masallar) ise hürmet kelimesi kullanılmıştır. Dört masalda (3, 15, 37, 44 numaralı masallar) saygısız davranışlar sergileyen kişiler vardır. Bir masalda (10 numaralı masal) nimete saygı; beş masalda (5, 15, 27, 41, 44 numaralı masallar) düşünceye saygı; on iki masalda (3, 10,

12, 16, 15, 17, 19, 37, 41, 42, 55, 56 numaralı masallar) ise padişaha, büyüklere ve eşe saygı tespit edilmiştir.

Altın Horoz masalında kimsenin saygı göstermediği yaşlı ve çirkin bir kadına saygı gösteren delikanlıya padişahın kızı şu sözleri söyler: “Ben Altın Horoz ülkesinin padişahının kızıyım. Babama düşmanlık eden bir büyücü beni bu hale getirdi. Yıllardan beri böyle pis bir cadı karısı olarak kaldım. Bu halime kimse saygı gösterip elimi öpmedi. Halbuki elimi öpen olsaydı kurtulacaktım...” (s.49).

Devin Kızı masalında kızını istemeye gelen kişiye cevap vermeden önce dev, kızının düşüncesine saygı duyan bir tavırla onun da fikrini alır: “Hizmetçi kız dev ile konuşur. Dev baba, Allah’ın emriyle kızını almaya geldim, diyor. Dev de kızına soruyor: Kızım varır mısın? Kız da: Ah baba, sen kelleme nereye kesersen, kanım oraya aksın. Sen verirsen ben varırım diyor.” (s.160-161).

Sevgi Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Tablo 13. Masallarda Sevgi Kök Değerinin Dağılımı

Masal Numarası	Görülme Sıklığı	Sayfa Numarası
1	3	25, 27
2	5	32, 33, 36, 37, 38
3	5	43, 44, 47, 48, 52
4	2	54, 56
5	4	60, 61, 64, 65
6	1	70
7	2	76
8	3	89, 91, 94
10	1	108
12	1	130
13	2	137, 149
14	2	150, 154
15	6	159, 160, 161, 162
16	5	165, 166, 169, 170
17	3	183, 188, 189
18	1	193
20	2	210, 211
22	1	224
24	1	234
25	2	242, 243

26	3	246, 247, 248
31	1	278
32	2	284, 285
34	3	296
35	2	307, 308
36	1	312
37	1	320
40	1	336
41	2	344, 348
42	2	360
43	3	364, 365, 366
46	3	389, 391, 393
47	6	396, 398, 399, 400, 401
49	5	412, 414, 415, 416
51	1	425
56	6	463, 465, 466
60	2	493, 497
61	2	500, 501
63	1	509
64	2	520, 521
65	2	539, 540
67	10	551, , 552, , 554, 555,
69	1	557
70	1	565
		578

Tablo 13'e bakıldığında sevgi kök değerinin 44 masalda 115 farklı yerde ele alındığını görmek mümkündür. Bu masallar içerisinde “sevgi” ve “sevmek” ifadelerinin doğrudan kullanıldığı 16 masal mevcuttur (1, 3, 4, 5, 10, 13, 17, 18, 26, 37, 46, 56, 60, 61, 64, 69 numaralı masallar) Bu masallarda insanın insana duyduğu sevginin bir başka şekli olan aşk konusu da ele alınmıştır (5, 14, 15, 16, 24, 31, 35, 41, 47, 49, 60, 63, 67, 70 numaralı masallar) Bunların yanında sevgisizlik konusunu ele alan bir masal (3 numaralı masal), evlat sevgisini işleyen altı masal (2, 8, 15, 22, 49, 65 numaralı masallar) ve hayvan sevgisinin vurgulandığı dört masal (3, 10, 32, 36 numaralı masallar) tespit edilmiştir.

Yedi Peçeli masalında Yedi Peçeli'nin aşkıyla bir mektup kaleme alan kız şunları yazar: “Ey Yedi Peçeli! Senin aşkın beni kendimde koymadı. Gecemi gündüzümü yitirdim. Ne uykum kaldı ne huzurum. Bana acı, benimle evlen.” (s.552).

İsimsiz Şehzâde masalında şehzâdenin kızı sevip sevmediğini anlamak için şehzâdeyi seven kız ile şehzâdenin annesi arasında şöyle bir konuşma geçer:

“Kızım, bu gece oğlumun odasında oturacaksın. Odaya girince masaya bir bardak su koyacaksın. Oğlum odaya girdiği zaman o suyu ona uzatacağın. Eğer suyu alıp içerse seni seviyor demektir. O zaman onunla evlenirsin. Yok eğer seni sevmezse bardağı yere vurur, kırar.” (s.246).

Kırmızı İnek masalında kadın, inekten kurtulmak için kocasına baskı yapar ve onun kesilmesini, kesilip etini dağıtmazlarsa amansız bir hastalığa yakalanacağını söyleyince kocası hayvana olan sevgisini şu şekilde dile getirir: “Aman hanım yapma! İneğim güzel. Çok iyi bir inek, hem de besili... Ben ona nasıl kıyarım...” (s.312).

Sorumluluk Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Tablo 14. Masalarda Sorumluluk Kök Değerinin Dağılımı

Masal Numarası	Görülme Sıklığı	Sayfa Numarası
1	4	23, 24,
2	7	32, 33, 34, 35, 36, 39
3	6	41, 42, 46, 50, 51
5	9	59, 61, 62, 63, 64, 66
6	3	69, 71, 73
7	2	75, 76,
8	8	88, 94, 95, 96, 97, 100
9	1	106
10	5	108, 115, 116, 117, 118
11	5	121, 123, 124
12	11	127, 128, 130, 132, 133
13	16	138, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 149, 150
14	6	153, 156, 157
16	8	164, 166, 167, 168, 170, 171, 174
19	8	201, 202, 203, 204
21	8	216, 217, 208220
22	1	224
24	1	232
25	5	239, 240, 243,
26	6	245, 246, 247, 248, 250
27	4	255, 256, 257, 258
28	4	259, 260, 264, 267
30	4	271, 272, 273
31	8	278, 279, 280, 281, 282

32	3	284, 286
33	2	289, 291
34	7	296, 297, 298, 301, 302
35	8	304, 305, 306, 307
36	4	311, 312, 315
37	4	319, 320, 323
38	1	327
40	1	339
41	10	342, 344, 345, 346, 349, 351
42	4	354, 358, 361, 362
43	3	363, 364, 365
44	6	371, 372, 373, 374, 375
45	8	379, 380, 383, 384, 385, 386
46	6	387, 388, 390, 393, 394
47	5	397, 398, 400
48	4	404, 405, 406
49	4	409, 410, 415
51	9	424, 425, 428, 429
52	1	432
53	7	435, 441, 442, 443, 444
55	4	457, 456, 458
56	1	465
57	14	469, 470, 471, 472, 474
59	7	488, 489, 490
60	1	495
61	4	500, 501
62	8	504, 505, 506, 507
63	4	509, 510, 513, 514
64	15	516, 520, 523, 525, 526, 528, 529, 530, 533
65	1	542
66	5	545, 546, 547, 548,
67	1	554
68	4	560, 561, 562
69	12	564, 565, 566, 568, 569, 570
70	7	574, 575, 576, 578, 579, 580

Tablo 14'e göre *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları*'ndaki 70 masal içerisinde 59 masalda 721 farklı yerde sorumluluk kök değeri tespit edilmiştir. Hemen hemen her masalda sıkça görülen sorumluluk kök değerini tema olarak ele alan iki masal (30 ve 57 numaralı masallar) mevcuttur. Bu masallarda masal kahramanı ya kendi isteğiyle sorumluluk üstlenir ya da ona yardımcı olmak isteyen kişiler (ak sakallı dede, peri kızları, kılık değiştirmiş ihtiyar kadın vb.) ona sorumluluk verirler. Ayrıca bu

masallarda kahramana zorluk çıkarmak isteyen, onun bu işin üstesinden gelemeyeceğini düşünen kişiler de oldukça zor sorumluluklar vererek masal kahramanını alt etmek ister.

Allah’a dua etmekten vazgeçip şeytana dua etmeye başlayan ve bunun sonucunda şeytana sürekli sorumluluk vermekle cezalandırılan adamın ve onu bu durumdan kıvrak zekâsı ile kurtaran karısının anlatıldığı *Şeytan* masalında adamın düştüğü durum şöyle anlatılır:

“Adamı artık bir sıkıntı basmış. ‘Nasıl bir iş versem de rahat bir nefes alsam.’ diye düşünmeye başlamış. ‘Şunu yap, bunu yap’ diye, dünyada ne kadar iş varsa yaptırmış, ama yine de yakasını şeytandan kurtaramamış. Üstelik elindeki altından bir tane bile harcayamamış. Neredeyse çıldıracak gibi olmuş.” (s.471).

Üç Turunc’un Aşkı masalında oğlunun amansız bir aşka yakalanmasına üzülen padişah, Üç Turunc’u nasıl bulacaklarını sorunca ihtiyar kadın onlara sorumluluklarını şöyle sıralar:

Atına biner, az gider, uz gider, dere tepe düz gider. Bir çakır dikene rastlar. Dikeni koparıp ‘Oh! Ne güzel kokuyor.’ derse; onlar ona yol verir. Biraz gittikten sonra acı bir armut ağacına rastlar. Ondan da bir tane koparıp; ‘Oh! Ne tatlı armudu var.’ derse onlar da yol verir. Biraz daha gider; devin yattığı kapıya gelir. Karşısına iki tane kapı çıkar; biri açık, biri örtük...Açığı örter, örtük olanı açarsa onlar da yol verir. Sonra içeri girer; orada bir at, bir de it vardır. İtin önünde ot, atın önünde et durur. İtin önündekini ata, atın önündekini ite verirse içeri girer. Bakar ki, dev uyuyor, rafta üç tane elma vardır... Devi uyandırmadan bunları alır, cebine koyar... (s.510).

Vatanseverlik Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Tablo 15. Masallarda Vatanseverlik Kök Değerinin Dağılımı

Masal Numarası	Görülme Sıklığı	Sayfa Numarası
6	1	71
13	2	136, 138
27	1	252

Tablo 15’e göre incelenen 70 masal içerisinde 3 masalda 4 farklı yerde vatanseverlik kök değeri tespit edilmiştir. Bu verilere bakıldığında on kök değer içerisinde en az rastlanan değerin vatanseverlik olduğu görülebilir. Bu durumun incelemeye alınan 70 masalda belirli bir vatan/yurt olmamasından kaynaklandığı söylenebilir. *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları*’nda Yemen Padişah’ının, Peri Padişahı’nın, Hint Padişah’ının ülkesi gibi genel ifadeler kullanılır ve ülkelerin tam

olarak nerede olduğuna dair bir bilgi verilmez. Bu masalarda doğrudan vatanseverlik kök değeri kullanılmamıştır. Fakat aşağıdaki örneklerde görüleceği üzere, toplumsal düzenin devamı adına yapılan davranışları da bu kök değer kapsamında ele almak yerinde olacaktır.

Apak Bacı masasında Apak Bacı'nın kocası olan Dereoğlu'nun vatanını korumak için savaşa gitmesi şöyle anlatılır: “Gel zaman git zaman yıllar geçmiş. Ülkede istilalar, savaşlar çıkmış. Dereoğlu savaşa gitmiş.” (s.71).

Çöpüklü Tay masasında evin küçük kızı babasının hüznü olduğunu görünce ona derdini sorar ve babası ona şöyle der: “Kızım, şimdi beni iyi dinle!.. Padişah her evden bir asker istiyor. Bizde asker olacak kimse yok. Ben gitsem perişan olursunuz. Gitmesem devlete ihanet etmiş olurum. İşte kızım, benim derdim, düşüncem bundan ibaret, demiş.”

Babasının askere gitmesine gönlü razı olmayan küçük kız da şunları söyler: “Baba sen hiç kendini üzme! Beni bir erkek gibi tıraş ettir. Sonra da iyi bir at, bir elbise, bir de kılıç ver! Ben senin yerine asker olurum, demiş.” (s.137-138).

Has Bahçenin Gülleri masasında padişahın savaşa giderken kızları ve vatani arasında tercih yapması şu şekilde anlatılır: “Bir gün ülkede harp ilan edilmiş. Padişah savaşa giderken üç yetişik kızını nereye bırakacağını düşünüp çok üzölmüş. Ancak ne yapsın memleket davası, mecbur gidecek...” (s.252).

Yardımsverlik Kök Değeri ile İlgili Bulgular ve Yorumlar

Tablo 16. Masalarda Yardımsverlik Kök Değeri nin Dağılımı

Masal Numarası	Görölme Sıklığı	Sayfa Numarası
1	1	28
3	12	43, 44, 45, 46, 47, 48, 51
5	1	67
7	2	76, 84
8	4	91, 92, 93, 94
12	8	129, 130, 131, 132, 133
14	2	154, 155
15	2	159, 160
16	3	167, 171, 173

21	1	218
22	2	223, 225
24	7	240, 241, 244
26	1	249
27	1	254
28	2	263, 267
29	2	268, 269
31	5	279, 280, 281
32	2	285
33	1	290
34	8	297, 298, 302, 303
35	7	304, 305, 306, 307, 309
36	2	311, 313
37	6	320, 321, 322, 323
38	1	326
40	2	337, 340
41	4	345, 346, 351
42	3	358, 361, 362
44	2	369, 376
45	8	380, 381, 382, 383
46	6	390, 391, 392, 393, 394
47	4	397, 399, 400
49	8	410, 411, 412, 414, 416, 417
50	1	420
51	2	425, 429
53	4	435, 436, 437, 440
55	1	457
56	1	465
61	3	501, 502
62	3	504, 506
63	1	513
64	7	520, 521, 525, 526, 529
65	5	537, 539, 541, 543
66	4	547, 548, 549
67	3	552, 553, 556
69	6	568, 569, 570, 571
70	6	574, 575, 576, 577, 578

Tablo 16'dan elde edilen verilere göre 70 masal içerisinde 46 masalda 167 farklı yerde yardımseverlik kök değeri tespit edilmiştir. Bu masallardan üç tanesinde (3, 8 ve 35 numaralı masallar) yardımseverlik teması yaygın olarak kullanılmıştır. Bunlardan

dört tanesinde (3, 34, 35 ve 36 numaralı masallar) “yardım” kelimesinin; üç tanesinde (7, 42 ve 65 numaralı masallar) “iyilik etmek” ifadesinin; bir tanesinde (3 numaralı masal) ise “yardımsever” sözcüğünün doğrudan kullanımına yer verilmiştir.

Çember Has Güzel masalında kardeşinin isteğini yerine getirmek için dönülmez bir yola giden delikanlıya ak sakallı dede yardım eder ve ona yedi başlı dev ile nasıl mücadele edeceği konusunda bilgiler verir. Ak sakallı dedenin dediği gibi kanlı ve irinli ırmakların suyunu içip ne kadar iyi olduklarını söyler, açık kapıyı kapatır, kapalı kapıyı açar, dürülü hasırı açar, açık hasırı dürer, koyunun önündeki eti kurda, kurdun önündeki otu da koyuna verir. Böylece kimsenin yapmadığı iyilikleri yapan delikanlı bu canlılar ve nesnelerden iyilik görür. Dev, sazını çalan delikanlıyı yakalaması için sırayla bu canlılar ve nesnelerden yardım ister. Devden hiç iyilik görmeyen bu canlılar ve nesnelerin deve verdikleri cevaplar şöyledir:

-Aman koyunum şunu tut, dedi. Koyun dile geldi; -Bana senelerden beri kan kusturdun. Ben ete değil ota muhtaçtım. Sen önüme et sürdün. Dev bu defa kurda seslendi; -Aman kurdum şunu tut, dedi. Kurt; -Benim senelerden beri önüme et yerine ot koydun. Âdemoğlu bana et verdi. Ben tutamam, dedi. Dev o zaman kapalı kapıya yalvardı. Örtük kapı da; -Beni senelerden beri örtük bıraktın. Güneşin yamacında, cayır cayır kavurdun da bir sokum (parça) açmadın. İnsanoğlu bana iyilik etti. Ben onu tutamam, dedi. Dev bu kez açık kapıya yalvardı. Açık kapı da; -Beni senelerden beri açık bıraktın. Öyle durmaktan temelli küflendim. Sen benden iyilik mi bekliyorsun, dedi. Dev o zaman dürülü hasırla açık hasırdan yardım istedi. Onlar da kapılar gibi cevap verdiler. Hasırlardan da yüz bulamayan dev, irinli ırmaktan aman diledi. İrinli ırmak da –Eee! Sen gelip gelip yüzüme tükürüyordun. O adamsa üç koşam suyum içti. ‘Ne güzel de suyu var imiş.’ dedi. Ben de tutamam, diye cevap verdi. Dev bu sefer kanlı ırmağa yalvardı. O da öteki ırmak gibi reddetti (s.131-132).

İnciden Koca masalında kocası kaçırılan kız, onu aramak için yollara düşer ve yolda farklı zamanlarda farklı yerlerde kendisine yardım eden kız kardeşlere rastlar. Bu yardım alma süreci şu şekilde anlatılır:

Kız tekrar yürümüş. Giderken yolda bir Rüzgâr Ana adında bir kadına rastlamış. Bu kadın, yolda rastladığı kadının kardeşiymiş. Kız ona da derdini anlatmış. Rüzgâr Ana, kızın kocasının gittiği yeri bildiğini söylemiş. Kıza yerini tarif etmiş. Ona bir badem vermiş. Bir de saçından iki tel kıl vermiş. Kıza demiş ki: -Başın daraldığı an bunları yak! Ben senin derdine yetişirim, demiş (s. 241).

BÖLÜM V

SONUÇ VE ÖNERİLER

Sonuç

Has bahçenin gülleri-Sivas masalları içerisinde yer alan 70 masal, TDÖP'de (2019) yer alan kök değerler açısından incelenmiştir. Bu inceleme kapsamında, söz konusu olan bu masalarda adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik kök değerlerine ne oranda yer verildiği konusu ele alınmıştır. Birbirinden farklı oranlarda da olsa on kök değerinin tamamı bu masallar içerisinde tespit edilmiştir. On kök değer içerisinde sorumluluk kök değeri çok büyük oranda tespit edilirken en az rastlanan kök değer ise vatanseverlik olmuştur. Tespit edilme oranına göre sorumluluk kök değerini sırasıyla yardımseverlik, sevgi, dürüstlük, adalet, sabır, saygı, dostluk ve öz denetim takip etmektedir. Bu sebeple bu bölümde kök değerler alfabetik sıra ile değil görülme oranının sıklığına göre sıralanarak verilecektir.

Sorumluluk kök değeri, incelenen masalarda en çok tespit edilen ve hemen hemen her masalda görülen bir kök değeridir. İncelemeye alınan bu masalların sorumluluk duygusu üzerine kurulu olduğunu söylemek mümkün olabilir. Bu masalarda hemen herkes bir diğerine sorumluluk verir ve öteki de bu sorumlulukları bir şekilde yerine getirir. Sivas masallarında doğrudan sorumluluk temasını elen alan masallar olduğu gibi masal metni içerisine gizlenmiş sorumluluk alma/verme hususları da tespit edilmiştir. Bazen kaybettiği eşini aramak, bazen hatırını kıramayacağı bir sevdiğinin isteğini yerine getirmek, bazen rüyasında gördüğü kişiyi bulmak, bazen de içinde bulunduğu topluluğa kendini ispatlamak gibi sorumlulukları yerine getirmek için yola çıkan masal kahramanı; bu süreçte karşısına çıkıp kendisine yol gösteren bir ak sakallı ihtiyarın, bir peri kızının, bir devin ya da bir padişahın verdiği sorumlulukları da yerine getirir. Bu sorumluluklar bazen bir diğerinin öncülü olacak şekilde sıralı ve birbirine bağlı da olabilmektedir. Bu masalarda tespit edilen diğer bir husus da masal kahramanının hiçbir sorumluluktan kaçmamasıdır. En zor, yapılması imkânsız, sonunda ölüm var denilen sorumlulukları bile söz verdiği için yerine getirmeye çalışır ve bu uğurda ölümü bile göze aldığı için bu yolda ona yardım eden bir yâren de mutlaka olur. Ele alınan bu masalarda, bazen oğlunun eşini elinden almak isteyen bir padişah, bazen

masal kahramanının ölmesini isteyen bir üvey anne, bazen de padişahın kızını elinde tutan dev, kahramana üstesinden gelemeyeceğini düşündüğü bir sorumluluk vererek onu geri dönemeyeceği bir yola gönderir. Kahraman, sorumluluktan kaçmayan yapısıyla hem bu görevi üstlenir hem de istenilen şeyi beklenmeyen bir başarıyla yerine getirir.

Sivas masallarında sıklıkla tespit edilen bir diğer kök değer de yardımseverlik kök değeridir. Bu masallar içerisinde yardımseverlik konulu masalların yanı sıra yardımsever, iyilik etmek ve yardım sözcüklerinin de doğrudan kullanıldığı masallar da tespit edilmiştir. Bu masallarda sorumluluklarını yerine getirmek amacıyla yola çıkan masal kahramanına yardımcı olan kişiler ve nesneler vardır. Devi yenip onun elindeki bir nesneyi ya da kişiyi almak isteyen kahramana dev alt edebilmesi için önemli bilgiler veren ak sakallı ihtiyar; ben tanrı misafiriyim diyen kişiye kapısını ve sofrasını açan yaşlı kadın; yolda gördüğü hayvanı insanların zulmünden kurtarmak için ona yardım eden kişi; devin elinde yıllarca istemedikleri muameleye maruz kalan ve kendilerini bu durumdan kurtaran kişiye minnetini göstermek için yardımcı olan kapı, köpek, koyun, hasır, irinli/kanlı ırmak gibi nesneler ve canlılar; canını alması istenen kişiye kıyamayıp onun kanlı gömleğini alıp hayatını bağışlayan cellat; yola giden kıza/oğlana saçından iki tel koparıp veren ve yardıma ihtiyacı olduğunda bunları birbirine sürtmesinin yeterli olacağını söyleyen kadın; sevdiğini bir türlü bulamadığı için yol üstü bir yere imarethane/hamam yaptırıp hem yoldan geçenlere yardım etmek hem de sevdiğinden haber almak isteyen genç kız/genç erkek gibi şahısların, bu masallarda yardımseverlik kök değerinin yer aldığını gösterir nitelikteki deliller olduğunu söylemek mümkündür.

Sık rastlanan bir diğer kök değer ise sevgi kök değeridir. Bu hususta sevgi ve sevmek sözcüklerinin kullanıldığı, aşk konusunun işlendiği ve hayvan sevgisinin de ele alındığı masallar tespit edilmiştir. Masal kahramanı yüzünü görmeden sesini duymadan sevdiği kişi uğruna yollara düşer ve çok zorlu yollardan geçerek sevdiğine kavuşur. “Beni ne kadar seviyorsunuz?” diye soran babasına “seni tuz kadar seviyorum.” diyen kız, saraydan atılarak cezalandırılır. Fakat padişah zamanla tuzun ne kadar kıymetli olduğunu ve küçük kızının kendisini ne kadar çok sevdiğini anlar. Keloğlan, annesinin büyük emeklerle yapıp satması için ona verdiği ipleri, yolda hayvanlara eziyet ettiğini gördüğü çocuklara hayvanı rahat bırakmaları için verir. Hayvanları sevdiği ve onların zarar görmesini istemediği için annesinden azar ıstırmayı göze alır. Acımasızlığı ile bilinen dev anası, kendisine görünmeden memesinden süt emen insanoğlunu evlat bilip ona evlat sevgisi besler ve onu diğer devlerin zulmünden korur. Bu şekilde hem

kahramanın yolculuğunun kolaylaşmasını sağlar hem de evlat sevgisiyle ona destek olur.

Dürüstlük kök değeri konusunda dürüst, mert sözcüklerinin kullanıldığı, dürüstlük temasının konu edinildiği masallar tespit edilmiştir. Bu masallarda genellikle dürüst olmayıp bunun sonucunda karşılaşılan durumlar anlatılmıştır. İncelenen masallarda, erkeklerin dünyasında var olabilmek ve kendini onlara ispat etmek için kılık değiştiren kadın kahramanlar; sevdiği evli kadını kocasından ayırıp elde etmek için türlü düzenbazlıklar yapan adamlar; âşık olduğu adamın kendisini sevmesi için düzen kuran kadınlar göze çarpmaktadır. Bu masallarda doğrudan dürüst olan insanlar yerine amacına ulaşmak adına önce düzen kuran sonra da yaptığı oyunları tek tek açıklayan karakterler vardır. Dürüstlük kök değeri bu masallarda tezat durumlarla anlatılır ve dürüstlüğü eninde sonunda kazanacağı mesajı verilir.

Adalet kök değeri, inceleme kapsamındaki bu masallarda bazen doğrudan adalet kavramı ile bazen de dolaylı olarak verilmiştir. Doğrudan adalet sözcüğünün kullanıldığı iki masal mevcuttur ve bu masallarda padişahın adaleti ya da adaletsizliğinden bahsedilir. Dolaylı olarak işlendiği masallarda adalet kavramı padişah ile özdeşleştirilir. Masal dünyasında adaletin sağlayıcısı olarak padişah gösterilir. İki masalda ise dönemin adaletini temsil eden kadınlardan bahsedilir. Anlaşmazlığa düşen masal kahramanları sorunlarını çözmek adına kadıya başvururlar. İncelenen masallarda padişah ya da kadı eliyle gerçekleşen adalet dışında ilahî adalet unsurları da tespit edilmiştir. İncelenen masalların birçoğunda; kötülük edenin kötülük, iyilik edenin iyilik bulduğunu, kötülerin işlerinin rast gitmediğini, iyilerin yılmadan, yorulmadan yollarına devam ettikleri sürece emeklerinin karşılığını aldığını ve en nihayetinde de ilahî adaletin tecelli ettiğini görmek mümkündür. İlahî adaletin tecellisi, kahramanın öteki dünyaya gitmesi ve ilk bakışta anlamlandıramadığı insan manzaralarıyla karşılaşması üzerinden gösterilir. Fâni dünyada haksızlık yapan, adaletsiz davranışlar sergileyen, kul hakkına giren insanların gördükleri muamele ile kötülüğün bu dünyada olmasa bile öteki dünyada cezalandırıldığı gösterilir.

Sivas masalları sabır kök değeri açısından incelendiğinde bu masalların sabır temelinde yükseldiğini söylemek mümkün olabilir. Bu masallar içerisinde sabır, sabretmek, sabırsızlanmak, sabrı tükenmek gibi kullanımlara rastlanmıştır. Amacına ulaşmak için yola çıkan kahraman çeşitli merhalelerden geçerek gideceği yere ulaşır. Her aşama aslında sabrını sınavan bir sınavdır. Sabredip bu mücadeleye devam eden

kahraman amacına ulaşırken sabırsızlık gösteren diğer kardeşler hiçbir zaman amaçlarına erişemezler. Kahramanın arzuladığı, erişmek istediği unsur hemen ulaşabileceği ya da kolay elde edebileceği bir şey değildir. Bu uğurda yola çıkan masal kahramanı mücadele eder, pişer, olgunlaşır, emek verir, sabreder ve dileğine kavuşur. Başına gelenleri sabırla karşılayan ve yılmadan mücadele eden kahraman sonunda emeklerinin karşılığını alır.

Sivas masalları saygı kök değeri cihetinden incelendiğinde saygı, hürmet gibi sözcüklerin kullanıldığı, tabiata, insana, hayvana saygı unsurlarının olduğu, düşünceye saygı konusunun ele alındığı, padişaha ve yaşça kendinden büyüklere saygı mesajlarının verildiği masallar tespit edilmiştir. Bu masallarda saygı unsuru çoğunlukla padişaha saygı şeklinde işlenmiştir. Olmayacak isteklerde de bulunsa makamına saygıdan ötürü padişahın istekleri yerine getirilir. Padişaha saygıda kusur eden ya ölüm cezasına çarptırılır ya da zindana atılır. Uzun ve meşakkatli bir yola çıkarken masal kahramanı, bir saygı göstergesi olarak anne ve babasının elini öper ve onların hayır duasını alır. Kızıyla evlenmek isteyen gençlere karşı “kızım ne isterse o olsun.” diyerek kızının düşüncesine saygı duyup bu önemli kararı kızına bırakan baba saygı kök değerinin en belirgin işlenmiş örneklerindendir. Muradına ermek için yola çıkan kız/delikanlı yolda gördüğü hayvanlara saygı gösterir, onları müşkül durumdan kurtarır ve sonrasında o hayvanlar da masal kahramanına yardımcı olurlar. Bu masallarda saygı gösterenin saygı gördüğü bir dünya yapısından söz edilebilir.

Dostluk kök değeri doğrudan dost, ahabap, arkadaş ifadeleriyle kullanıldığı gibi masal içerisinde konu bazında da ele alınmıştır. Bu masallarda insanla hayvanın, insanla tabiatın, insanla insanın, insanla devin dostluklarına dair örnekler tespit edilmiştir. Bu bakımdan, dostluğun tek bir boyutta değil farklı nesneler ve canlılar ile olabileceği de ifade edilebilir. Zorlu bir yola çıkan masal kahramanı yolda edindiği dostlar/arkadaşlar sayesinde ilerleyen zamanlarda yüzleşeceği zorluklar karşısında yalnız kalmaz. Masal kahramanının bir dostu her daim ihtiyacı vardır. Çünkü bu dost bazen, zor durumda görüp yardımcı olduğu ve sonrasında arkadaş olduğu bir canlı (köpek, at, kuş, koyun vb.); bazen ona dev ile ilgili ipuçları veren bir ihtiyar; bazen de onu canı pahasına koruyan bir lala oğlu olarak masal kahramanının, tam da yardıma ihtiyacı olduğu anda, karşısına çıkar.

Kendini kontrol etme ve davranışlarının sorumluluğunu üstlenme gibi hususları içeren öz denetim kök değeri, masallarda yaptığı hatayı sonradan fark etme ve bu

yanlıştan dönmeye çalışma şeklinde tespit edilmiştir. Kocasına verdiği sözü tutmayıp yanındaki hemcinslerine üstün gelmek adına uzaktaki yakışıklı delikanlının kocası olduğunu söyleyen, kocasının tilsimini bozan ve onu bir daha görememe ile cezalandıran kız hatasını anlayıp çok pişman olur. Herkesin adaletine güvendiği padişah hataya düşer ve bu davranışının sorumluluğunu üstlenerek bunu telafi etmeye çalışır. Masal kahramanı deve bir kez kılıç vurur ve onu yener. O sırada devin “yiğitsen bir daha vur” demesi karşısında öz denetimini kaybetmeden ona bir daha vurmayı reddeder. Bu masallarda öz denetim değeri, genellikle hatasından pişman olan ve bunu telafi etmeye çalışan insanlar aracılığıyla ele alınır.

Vatanseverlik kök değeri, incelenen Sivas masalları içerisinde en az ele alınan kök değeridir. Masalların belirli bir vatanının olmayışının ve vatan kavramının muğlak ifadelerle anlatılmasının bunda etkili olduğunu söylemek mümkün olabilir. Hint padişahının ülkesi, peri padişahının ülkesi gibi ismen bilinen fakat coğrafi olarak nerede olduğu bilinmeyen vatanlar söz konusudur. Bu masallarda vatanseverlik kök değeri; vatani uğruna savaşa giden adamlar ve yaşlı babasının harbe gitmesine gönüllü razı olmayıp onun yerine erkek kılığına girip memleketini savunmaya giden evin küçük kızı üzerinden ele alınmıştır.

Yukarıda ifadesini bulan veriler doğrultusunda *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları* içerisinde yer alan 70 masalda kök değerlerin hepsinin yer aldığı; bu kök değerler içerisinde en çok sorumluluk kök değerinin, daha sonra sırasıyla yardımseverlik, sevgi, dürüstlük, adalet, sabır, saygı, dostluk, öz denetim ve vatanseverlik kök değerlerinin kullanıldığı; bu kök değerlerin öğrencilere aktarılması konusunda Sivas masallarının etkili olabileceği; TDÖP’de ifadesini bulan kök değerler ve değerler eğitimi sürecinde masallardan yararlanılabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Öneriler

Değerler eğitimi ve on kök değer açısından incelemeye alınan Sivas masallarının, on kök değerini hepsini içerdiği ve bu bakımdan oldukça zengin olduğu tespit edilmiştir. Özelde Sivas masallarının genelde ise Türk halk masallarının Türkçe ders kitapları içerisinde yer alması gerektiği kanaatine ulaşılmıştır.

Türkçe ders kitabı yazacak kişilere, değerler eğitimi bakımından oldukça zengin bir yapıya sahip olan Türk halk masallarını, metin olarak seçmesi önerisinde

bulunulabilir. Halk masalları ana dili öğrenimine önemli katkılar sağlarken unutulmaya yüz tutmuş ve varlığını bazı ağızlarda devam ettiren sözcüklerin yok olup gitmesini de engelleyecektir. Bu sebeple kitap yazarlarına hem değerler eğitimi hem de ana dili eğitimi konusundaki zenginliği açısından halk masalları metinlerine yer vermeleri önerilebilir. Ayrıca *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları* içerisinde yer alan 70 masalın TDÖP’de (2019) yer alan tema ve konu önerileri kısmında birçok tema içerisinde yer edinebilecek içeriğe sahip olduğu söylenebilir. Masalların, sadece erdemler teması içerisine sıkıştırılmayacak kadar büyük ve zengin bir dünya olması, hemen her tema içerisinde kullanılabileceği önerisini de beraberinde getirebilir.

Masalları kök değerler ya da değerler eğitimi açısından incelemek isteyenlere farklı yörelerin masallarına bu gözle bakmaları önerilebilir.

Öğretmenlerin öğrencilerine masal okuması/anlatmasını, illerde Masal Okulu kurmayı hedefleyen Anadolu Masalları Projesi (MEB, 2020) kapsamında düşünülecek olursa Sivas il sınırı içerisinde görev yapan Türkçe, Sosyal Bilgiler, Seçmeli Halk Kültürü gibi derslerin öğretmenlerine bu masalları okumaları/anlatmaları, sonrasında da okunan masallar üzerine öğrencilerle konuşmaları önerilebilir.

Gelişen teknoloji ile birlikte çok fazla görsel ögeye maruz kalan çocuklara hem kültürümüzü ve değerlerimizi öğretmek hem de daha nitelikli ürünler sunmak adına halk masallarını konu edinen çizgi filmler yapılabilir.

Halk masallarının kurmaca dünyası, teknolojinin gelişmesiyle birlikte dijital dünyaya taşınan oyunlar için de ilham kaynağı olabilir. Bu açıdan bakıldığında masal dünyasında çeşitli zorlukları geçmeye çalışan kahramanın yolculuğunun dijital bir oyuna dönüştürülmesi önerilebilir.

KAYNAKÇA

- Akbaş, O. (2004). *Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. Kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O. (2008). Değerler eğitimi akımlarına genel bir bakış. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 6 (16), 9-27.
- Akgül, A., Demirer, N., Gürcan, E., Karadaş, D., Karahan, İ., Uysal, A. (2019). *7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Aktepe, V. (2010). *İlköğretim 4. Sınıf sosyal bilgiler dersinde “yardımseverlik” değerinin etkinlik temelli öğretimi ve öğrencilerin tutumlarına etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Gazi üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Alabay Yolcu, T. (2019). *Hasan Lâtif Sarıyüce'nin Anadolu masallarının eğitsel değerler açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.
- Alagöz, F. C. (2012). *Cahit Uçuk'un masal kitaplarında temel değerlerin Türkçe eğitimine katkısı*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Alangu, T. (1983). Keloğlan masalları mitostan kurtuluş gerçeğe yöneliş. *Türk Dili, Türk Halk Edebiyatı Özel Sayısı*, 4(207), 458-469.
- Altan, S. ve Tarhan, S. (2018). Büyükanneden toruna: yaşamboyu öğrenme sürecinde değer ve beceri aktarımı. *Bartın Üniversitesi Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 26-41.
- Apaydın, Y. H. (2018). Adalet nedir? Mahiyet ve keyfiyet. *Bilimname*, 35, 459-476.
- Arslan, M. M., Mirici, İ. H., Yaman, M. (2001). *Milli eğitimin yasal dayanağı mevzuat-I*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Ateş, Ö. T. (2017). Türkiye’de değerler eğitimi uygulamalarının öğrencilere kazandırılması istenen olumlu özellikler üzerindeki etkisi. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 15(34), 41-60.

- Avcı, M. (2018). 'Tehzîbu'l-Ahlâk'da sevgi erdemi. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 22, 3021-3033
- Aydın, M. Z. ve Gürler, Ş. A. (2014). *Okulda değerler eğitimi (yöntemler, etkinlikler, kaynaklar)*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bacanlı, H. (1999). *Duyuşsal davranış eğitimi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Bakırcı, N. (2000). *Niğde masalları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Bakkal, A. (2018). Adalet kavramının çeşitli tezzahürleri. *Katre Uluslararası İnsan Araştırmaları Dergisi*, 5, 1-8.
- Balcı, A. (2006). *Sosyal bilimlerde araştırma (yöntem, teknik ve ilkeler)*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Balcı, A., Coşkun, E., Tamer, M. (2012). Cumhuriyet dönemi Türkçe dersi öğretim programlarının genel amaçları bakımından değerlendirilmesi. *Dil ve Edebiyat Eğitimi Dergisi*, 1(1), 1-13.
- Barmanbek, S. (2020). *Anadolu masallarında adalet anlayışı*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Baş, B. (2015). *Türkçe öğretimi açısından çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem Akademi.
- Beken, D. C. (2010). *Türkiye'de ulus devletin inşasında üniversite mezunlarının vatanseverlik olgularına katkıları*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Muğla.
- Benek Kaya, A. (2004). *Has bahçenin gülleri-Sivas masalları*. İstanbul: Kitabevi.
- Benek Kaya, A. (2021). *Tıngır mıngır-kaynağından Sivas masalları*. Sivas: Vilayet Kitabevi.
- Bilgin, N. (1995). *Sosyal psikolojide yöntem ve pratik çalışmalar*. İstanbul: Sistem Yayıncılık
- Bilgin, N. (2003). *Sosyal psikoloji sözlüğü kavramlar, yaklaşımlar*. İstanbul: Bağlam Yayıncılık.
- Bilkan, A. F. (2020). *Masal estetiği*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Boratav, P. N. (1987). Masal. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı*. İstanbul: Gökyüzü Yayınları
- Boratav, P. N. (1998). *Zaman zaman içinde*. İstanbul: Adam Yayıncılık.
- Boratav, P. N. (2013). *100 soruda Türk folkloru*. İstanbul: Bilgesu Yayınları.
- Buluç, B. (2008). Ortaöğretim okullarında örgütsel sağlık ile örgütsel vatandaşlık davranışları arasındaki ilişki. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi*, 6(4), 571-602.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö.E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2013). *Bilimsel araştırma yöntemleri* (15. baskı). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Can Emmez, B. (2008). *Sözlü gelenekten modern masala: Çocuk edebiyatında masal üzerine halkbilimsel bir inceleme*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara Üniversitesi sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Can, A. A ve Öztürk, E. (2018). Müzik öğretmeni adaylarının öz-denetim düzeylerinin bazı değişkenlere göre incelenmesi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(3), 2025-2038.
- Ceylan, S., Duru, K., Erkek, G., Pastutmaz, M. (2019). *6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Cihan, N. (2014). Okullarda değerler eğitimi ve Türkiye'deki uygulamaya bir bakış. *Turkish Studies*, 9(2), 429-436.
- Çapraz Baran ve Ş., Diren, E. (2019). *5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Anıttepe Yayıncılık.
- Çayır Çevik, Y. (2014). *Türkçe öğretim programında değerler ve Dede Korkut hikayelerinin değerler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Burdur.
- Çelikkaya, H. (1996). *Fonksiyonel eğitim sosyolojisi*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Çoban, A. (2020). *Değerler eğitimi bağlamında Türk destan örneklerinde kök değerler*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Çoban, D. (2008). *Türk Folklor Araştırmaları Dergisi'nin 1-183. sayılarında yer alan masal metinlerinin, 11-14 yaş grubu öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor özelliklerine göre uygunluğunun değerlendirilmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

- Demir, N. (2019). *Değerler eğitimi açısından Necip Fazıl Kısakürek'e ait Çile adlı eserde kök değerlerin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum.
- Demiray, M. G. (1986). Halk masalları üzerine bazı görüş ve düşünceler. *Türk Folkloru*, 86, 10-13.
- Demirel, T. (2019). *6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Ekoyay.
- DeNobile, J. (2019). Values education: what, how, why, and what next? *Tap Chi Nghien Curu Dan Toc*, 8(1), 30-33.
- Derdiçok, N. S. (2021). Kitap tanıtımı-Sivas'tan iki masal kitabı birden: 40 gün 40 gece-kaynağından Türk masalları ve tıngır mıngır-kaynağından Sivas masalları. *Folklor Akademi Dergisi*, 4(1), 185-189.
- Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe ansiklopedik lügat*. (17. Baskı). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Direkci, B. (2019). Değerler eğitimi bağlamında Hızır Bin Yakub'un Cevâhirü'l-Me'ânî adlı eserinin incelenmesi. *SUTAD*, (45), 179-192.
- Elçin, Ş. (1993). *Halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Eliüşük, A. ve Arslan, C. (2016). Sabır ölçeğinin Türkçeye uyarlanması: geçerlilik ve güvenirlik çalışmaları. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 14 (31), 67-86.
- Ergül Özkul, Z. (2019). *Haldun Taner'in öykülerinde tespit edilen değerlerin Türkçe öğretim programında (1-8. sınıf) yer alan kök değerlerle uyumu*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Muğla.
- Erkal, H., Erkal, M. (2019). *7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Ankara: Özgün Matbaacılık.
- Ermekbaeva, N. (2014). *Halk masallarının çocuk eğitimindeki rolü (Kırgız halk masalları örneğinde)*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ertürk, N., Keleş, S., Külünk, D. (2019). *6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Eselioğlu, H., Set, S., Yücel, A. (2019). *8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Gökalp, N. (2014). Kişi olmanın değeri ve değerlerin kişi olmadaki yeri. *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12 (27), 123-133.
- Gökşen, C. (2009). Masalların eğitim yönünden değerlendirilmesi. *Eğitim dergisi*, 22, 1-10. <http://www.egitim.gen.tr/tr/index.php/arsiv/21-30/sayi-22-cocuk-edebiyati-mart-2009/307-masallar-in-egitim-yonunden-degerlendirilmesi> adresinden alınmıştır.
- Güler, Z. (2020). Safahat'tan seçmeler: adalet. *Journal of Turkish Language and Literature*, 6(3), 431-442.
- Günay, U. (1975). *Elazığ masalları*. Doktora tezi. Atatürk Üniversitesi Basımevi, Erzurum.
- Günay, U. (1979). Çocuk eğitimi ve masallar. *Divan*, 1 (8), 17-18.
- Günay, U. (1992). Masal. *Türk Dünyası El Kitabı*. (C. 3, s.321), Ankara.
- Gürel, Z., Temizyürek, F., Şahbaz, N. K. (2007), *Çocuk edebiyatı*, Ankara: Öncü Kitap.
- Halstead, J. M. ve Taylor, M. J (2000). Learning and teaching about values: a review of recent research. *Cambridge Journal of Education*, 30(2), 169-202.
- Helimoğlu Yavuz, M. (2002). *Masallar ve eğitimsel işlevleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Hökelekli, H. (2013). *Değerler psikolojisi ve eğitimi-ailede, okulda, toplumda*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Işık, İ. (2019). *Ortaokul Türkçe ders kitaplarındaki halk edebiyatı metinlerinin değer eğitimi açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uşak.
- Kabadayı, T. (2013). Aristoteles'te erdem eğitimi. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (14), 77-84.
- Kabaklı, A. (1971). *Türk Edebiyatı*. (Üçüncü Baskı). İstanbul: Türk Edebiyatı Yayınları.
- Kaçmaz, G. (2018). *Cahit Zarifoğlu'nun masallarının değerler eğitimi ve söz varlığı açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.

- Karabulut, B. (2020). *İlkokul hayat bilgisi dersinde vatanseverlik değerinin etkinliklerle öğretimi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Karadavut, Z. (2013). Halk anlatmalarının eğitici yönü ve sanata yansımaları. A. B. Alptekin, Ç. Kara (Ed.). *Halk masalları içinde* (s.52-175), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Karagöz, Y. (2002). Liberal öğretilerde adalet, hak ve özgürlük. *Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 26(2), 267-295.
- Karaman, M. (2018). Yücel Feyzioğlu ile masal ve değerler üzerine bir söyleşi. *Kuram ve Uygulamada Sosyal Bilimler Dergisi*, 2(1), 33-39.
- Karasu Avcı, E., Avcı, A., İbret, B. (2017). Sosyal bilgiler öğretmenlerinin vatanseverlik değerinin kazandırılmasına yönelik görüşleri. *İlköğretim Online*, 16(4), 1558-1574.
- Karatay, H. (2007). Dil edinimi ve değer öğretimi sürecinde masalların önemi ve işlevi. *Türk Eğitim Bilimleri*, 5(3), 463-475.
- Karslı, N. (2020). Üniversite öğrencilerinde sabır ve dindarlık ilişkisi. *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17, 52-72.
- Kavaklı, T. (2019). *Mavisel Yener'in masal kitaplarının değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Afyon Karahisar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Afyon
- Kavcar, C. (1982). *Edebiyat ve eğitim*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayını No:119.
- Kaya, D. (2007). *Ansiklopedik Türk halk edebiyatı terimleri sözlüğü*. Ankara: Akçağ yayınları.
- Kayadibi, F. (2012). Sevgi faktörünün eğitim verimliliği üzerine etkisi. *Journal of Istanbul University Faculty of Theology*, 5, 33-50.
- Kaygusuz, C. ve Özpolat, A. R. (2016). An analysis of university students' levels of self-control according to their ego states. *Eurasian Journal of Educational Research*, 64, 197-212.
- Kır, T., Kırman, E., Yağız, S. (2019). *7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı*. Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.

- Kolukısa, E. A., Oruç, Ş., Akbaba, B., Dünder, H. (2008). *İlköğretim sosyal bilgiler 4 öğretmen kılavuz kitabı*. Ankara: Gizem Yayıncılık.
- Korkmaz, G. (2009). Kolsuz Hanım üzerine yazılı kültür ve metinlerarası ilişkiler bağlamında bir çalışma. *Milli Folklor*, 83, 54-61.
- Kunos, I. (1994). *Türk Halk Edebiyatı*. (Haz. T. Gülensoy), Ankara.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç. (2000). Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikoloji Dergisi*, 15(45), 59-76.
- Küçükbasmacı, G. ve Öztürk, B. (2011). İlköğretim 6.,7., 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan masal metinlerinin kültür aktarımındaki rolü. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 19(2), 671-688.
- Küçükoglu, A., Albayrak, F., Serin, N. (2020). Değerler eğitimi bağlamında Türkçe dersi: program ve ders kitaplarının karşılaştırmalı incelenmesi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 8(4), 1499-1518.
- Mehta, R. (2010). Exploring self-control: moving beyond depletion hypothesis. *Advances in Consumer Research*. 37, 174-178.
- Melanlioğlu, D. (2008). Kültür aktarımı açısından Türkçe öğretim programları. *Eğitim ve Bilim*, 33(150), 64-73.
- Melanlioğlu, D. (2012). Türkçe öğretiminde ayrıştırıcı dinlemeyi geliştirmeye yönelik bir etkinlik önerisi. *Millî Eğitim*, 196, 56-68.
- Merriam, S. B. (2013). *Qualitative research a guide to design and implementation*. Selahattin Turan (Çev.). 3. Basımdan Çeviri. Ankara: Nobel Yayınları.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2006). İlköğretim Türkçe dersi (6, 7, 8. Sınıflar) öğretim programı.
- Milli Eğitim Bakanlığı (2019). Türkçe dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. sınıflar).
- Milli Eğitim Bakanlığı (2020). Türk ve dünya çocukları için “Anadolu masalları”. <https://www.meb.gov.tr/turk-ve-dunya-cocuklari-icin-anadolu-masallari/haber/20759/tr>
- Milli Eğitim Temel Kanunu (1973). Resmi Gazete (24.06.1973). Sayı: 14574.
- Mutlu, A. (2020). *Türk dünyası hayvan masallarının değerler eğitimi bakımından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırşehir.

- Naylor, D. ve Diem, R. (1987). *Elementary and middle school social studies*. New York: Random House.
- Nazıroğlu, B., Gün, A., Kılıç, A. İ. ve Kaya, F. (2016). Temel ahlaki değerler. M. Köylü (Ed.), *Teoriden pratiğe değerler eğitimi*, (181-248). Ankara: Nobel Akademi Yayıncılık.
- Oğuz, M. Ö. (2010). Türkiye’de mit ve masal çalışmaları veya bir olumsuzlama ve tektipleştirme öyküsü. *Millî Folklor*, 22(85), 36-45.
- Oğuzkan, A. F. (2006). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Ölçer Özünel, E. (2011). Yazının izinde masal haritalarını okuma denemesi: masal tarihine yeniden bakmak. *Millî Folklor*, 23(91), 60-71.
- Özbay, M. (2006). *Türkçe özel öğretim yöntemleri*. Ankara: Öncü Kitap.
- Özbay, M. ve Melanlıoğlu, D. (2012). Türkçe öğretim programlarının dinleme becerisi bakımından değerlendirilmesi. *Turkish Studies*, 7(1), 87-97.
- Özcan, E. (2017). *Türk dünyası masallarının değerler eğitiminde kullanılabilirliği*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.
- Özden, H. Ö. ve Elmalı O. (2017). *İlkçağ felsefesi tarihi*, İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Özer, D. (2019). *Keloğlan masallarının değer aktarımı açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Kütahya Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kütahya.
- Perese Karakter Okulu Öğretmen Kitabı. (2005). *Saygı, yapılandırıcı yaklaşımla hazırlanmış 69 etkinlik*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Power, F. C. vd. (2018). *Değerler eğitimi ansiklopedisi*. İstanbul: EDAM.
- Propp, V. (1985). *Masalın biçimbilimi*. (Çev. M. Rıfat, S. Rıfat). İstanbul: Bilim Felsefe Sanat Yayınları.
- Ravitch, D. (2006). Should we teach patriotism? *Phi Delta Kappan*, 87(8), 580.
- Reymond-River, B. (2019). Ergenlikte dostluk ve aşk. (Çev. Onur, B.). *Ankara University Journal of Faculty of Educational Sciences*. 12(1), 15-26.
- Sakaoğlu, S. (2002). *Gümüşhane ve Bayburt masalları*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Sakaoğlu, S. (2013). Masal. A. B. Alptekin, Ç. Kara (Ed.). *Halk masalları içinde* (s. 2-51), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
- Sallabaş, M. E. ve Dağ, M. (2020). Türkçe öğretim programlarına değerler eğitimi yönünden karşılaştırmalı bir bakış. *İHYA Uluslararası İslam Araştırmaları Dergisi*, 6(2), 538-551.
- Sami, Ş. (1992). *Kâmus-ı Türki*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Sayar, S. (2012). Sivas masallarında mitolojik unsurlar. *Studies of the Ottoman Domain*, 2(3), 26-41.
- Schnitker S. A. (2012). An examination of patience and well-being. *The Journal of Positive Psychology* (Dedicated to furthering research and promoting good practice), 7(4), 263-280.
- Schwartz, S. H. ve Sagie, G. (2000). Value consensus and importance: A cross-national study. *Journal of Cross-Cultural Psychology*, 31(4), 465-497.
- Seyidoğlu, B. (1985). Masal. *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi*. (C. 6, s.5). İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Soykan, F. (1966). Gemerek ve çevresinden derlenmiş halk hikâye ve masallarının tahlili.
- Sözer, M. A. ve Sel, B. (2015). John Dewey'in görüşlerinin ontolojik ve epistemolojik temelde irdelenmesi. *Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi (KEFAD)*, 16(3), 313-327.
- Şahin, S. (2019). *Türkçe dersi öğretim programında yer alan kök değerler açısından Rafadan Tayfa çizgi filminin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Bolu.
- Şahin, Ş. ve Kılıç, A. (2021). Öğrencilerin sevgi algılarına ilişkin kavram ağları. *Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi*, 53, 287-308.
- Şen, Ü. (2008). Altıncı sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerin iletmediği değerler açısından incelenmesi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1(5), 763-780.
- Şimşek, Ş. (2015). Kemalettin Tuğcu'nun romanlarında değerler eğitimi. *International Journal of Humanities and Education*, 1(1), 79-104.

- Tahiroğlu, M., Kayabaşı, O. A. ve Kayabaşı, R. G. (2013). Türk halk masallarının öğrencilerin insanî değerlere yönelik tutumlarına etkisi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 6(4), 477-495.
- Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı (2017). Müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarımız üzerine, (https://ttkb.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_07/18160003_basin_aciklamasi-program.pdf adresinden alınmıştır.
- Temizkan, M. ve Atasoy, A. (2014). Cumhuriyet dönemi Türkçe eğitimi ve öğretimi programlarında yazma becerisi. *Ana Dili Eğitimi Dergisi*, 2(2), 42-71.
- Temizyürek, F. Ve Balcı, A. (2006). *Cumhuriyet dönemi ilköğretim okulları Türkçe programları*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Tezcan, M. (1974). *Türklerle ilgili stereotipler ve Türk değerleri üzerine bir deneme*. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- Tezel, N. (1985). *Türk masalları I-II*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Tezel, N. (2009). *Türk masalları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Tok, F. ve Kahraman, H. İ. (2019). Cahiliye'den İslam'a sabır kavramı. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6(10), 87-116.
- Tonga, D. Ve Uslu, S. (2015). Sosyal bilgiler dersinde kazanım-değer ilişkisi. *Ai Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 16(1), 91-110.
- Topakkaya, A. (2008). Adalet kavramı bağlamında Aristoteles-Platon Karşılaştırması. *Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi*, 6, 27-46.
- Topal, Y. (2019). Değerler eğitimi ve on kök değer, *Mavi Atlas*, 7 (1), 245-254.
- Tümen, T. (2018). *Naki Tezel'in masalları ve değerler eğitimi açısından incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İnönü Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Malatya.
- Türk Dil Kurumu (2019). *Güncel Türkçe sözlük*. (11. bs.). Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türkçe öğretim programı (2019). Millî Eğitim Bakanlığı. Ankara. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/20195716392253-02> adresinden alınmıştır.
- UNESCO (2010). Values education. <https://en.unesco.org/themes/education/#top> adresinden alınmıştır.

- Veugelers, W. ve Vedder, P. (2010). *Values in teaching teachers and teaching*. Theory and Practice.
- Yalçın, A. ve Aytaş, G. (2005). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yalnız, A. ve Yılmaz, Y. (2018). Değerler eğitimi kavramı olarak dürüstlük ve dürüstlük ölçeği (dö) Türkçe formu: geçerlik ve güvenirlik çalışması. *Hitit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 17(3), 649-666.
- Yaman, E. (2012). *Değerler eğitimi “eğitimde yeni ufuklar”*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yavuz, M. H. (2002). *Masallar ve eğitimsel işlevleri*. Ankara: T.C. Kültür Bakanlığı Kültür Eserleri.
- Yazıcı, K. (2006). Değerler eğitimine genel bir bakış. *TÜBAR*, XIX, 499-522.
- Yazıcı, S. ve Aslan, M. (2011). Değerler eğitiminde kahramanlardan yararlanma: sosyal bilgiler ders kitapları ile öğretmen adaylarının kahraman tercihlerinin karşılaştırılması üzerine bir çalışma. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri*, 2175.
- Yeşilkaya, N. (2020). John Rawls ve Robert Nozick’in adalet üzerine düşünceleri. *Pamukkale Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(1), 480-496.
- Yılar, Ö. ve Turan, L. (Editörler). (2007). *Eğitim fakülteleri için çocuk edebiyatı*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, M. (2019). *Türk halk edebiyatı unsurlarının Türkçe öğretiminde kullanımı ve yaratıcı yazmaya etkisi*. Sakarya Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.
- Yılmaz, M. (2019). *Türk, Alman, Balkan ve Rus masallarının değerler eğitimi açısından mukayesesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Giresun Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Giresun.
- Yüce, B. N. (2020). *Hamdi Ülker’in eserlerinin kök değerler açısından incelenmesi*. Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzincan.

Zamir, S. ve Horowitz, T. (2013). The manifestation of the value of patriotism among Israeli trainee teachers - natives and immigrants: How will they educate their pupils in the light of this value?. *Journal for Critical Education Policy Studies*, 11(4), 202-223.

Ziya Gökalp (1975). *Türkçülüğün esasları*. İstanbul: Türk Kültür Yayınları.

